

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Dijana Simaitienė
Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**SOCIALINĖS-ANTROPOCENTRINĖS PEDAGOGŲ
VERTYBĖS KAIP KARJEROS PROJEKTAVIMO
VEIKSNYS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus.....Dijana Simaitienė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS

1. SOCIALINIŲ-ANTROPOCENTRINIŲ PEDAGOGŲ VERTYBIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS KARJEROS PROJEKTAVIMO PROCESĖ

1.1. Pedagogų vertybių sistemos struktūra ir raiška.

1.1.1. Vertybių samprata ir hierarchija.

1.1.2. Pedagogas kaip vertybių puoselėtojas

1.1.3. Pedagogo asmenybė ir pedagoginis darbas

1.2. Pedagoginio pašaukimo raiška vertybių sistemoje

1.2.1. Pedagoginis pašaukimas kaip vertybė.

1.2.2. Pedagoginis pašaukimas karjeros projektavimo procese.

1.3. Karjeros projektavimas ir vertybių sistemos raiška.

1.3.1. Karjeros ir karjeros projektavimo samprata.

1.3.2. Pedagogo profesinė karjera.

2. SOCIALINIŲ-ANTROPOCENTRINIŲ PEDAGOGŲ VERTYBIŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija ir metodai.

2.2. L R Švietimą ir pedagogų karjerą reglamentuojančių dokumentų analizė

2.3. Socialinių-antropocentrinių pedagogų vertybių tyrimo analizė

2.4. Pedagogų karjeros projektavimo vertybių įtakoje tyrimo analizė

IŠVADOS

REKOMENDACIJOS

LITERATŪRA

PRIEDAI

SANTARAUKA

SOCIALINĖS – ANTROPOCENTRINĖS PEDAGOGŲ VERTYBĖS KAIP KARJEROS PROJEKTAVIMO VEIKSNYS. Magistro darbas

Darbo aktualumas. Sėkmingam žmogaus funkcionavimui dinamiškoje, o kartais ir priešiškoje aplinkoje, būtina susiformuoti savo pasaulėžiūrą, vertybines nuostatas ir jomis vadovautis. Svarbiausias gyvenimo įprasminimo veiksnys yra profesinė veikla. Kiekvienas asmuo gali laisvai pasirinkti profesiją, kuri tenkina jo interesus, poreikius, pašaukimą ir vertybes. Pedagogo darbe vertybės funkcionuoja kaip svarbus elementas. Vertybės pedagogo darbe yra kaip prasmingo darbo prielaida, leidžianti ne tik pačiam pedagogui tobulėti, bet ir vertybės perduoti jaunajai kartai.

Tyrimo objektas. Socialinės- antropocentrinės pedagogų vertybės.

Tyrimo tikslas. Ištirti pedagogų vertybių sistemos struktūrą ir raišką karjeros projektavimo procese vykstančiame visą gyvenimą, kuriame asmuo su savo polinkiais ir gebėjimais, vidinėmis paskatomis integruojasi į profesinę veiklą.

Tyrimo metodika ir imtis. Tyrimas atliktas 2013 metų lapkričio mėn. Tyrime dalyvavo 176 Radviliškio rajono mokyklų pedagogai. Tyrimas grindžiamas karjeros projektavimo teorijomis. Empirinis tyrimas atliktas naudojant mišraus tipo metodus (kiekybinį, kokybinį, švietimo ir pedagogų karjerą reglamentuojančių dokumentų kontent analizę).

Išvados. Literatūros analizė parodė, kad pedagogo darbe labiausiai aktualios socialinės ir antropocentrinės vertybės. Socialinių vertybių raiška atsiskleidžia pedagoginio darbo veikloje, jo santykiyje su išoriniu pasauliu, visuomene. Antropocentrinių vertybių raiška orientuota į asmeninį tobulėjimą, savo esminių galių plėtotę.

Empirinis tyrimas parodė, kad pedagoginis darbas suprantamas kaip didžiulė atsakomybė už mokinius. Tyrimo rezultatai patvirtina darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad vertybės turi įtakos karjeros projektavimui. Pedagogo veikloje ir konkrečioje situacijoje realizuojamos vertybės (atsakomybė, pareigingumas, pagarba) atskleidžia pedagogo santykį su vertybėmis. Pedagogas yra pavyzdys mokiniams ne tik savo asmeniniu elgesiu, bet ir profesine veikla.

SUMMARY

SOCIAL – ANTHROPOCENTRIC PEDAGOGUES' VALUES AS A CAREER DESIGNING FACTOR

Relevance of the work. It is necessary to establish one's view-point, value attitudes and observe them for the successful functioning of a human being in a dynamic, and sometimes hostile environment. The most important factor of placing sense to living is professional activities. Each person may freely select their occupation, which satisfies their interests, needs, vocation and values. The values function as an important element in the pedagogue's work. The values in a pedagogue's work constitute a premise of the valuable work permitting to improve for the very pedagogue, impart these values for a younger generation.

Research object. Pedagogues' career designing process factors.

Research goal. To investigate a structure of social-anthropocentric values system and an expression in the career designing process which continues during the whole life, where a person integrates into professional activities with their inclinations, abilities, internal incentives.

Research methodology and scope. The research was conducted in November of 2013. 176 pedagogues of the schools from Radviliskis district participated in this research. The research is based on the career designing theories. An empiric research was performed by employing the mixed type methods (quantitative, qualitative, an analysis of the content of the documents regulating the education and pedagogues' career).

Conclusions. An analysis of literature showed that the social and anthropocentric values are the most relevant factors

in the pedagogue's work. The expression of the social values discloses in the pedagogue's work, in their relation with the external world, society. The expression of anthropocentric values is directed to personal improvement, development of their essential powers.

The empiric research showed that the pedagogue's work is understandable as a great responsibility for their students. The research results indicate a hypothesis raised at the start of the work that the social-anthropocentric values has an impact upon the career designing. The values (responsibility, dutifulness, respect) realized in the pedagogue's activities and in a specific situation disclose the pedagogue's relation to these values. The expression of these values reflects in the pedagogue's personality and serves an example not only by a personal behavior, but by their professional activities.

IVADAS

Aktualumas. Jaunosios kartos ugdymas šiuolaikinėje visuomenėje gali būti sėkmingas tik tinkamai auklėjant, perteikiant pilietiškumą, dorą, grožio pajautą, garantavus praeities ir dabarties, ankstesniųjų ir šiuolaikinių kartų vertybių tęstinumą. Pasak R. Vasiliausko (2011), „pastaruoju metu vis labiau išryškėja visuomenės socialinio ir ekonominio gyvenimo lygio priklausomybė nuo švietimo, lavinimo ir ypač nuo jaunosios kartos gebėjimų susikurti vertybių sistemą“ (Vasiliauskas, 2011, p. 79). Daug vertybių vaikas įgyja šeimoje. Vėliau ugdymas tęsiamas ikimokyklinio ugdymo įstaigose, mokykloje. Čia didelė atsakomybė tenka pedagogui, nes nuo paties pedagogo vertybinių nuostatų, asmeninių savybių, kompetencijų, priklauso ugdymo proceso kokybė. Kaip teigia V. Aramavičiūtė, E. Martišauskienė (2009), pedagogas tik pats pripažįstantis vertybes, gali pažadinti teigiamą ugdytinių požiūrį, siekti sudaryti palankesnes sąlygas ugdymuisi. Tik pilnai subrendęs, turintis tikslą, atsakingas asmuo gali tinkamai ugdyti kitus, perteikti tam tikras vertybes, įgūdžius. Švietimą, kuris perduoda vertybės akcentuoja ir Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011), „švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų“ (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011, p.8). Anot E. Martišauskienės, V. Tavoro (2012), vertybių problema dabarties pasaulyje apima beveik visas veiklos sritis, nuo ikimokyklinio ugdymo iki mokymosi visą gyvenimą, o vertybinės nuostatos nurodomos įvairiuose strateginiuose dokumentuose, nes suprasta pamatinė jų svarba žmogaus egzistencijai.

Vertybių klausimas aktualus ne tik ugdymo procese, bet ir tolesniame žmogaus gyvenime. Norėdamas sėkmingai funkcionuoti dinamiškoje, o kartais net priešiškoje aplinkoje, žmogus turi susiformuoti savo pasaulėžiūrą, vertybinės nuostatos ir jomis vadovautis. Siekiant įgyvendinti savo gyvenimo tikslus, vertybės irgi yra svarbiausias kriterijus. Pasak B. Kuzmicko (2001), tam, kad „žmogus būtų laimingas, jis turi turėti tam tikrą savo gyvenimo tikslą“ (Kuzmickas, 2001, p. 78). Tai priklauso nuo asmens brandumo, išsilavinimo, psichologinių, fizinių, kultūrinių veiksnių. Dažnam gyvenimo tikslu gali būti ir patinkantis darbas. Tą pabrėžia E. Danilevičius (2008), teigdamas, kad vienas svarbiausių gyvenimo įprasminimo veiksnių yra profesinė veikla. Kiekvienas asmuo gali laisvai pasirinkti profesiją, kuri jį tenkina, suteikia galimybes išreikšti save, būti naudingam visuomenėje. Tą akcentuoja ir Lietuvos Respublikos Profesinio mokymo įstatymas (2011), kuriame vienas iš tikslų „padėti asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinį mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, padedančias jam įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystimąsi“ (Lietuvos

Respublikos Profesinio mokymo įstatymas, 2011). „Baltojoje knygoje“ teigiama, kad „Profesinis rengimas – integrali visuminio asmenybės ugdymo dalis. Profesinio rengimo tikslas yra sąmoninga, savarankiška, veikli, tautos ir valstybės reikmėms subrendusi, nuolat besimokanti asmenybė, kuri remdamasi dalykinėmis, profesinėmis ir bendražmogiškėmis vertybėmis kuria asmeninį gyvenimą, materialines ir dvasines vertybes, visuomenės gerovę, dalyvauja demokratinės visuomenės kūrimo procese“ (Baltoji knyga, 1999, p. 19).

Pedagogų vertybines nuostatas, vertybes pedagoginėje veikloje ir asmeniniame gyvenime nagrinėjo E. Martišauskienė (2006, 2007, 2009, 2012), V. Aramavičiūtė (2006), V. Tavoras (2012). Išvalgas į vertybių ugdymo teoriją ir praktiką aprašė R. Vasiliauskas (1992, 2005), pedagogų vertybių hierarchijos problemas – A. Dževečka (2003), profesines mokytojų vertybes – V. J. Černius (1992), vertybių sąveiką ir pasirinkimą nagrinėjo V. Pruskus (2005), B. Kuzmickas (2001), B. Bitinas (2000), R. Vasiliauskas (2011). Pedagoginio pašaukimo aspektus tyrė: L. Jovaiša (1993, 2001), V. Kavaliauskienė (2001), E. Danilevičius (2004). Karjeros projektavimo aspektus tyrė: K. Pukelis (2003, 2006) L. Navickienė (2006), D. Augienė (2009), E. Danilevičius (2008), R. Kučinskienė (2003). Karjeros valdymo aspektus – N. Petkevičiūtė (2006), A. Stancikienė (2009). Profesinio rengimo metodologiją – R. Laužackas (2005).

Karjeros klausimus tyrė ir užsienio mokslininkai: F. Parsons (1909), D. E. Super (1957, 1961, 1962, 1980), J. Holland (1973).

Daugumos mokslininkų nuomone, vertybės yra asmens profesinės ir dvasinės raidos pamatas, tačiau šiandienos visuomenėje akivaizdus vertybių stygius. Ugdymo institucijoms kyla klausimas, kokios vertybės turi būti ugdomos, kokie studijų programų tikslai ir uždaviniai nubrėžtų asmens profesinį ir dvasinį tobulėjimą. Vertybių klausimas domino visų laikų tyrėjus, tačiau jų kaita visuomenėje diktuoja vis naujas sąlygas. Socialinių- antropocentrinių vertybių sąsaja su karjera ištirta nepakankamai, todėl tai leidžia apibrėžti **mokslinę problemą**, kuri formuluojama klausimu, kaip socialinės – antropocentrinės vertybės įtakoja karjeros projektavimo procesą?

Tyrimo objektas. Socialinės – antropocentrinės pedagogų vertybės.

Hipotezė – tikėtina, kad karjeros projektavimą įtakoja vertybės.

Tikslas – ištirti pedagogų vertybių sistemos struktūrą ir raišką karjeros projektavimo procese vykstančiame visą gyvenimą, kuriame asmuo su savo polinkiais ir gebėjimais, vidinėmis paskatomis integruojasi į profesinę veiklą.

Uždaviniai:

1. analizuojant mokslinę literatūrą, nustatyti vertybių struktūrą ir raišką pedagogo darbe.
2. nustatyti socialinių-antropocentrinių vertybių įtaką pedagogo karjeros projektavimui.

3. numatyti karjeros projektavimo gaires socialinių-antropocentrinių vertybių kaitos procese.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas karjeros projektavimo teorijomis:

Franc Parsons bruožų ir faktorių teorija, kurioje sėkmingą profesijos pasirinkimą lemia: geras savęs pažinimas, geras pasirinktos profesijos ypatumų išmanymas, gebėjimas tinkamai suderinti šias dvi veiksmų grupes.

D.E. Super pasirinkimo teorija, kurioje karjeros proceso eigą lemia: asmenybės ypatumai ir socialinės aplinkos aspektai.

E. Ginzberg, S.W. Ginsburg, S.Axelrad, J.L. Herma profesinės raidos teorija, kurioje karjeros pasirinkimą lemia: realybės, išsilavinimo, emociniai ir vertybiniai veiksniai.

Tyrimui panaudota anketinė apklausa, kuri atlikta su Radviliškio rajone dirbančiais pedagogais. Tyrimui pagal T. Swartz (1983) metodologiją parengta vertybių skalė, kuri padės atskleisti pedagogų santykį su vertybėmis.

Remiantis E. Danilevičiaus (2008) sudarytais karjeros projektavimo elementais, parengta anketa, kurią sudaro 7 diagnostiniai blokai: profesijos rinkimosi motyvacija, profesinis kryptingumas, profesinis interesas, profesinis tinkamumas, profesinės veiklos įprasminimas, profesinė adaptacija, demografiniai duomenys apie respondentus.

Dokumentų turinio (content) analizės būdu nagrinėjami LR Švietimo ir pedagogų karjerą reglamentuojantys dokumentai (žr. 4 lentelę).

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, vertinimas ir interpretavimas,

Empiriniai: Kokybiniai: švietimo dokumentų turinio kontent analizė. Kontent analizė taikoma apdorojant duomenis kokybiniu aspektu. Tokios analizės pagrindą sudaro kategorijos ir subkategorijos, kurios sudaromos atsižvelgiant į darbo temą, tyrimo tikslą ir uždavinius.

Kiekybiniai: anketinė apklausa (uždari ir atviri klausimai), penkių rangų skalė.

Matematiniai: procentinė duomenų išraiška.

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas 2013 metų lapkričio mėn. Tyrime dalyvavo 176 Radviliškio rajono mokyklų pedagogai.

Tyrimo etapai:

I etapas (2012 m. rugsėjo) – mokslinės literatūros studijavimas, mokslinės problemos formulavimas;

II etapas (2013 m. rugsėjo) – tyrimo instrumentų sudarymas;

III etapas (2013 m. lapkričio mėn.) – anketinė apklausa;

IV etapas (2013 m. gruodžio mėn.) – apklausos tyrimo duomenų analizė;

V etapas – teorinio bei empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas, išvadų ir rekomendacijų formulavimas.

Darbo reikšmingumas.

- Teoriniu ir praktiniu aspektu apibūdinta pedagogų vertybių sistemos struktūra ir raiška.
- Sukurtas ir empiriname tyrimo išbandytas pedagogų karjeros projektavimo diagnostinis instrumentas.
- Ištirta socialinių- antropocentrinių pedagogų vertybių įtaka pedagogo karjeros projektavimui.
- Numatytos pedagogų karjeros projektavimo gairės socialinių-antropocentrinių vertybių įtakoje.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro santrauka lietuvių, anglų kalba, įvadas, du skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 3 priedai. Darbe pateikiama: 15 lentelių, 15 paveikslų.

I. PEDAGOGŲ SOCIALINIŲ-ANTROPOCENTRINIŲ VERTYBIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS KARJEROS PROJEKTAVIMO PROCESĖ

1.1. VERTYBIŲ SISTEMOS STRUKTŪRA IR RAIŠKA

1.1.1. Vertybių samprata ir hierarchija

Daugelio autorių nuomone, vertybė yra tai, kas objektyviai ir subjektyviai reikšminga. „Žmoniškosios vertybės yra dvejopo pobūdžio. Pirmiausia esama žmogaus esminių galių, jo potencijos, jo aktyvumo, jo duomenų ir sugebėjimų, jo instinktų.“ Čia kalbama apie „žmogaus esmines, aktyviausias vertybes, apie vertybes kaip žmogaus galias, kaip žmogaus galimybių dirbti prielaidas“ (...) „Antrasis suvokimas žmogų traktuoja kaip kenčiančią, sąlygotą, ribotą būtybę, kuri savo egzistencijai garantuoti privalo rasti objektų už jos, nuo jos nepriklausomų. Šiuos objektus galima pavadinti, jeigu jie patenkina žmogaus poreikius, vertybėmis.“ (Etikos etiudai - 6. Dorovinės vertybės, 1982, p. 54).

Vertybė apibūdinama kaip socialinis psichologinis fenomenas, kurį labiausiai lemia žmogaus poreikiai. Vertybinių orientacijų sistema formuojasi socializacijos procese, veikiama daugelio veiksnių (kultūrinės aplinkos, tradicijų, amžiaus, asmenybės savybių ir kt.). Pasak O. Tijūnėlienės (2006), „vertybė turi būti ne tik internalizuota, bet ir išreikšta įsitikinimais, nuostatomis, konkrečiu elgesiu, tam tikromis charakterio savybėmis, įpročiais“ (Tijūnėlienė, 2006, p. 109).

„Žmogus nuolat sąveikauja su praeities ir dabarties pasauliu. Iš individo ir aplinkos santykio išplaukia vertybių pajauta“ (R. Vasiliauskas, 2005, p. 7). Remiantis autoriaus mintimis galima teigti, kad vertybė - tai kas socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje yra svarbiausia. „Vertybių koncepcija“ gana sudėtinga, apimanti ne tik išorinį pasaulį, bet ir ekonomikos, politikos, kultūros, religijos klausimus, žmogus įsitikinimus, poreikius, siekius, troškimus. „Vertybėse atsispindi žmogaus esmė – visa tai, kuo jis gyvena, gyvenimo būdas, t.y. vertybės glūdi žmogaus sąmonėje“ (Vasiliauskas, 2005, p. 11).

Vertybės kaip ir kiti gyvenime vykstantys reiškiniai turi savo raidą. Pasak M. Barkauskaitės (1998), „vertybės atsirado ir formavosi kartu su žmonijos raida, perduodamos iš kartos į kartą. Sudarytos pačios įvairiausios vertybių klasifikavimo sistemos. Pripažinti nuolatiniai vertybių pokyčiai, skirtingas jų interpretavimas. Aukščiausia vertybe laikytas žmogus, kuris nuo pat gimimo yra individualus, nepakartojamas dar vaikystėje susiformavusiais įvairiausiais vertybių pradais, kurie dažnai yra paties žmogaus nesuvokti, neįsąmoninti, bet jie motyvuoja jo elgesį. Įvairios aplinkybės gali mūsų vertybes keisti. Kartais vertybes keisti būtina

dėl subjektyvių ir objektyvių priešasčių, nes jos nebetinka visuomenei, bendruomenei, paties žmogaus gyvenimui, jo savirealizacijai, pripažinimui ir kt.” (Barkauskaitė, 1998, p. 9- 10).

Anot V. Aramavičiūtės, E. Martišauskienės (2009), vertybės yra sudėtingas fenomenas, sukeliantis nemažai prieštarų ir diskusijų, kurių ašimi dažniausiai tampa vertybių prigimtis ir hierarchija, vaidmuo ir vieta žmogaus gyvenime. Žmogaus augimui ir jo tobulėjimui būtinas tvirtas pagrindas. Pasak V. Stanišauskienės (2004), tokį tvirtą pagrindą žmogui atstoja vertybės. Šis pagrindas formuojasi „ asmenybės brendimo laikotarpiu, todėl bendrojo lavinimo mokyklai, kurioje moksleiviai rengiasi karjerai, kartu su kitomis institucijomis – šeima, bažnyčia ir kt. – tenka spręsti ir šį – vertybių ugdymo – klausimą“ (Stanišauskienė, 2009, p. 66).

Vertybes ugdymo struktūroje B. Bitinas (2000) skirsto į tris lygmenis. „ *Pradinis* asmenybės socialinio formavimo lygmuo implikuoja daiktiškąsias vertybes; jos yra esminis socializacijos turinio komponentas“. Pasak autoriaus, ugdymo turinyje parenkamos tos vertybės, kurios reikšmingos ugdytiniui. „Juo konkretesnis ugdymo lygmuo, juo labiau ribojama vertybių funkcionavimo sritis. Šis reiškinys skatina skirti *antrąjį* vertybių pedagoginio funkcionavimo lygmenį – jų tapsmą ugdymo tikslais“. Autorius teigia, kad gana sudėtinga vertinti „tuos objektus, kurie aptariami ugdymo turinyje, funkcionuoja ugdymo procese žinių ir gebėjimų pavidalu. Šis aspektas yra *trečiasis* vertybių funkcionavimo ugdymo procese lygmuo“ (Bitinas, 2000, p. 173).

R. Vasiliauskas (2005) teigia, kad „ vertybinis požiūris grindžiamas hierarchija, vertinimuose persipina teigiamo ir neigiamo, aukštesniojo ir žemesniojo skyrimo matmenys“ (Vasiliauskas, 2005, p. 22). Autorius mano, kad asmens ar bendruomenės vertybių sistema yra savita ir ją lemia individų poreikiai, interesai, troškimai, prioritetus atitinkantys sprendimai.

Edukologės Gumuliauskienė A., Macaitienė R. (2002), remiantis Adamonienės R. (1995) atliktu tyrimu, išskiria du vertybių blokus – asmeninio gyvenimo tikslų ir profesinės savireguliacijos. Pasak autorių, svarbu tai, kad profesinės vertybės suteikia profesinei veiklai kryptį ir ją motyvuoja.

V. Aramavičiūtė (2005) remdamasi E. Sprangerio vertybių klasifikacija išskiria tokias vertybių rūšis: teorines, ekonomines, estetines, visuomenines, politines, religines. Pasak autorės kiekviena vertybių sistema vertintina hierarchiškumo principu. „ Pasirinkus tam tikrus vertinimo kriterijus, vertybes galima suskirstyti į pagrindines ir nepagrindines, aukštesnes ir žemesnes, tikrąsias ir įsivaizduojamas. Vienas iš pirmųjų, siekusių nustatyti vertybių hierarchiją (arba rangą), M. Scheleris vertybes skirsto pagal jų objektyviąją esmę, arba svarbumą savyje. Turėdamas galvoje šį kriterijų, patį žemiausią rangą vertybių skalėje suteikia jausmų ir malonumų (arba hedonistinėms) vertybėms, aukštesnį – gyvybėms ir gyvenimo vertybėms, dar aukštesnį – dvasinėms vertybėms ir patį aukščiausią – šventybėms (šventumo) vertybėms“ (

Aramavičiūtė, 2005, p. 21). V. Aramavičiūtė (2005) remdamasi N. Hartmannu išskiria ir dvasines vertybes, apimančias etines (dorovines) estetines ir pažintines. Pasak autorės, „ B. Kuzmickas – gyvenimo, estetines, dorovines, politines, pažintines, religines vertybes kaip pagrindines. O L. Jovaiša – gyvenimo vertybes, kurias sudaro prigimtines, egzistencines, praktines, ekonominės, socialinės, kultūrinės, psichinės ir dvasinės” (Aramavičiūtė, 2005, p. 21).

Kiekviena vertybių sistema turi savo hierarchiją, tačiau sunku rasti kriterijus, kurie galėtų ją visiškai apibūdinti. V. Aramavičiūtė (2005), remdamasi B. Bitinu, siūlo „aukščiausios vertybės ištakų kriterijus: transcendentinę tikrovę, socialinę tikrovę (visuomenę) ir žmogaus savastį (mikrokosmosą). Jais remiantis, skiriamos trys vertybių sistemos: 1) transcendentinės vertybės, gyvenimo prasmę siejančios su nežemišku gyvenimu, 2) sociocentrinės vertybės – su visuomenės bei žmonijos gerove ir 3) antropocentrinės – su pačiu žmogumi ir jo asmeniniu tobulėjimu. Vadinasi, pirmoji vertybių sistema grindžiama religinėmis vertybėmis, antroji – socialinėmis, trečioji – įvairiomis (socialinėmis, dorovinėmis ir kt.)” (Aramavičiūtė, 2005, p. 21).

R. Vasiliausko (2005) teigimu, vertybės turi keturis „funkcionavimo aspektus:

1. Vertybes, susijusias su savimi.
2. Bendravimo su kitais vertybes.
3. Vertybes, susijusias su visuomene.
4. Vertybes susijusias su aplinka.“(Vasiliauskas, 2005, p. 26).

Pirmoji vertybių grupė – *vertybės, susijusios su savimi* – antropocentrinės vertybės, kurios pasak Z. Žuklijienės (2007), yra „reikšmingos asmens tapatybės, vertingumo suvokimui“. Kitos trys vertybių grupės (*bendravimo su kitais, susijusios su visuomene ir su aplinka*) – „socialinės vertybės, atskleidžiančios asmens santykį su išoriniu pasauliu, visuomene“ (Žuklijienė, 2007, p. 24).

Kiek kitokį vertybių skirstymą akcentuoja K. Ralys (2011), socialines vertybes išskirdamas į materialias ir nematerialias. „Socialinės vertybės apima įsitikinimus, veiklą, nuomones, aspiracijas, moralines normas, filosofines doktrinas, švietimą, mokslines teorijas, tradicijas, savireguliaciją, vaizduotę ir visuomeninę nuomonę, dar ilgesnį sąrašą labiau objektyvių ir materialių dalykų“ (Ralys, 2011, p. 18).

Pasak B. Bitino (2000), pastaraisiais dešimtmečiais ugdymo sferoje vis daugiau orientuojamasi į antropocentrines vertybių sistemas. Šios sistemos esmę sudaro tai, kad „aukščiausiosios vertybės ieškoma ne makrokosmose (dvasiniame, socialiniame ar materialiniame pasaulyje), o mikrokosmose – pačiame žmoguje, jo esmėje“. Kontekste iškyla „gyvenimo prasmė - asmeninis tobulėjimas, savo esminių galių plėtotė, nes visuomenės gerovė visų pirma priklauso nuo to, kaip kiekvienas jos narys realizuoja save“. Antropocentrinės

sistemos aukščiausios vertybės yra *laisvė, pareiga, atsakomybė*. „Bendras visų antropocentričių sistemų bruožas – abstrakčių, konkretaus socialinio turinio nesaistomų vertybių persvara.(...) kiekvienas individas pats sprendžia, koks turėtų būti jo priimtų antropocentričių vertybių socialinis turinys, kaip konkrečioje situacijoje dera realizuoti atsakomybę, laisvę, pareigą, laimę, nuoširdumą, sąžiningumą, teisingumą ir daugelį kitų antropocentričių vertybių“ (Bitinas, 2000, p. 86).

Pasak L. Bobrovos (2012), „dauguma vertybių bendros visai žmonijai, tačiau realią prasmę jos įgyja tik įjungtos į hierarchiškai sutvarkytą sistemą“. Autorė remdamasi B. Bitinu (2004) teigia, kad vertybės egzistuoja tik susijungusios sisteminiiais hierarchiniais ryšiais. „Asmenybės vertybių sistemą išreiškia aukščiausioji vertybė, todėl asmeninei pozicijai svarbus aukščiausiosios vertybės kriterijus, pagal kurį vertybių sistemos skirstomos į transcendentines, sociocentines ir antropocentines. (Bobrova, 2012, p. 56)

Apibendrinant vertybių sampratą ir hierarchiją, galima teigti, kad nusakyti tikslų apibrėžimą gana sudėtinga. Galima teigti, kad vertybės pasireiškia veikloje: asmens bendravime su kitais, charakterio bruožuose, elgesyje ir pan. Nėra vieningos nuomonės ir dėl vertybių sistemos pasiskirstymo. Socialinės- antropocentrinės vertybės šiuo atveju labiausiai reiškiasi pedagogo darbe ir jo asmenybėje.

1.1.2. Pedagogas kaip vertybių puoselėtojas

Kaip teigiama literatūroje, vertybės ne tik tenkina žmonių poreikius, bet kartu ir veikia tuos poreikius, formuoja žmonių norus, veiklos nuostatas, reguliuoja žmonių santykius, mintis bei jausmus. Pasak A. Galkienės (2011) „žmogaus požiūriai ir nuostatos negali būti perteikiami niekaip kitaip, kaip tik per gyvą pavyzdį, kuriantį, naudojantį ir veikiantį tam tikroje vertybių sistemoje. Mokytojo vaidmuo ypač aktualizuojamas visuomenėje vertybinio virsmo momentais“ (Galkiene, 2011, p. 82). Anot E. Martišauskienės, V. Tavoro (2012), vertybės ne tik tenkina asmens poreikius, bet ir suaktyvina visas asmens galias, leidžia įprasminti santykius, veiklą, ateities vizijas vertybių plotmėje. Vertybių perdavimą iš kartos į kartą akcentuoja L. Astra (1993), tyrusi devintojo dešimtmečio lietuvių jaunimo gyvenimo aspektus. Tai rodo, kad vertybių klausimas visais laikais buvo aktualus ne tik šeimai. Vertybių perteikimas yra ne tik tėvų pareiga savo vaikams, bet tai ir pedagogo priedermė vertybes perduoti savo ugdytiniais, išmokyti juos ne tik jomis vadovautis, bet ir pagal jas gyventi visuomenėje.

Pokyčiai vykstantys visuomenėje socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje lemia „svarbiausias jaunuolių gyvenimo vertybių struktūras“ (Astra,1993, p. 93). Todėl vertybėmis grįstas ugdymas gali koreguoti, nukreipti tinkama linkme jaunimo nuostatas, požiūrį ir t.t. Kad

ugdymu galima keisti visuomenę, akcentuoja ir B. Bitinas (2000). Šiuolaikinės visuomenės pokyčių įtaką pedagogo asmenybei bei darbui akcentuoja ir E. Stikutė (2011), teigdama, kad „ugdymo procesas kelia mokytojui tam tikrų reikalavimų: pasižymėti aukštomis moralinėmis ir etinėmis vertybėmis, suvokti ugdymo esmę, gerai suprasti, kad jo / jos elgesio pavyzdys, didaktika ir ugdymo metodai kelia ugdymo kokybę,“ (Stikutė, 2011, p. 108).

Vertybės svarbios visų profesijų žmonėms, o „pedagogams jos esti profesinės veiklos pamatas“ (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2006). Pedagogas ne tik moko, bet kartu atlieka ir auklėjamąjį darbą. Auklėjimas, pasak A. Maceinos (1990), pasireiškia „ne tik pavyzdžiu, bet ir žodžiu“. Vadovavimasis vertybėmis, jomis grįstas elgesys svarbūs pasirinkimai, pasak V. Lepeškienės (1999), „garantuoja žmogaus pasitenkinimą gyvenimu, suteikia galimybę įprasminti savo veiksmus, darbą, pasiekimus“ (Lepeškienė, 1999, p. 39).

Mokytojo darbo tikslą nusako B. Žygaitienė (2011) teigdama, kad tai „yra ne akademinio dalyko turinys, o kaip jis panaudojamas asmenybei ugdyti ir kokią prasmę jis turi mokiniui. Mokyklos nuostatai ir kiti švietimo dokumentai pabrėžia, kad mokytojas turi būti pavyzdys mokiniams, nes jis ugdo savo asmeniniu elgesiu ir todėl mokinių vertybėms daro įtaką. Veikimas pavyzdžiu yra priskiriamas netiesioginio dorovinio ugdymo sričiai. Mokytojas daro įtaką mokiniams visa savo esybe – įtikinėjimu, draugiškumu, tolerancija, gestais ir kitomis raiškos formomis“ (Žygaitienė, 2011, p. 16). Vertybinių nuostatų svarbą ugdyme išskiria ir E. Martišauskienė (2009), - „nes tik gyvas vertybinių nuostatų pulsavimas gali daryti poveikį ugdytinių vertybinių nuostatų kaitai, o tokie pedagogai, net to nesuprasdami, daro ženklų poveikį vertybinių nuostatų kildinimui“ (Martišauskienė, 2009, p. 25). Pasak E. Martišauskienės (2007), ugdymas grindžiamas ugdytojų ir ugdytinio sąveika. Anot autorės, „vertybės yra tos gijos, kurios jungia asmenis, sudaro pamatinį santykių atskaitos tašką. Jei kitose veiklos srityse santykiai tik, (...) daro poveikį veiklos kokybei, tai pedagoginiame darbe vertybių eliminavimas išvis sutrikdo ugdymą“ (Martišauskienė, 2007, p. 136). Vertybės svarbios kiekviename pedagoginės veiklos etape – numatant pamokos tikslus, aiškinant naują medžiagą ir t.t. Labiausiai tai turėtų atsispindėti keliant tikslus. Anot R. Vasiliausko (1992), „mokytojas nori to ar nenori, bet jo tikslo kėlimo procese, maneroje slypi vertybės“ (Vasiliauskas, 1992, p. 8). Tai reiškia, kad visas ugdymo procesas turi būti grįstas vertybėmis.

Pedagogo darbas yra įvairiais ryšiais susietas su vertybėmis. Pasak R. Vasiliausko (2005), visų pirma jis ugdo vadovaudamasis vertybėmis, antra, „bando įdiegti vertybių sistemą į mokinio sąmonę“ (Vasiliauskas, 2005, p. 57). Ugdant vertybes pedagogas turi tinkamai „integruoti vertybes į pedagoginį procesą“. R. Vasiliausko (2005) teigimu, rengdamas šį procesą, pedagogas turi tris alternatyvas:

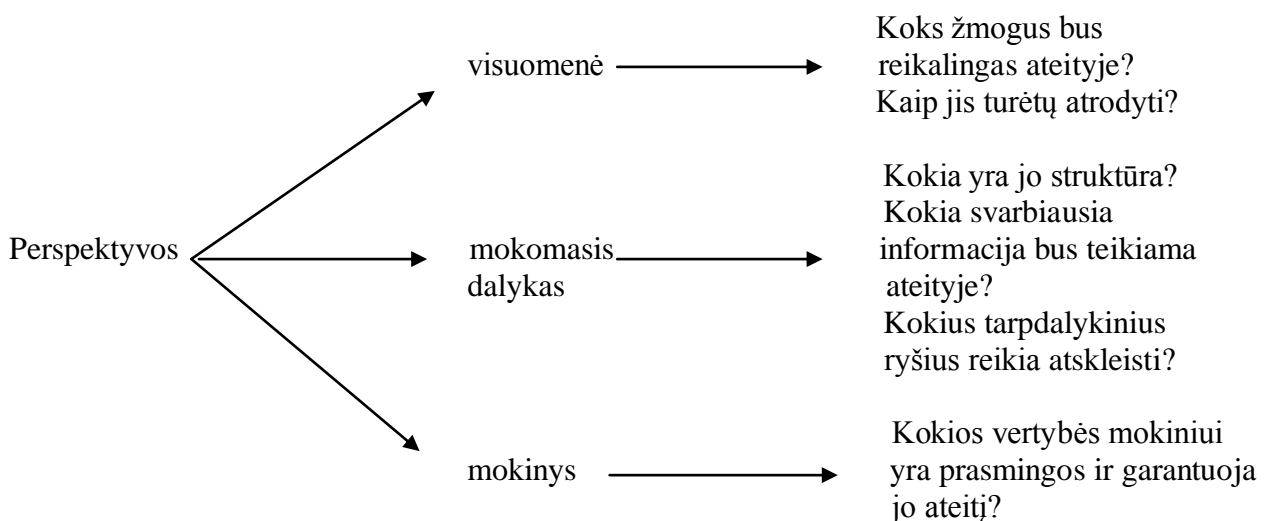
- 1) nieko nedaryti, kad mokiniai ugdytųsi vertybių sistemą;

- 2) konstatuoti ir iš anksto pateikti egzistuojančias vertybes;
- 3) leisti patiems mokiniams rinktis vertybes, padėti ugdytis jas per aktyvią mokytojo ir mokinio sąveiką.

Pedagogas čia tarsi susiduria su klausimu, ar „leisti ugdytiniui laisvai rinktis vertybes ar pedagoginėmis priemonėmis siekti, kad jo psichikoje būtų indoktrinuojamos tos vertybės, kurios, ugdytojo manymu, yra vienintelės teisingos (ar bent priklauso leistinų vertybių kategorijai)“ (Bitinas, 2000, p. 84). Demirhan (2011) teigimu, geriausiai vertybės pasireiškia per mokytojo ir mokinių sąveiką, tarpusavio bendravimą.

Mokytojas yra tarpininkas ne tik tarp mokiniui žinomų ir nežinomų dalykų, bet ir „tarpininkas tarp mokinio žinių ir vertybių“. Iš to galima teigti, kad pats mokymo procesas yra „įvesti mokinį į aukštesnį suvokimo lygį, interpretuojant daiktų, įvykių, reiškinių suvokimą, o mokymo programa turi reprezentuoti ne tik žinias ir sugebėjimus, bet ir mokinio pasaulėžiūros nuostatas“ (Vasiliauskas, 2005, p. 57). Panašias mintis apie vertybių įtaką mokinių pasaulėžiūrai pateikia ir A. Galkienė (2011). Autorė teigia, kad „besikeičianti visuomenė formuoja naują vertybių hierarchiją, o mokytojai prašomi internalizuoti ją savo mokinių pasaulėžiūroje ir pasaulėjautoje“ (Galkienė, 2011, p. 82). Pasak B. Bitino (2000), svarbiausia ugdytojui „skatinti ugdytinius suvokti vertybių esmę, spręsti problemas, susijusias su vienu ar kitu vertybių sąlygojamu elgsenos formų parinkimu“ (Bitinas, 2000, p. 180). Anot autoriaus, reikia ugdytinius išmokyti pasirinkti vertybes ir jas realizuoti gyvenime.

R. Vasiliausko (2005) teigimu, mokiniai atkartoja mokytojo elgesį, bendravimo ir kultūros vertybes nepriklausomai nuo to kokie tikslai dominuoja pamokoje. Pedagogas darbe reikalinga ir ateities vizija, nes jis ugdo žmogų, kuris „savo išsiugdytas vertybes realizuos ateities profesiniame gyvenime“ (Vasiliauskas, 2005, p. 59). Pedagogas ateities perspektyvos pavaizduotos 1 pav.

1 pav. Mokytojo profesijos perspektyvos ir mokinio vertybės
(Vasiliauskas, 2005, p. 58)

Galima teigti, kad pedagoginiame procese „mokytojas dalyvauja kaip neskaidoma visuma: protas ir jausmai, dvasinės ir fizinės savybės“ (Grincevičienė, 2003, p. 51). Darbu atsidavęs mokytojas yra pavyzdys, autoritetas, vertybių perteikėjas ne tik savo ugdytiniais, bet ir visuomenei. Esminis elementas pedagoginėje veikloje yra bendravimas, kuris priklauso nuo individų įsisavintų vertybių, dorovės normų, įsitikinimų, pasaulėžiūros ir t.t.

1.1.3. Pedagogo asmenybė ir pedagoginis darbas

Asmenybė, pasak L. Jovaišos (1981), yra visuma „žmogaus individualių savybių, kuriomis jis naudojami visuomeninėje-darbinėje veikloje ar santykiuose su kitais žmonėmis“ (Jovaiša, 1981, p. 10). Tai reiškia, kad asmenybė atsiskleidžia veikloje ir bendravime su kitais. Ugdymo procese pedagogui tenka bendrauti ne tik su mokiniais, tėvais, bet ir su kitais asmenimis, todėl jo asmenybės bruožai, charakterio ypatumai yra svarbūs komponentai pedagoginiame darbe.

Pedagoginio autoriteto komponentas, pasak O. Tijūnėlienės (2006), yra dorinis autoritetas ir „jo esmė ta, jog mokytojas patraukia auklėtinį dorinėmis savybėmis (žmoniškumu, teisingumu, charakterio tvirtumu, pagarba ir pedagogine meile vaikams)“ (Tijūnėlienė, 2006, p. 50). Autorė, remdamasi A. Vokietaičio teigimu mano, jog mokytojo įsitikinimai yra „jo įtakos auklėtiniais pagrindas, suartėjęs su kitų sukurtomis vertybėmis, pedagogas jas „pasisavina“ ir perteikia auklėtiniais kaip savo įsitikinimo, patyrimo rezultata“ (Tijūnėlienė, 2001, p. 76). R. Vasiliausko (2005) požiūriu, „mokiniai gali vengti mokytojo, jeigu jis nėra jiems autoritetas, dorovės pavyzdys, ir neatlieka moralinio ugdytojo funkcijos“ (Vasiliauskas, 2005, p. 59).

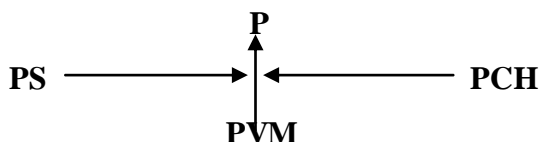
Galima teigti, kad esminis pedagogų rūpestis - įgyti autoritetą, sužadinti ugdytinių susidomėjimą savo asmeninėmis vertybėmis, veikla, elgesiu.

Apibūdinamas mokytoją filosofiniu požiūriu, L. Jovaiša (2001) teigia, kad „jis yra materialinių ir dvasinių gėrybių kūrėjų ugdytojas, per savo ugdytinius kuriantis žmogaus egzistencijos, komforto reikmenis“. Toks „ugdytojas gali būti žmogus, pasižymintis aukščiausia profesinės veiklos kokybe, suprantantis, kad ta kokybė priklauso nuo subjekto, nuo Aš dvasinės įtampos, individualybės galių, bet kartu pastebintis, kad žmogaus kūriniai neprilygsta gamtos kūriniais, kuriuos suplanavo Amžinasis Kūrėjas“ (Jovaiša, 2001, p. 104).

J. Vaitkevičius (1998) pedagogą apibūdina kaip asmenybę, kuri myli kitus žmones, geba padėti kitiems, sugeba paveikti ne tik žodžiais, bet ir savo elgesiu. „Jis moka paveikti fiziškai, protiškai, doroviškai, dvasiškai, t.y. savo asmeniniu pavyzdžiu geba ugdyti harmoningą, visuminę (holistinę) ugdytinio asmenybę“ (Vaitkevičius, 1998, p. 124). Šiuos pagrindinius pedagogo asmenybės bruožus, autoriaus manymu, lemia prigimtis.

Pedagoginėje veikloje didelę reikšmę turi paties pedagogo charakteris: mandagus elgesys, empatija, paslaugumas, geranoriška pagalba mokiniui ir t.t. Pasak L. Jovaišos (2001), tai - „, humaniško charakterio bruožai“. Anot autoriaus, pedagogo asmenybės psichologinius bruožus apibūdina pedagogo sugebėjimai: „bendravimo, intelekto, raiškos, manipuliaciniai, organizaciniai“ (Jovaiša, 2001a, p. 106).

Psichologinius profesijos mokytojo asmenybės bruožus L. Jovaiša (2001a) pavaizduoja schematiškai:

Vertikalioji linija rodo profesijos mokytojo asmenybės veiklos kryptį:

PVM – pedagoginės veiklos motyvacija,

P – profesionalumą (aukščiausią profesinę vertybę).

Horizontalioji linija žymi profesijos mokytojo asmenybės veiklos būdą:

PCH – pedagoginį charakterį,

PS – pedagoginius sugebėjimus (Jovaiša, 2001a, p. 107).

Pateiktoje schemoje atsispindi pedagogo asmenybės ir jo veiklos ryšys. Galima teigti, kad pedagogo nusiteikimas darbui, motyvacija, profesionalumas ir veiklos būdas pastebimas jo bendravime su mokiniais. Tai, pasak O. Tijūnėlienės (2004) “ teikia pedagoginiam darbui ypatingą bruožą vienijantį pedagogiką ir meną”. Bendravimas su žmogumi reikalauja “plastinių intonacijų, kalbos, mimikos mokėjimų, jo tempo ritmo, reaktyvumo, emocionalumo, jausmų saiko, adekvataus vaiko supratimo ir kitų operacinių mokėjimų...” (Tijūnėlienė, 2004, p. 61). Autorės teigimu, dialoginiam bendravimui būtinas pasitikėjimas ir emocinis atvirumas, psichologinis prisiderinimas, jausmų ir būsenų skaidrumas. Tai savitas menas ir pedagogo kūrybiškumas.

Kūrybiškumas reikalingas ne tik bendravime, bet ir pačiame ugdymo procese. Kūrybingos asmenybės ugdymas akcentuojamas ir Lietuvos švietimo dokumentuose. Todėl ši veikla reikalauja “pedagogo asmenybės, tokių jo gebėjimų, kurie reikalingi teikiant ugdytiniams mokslo ir kitas vertybes bei jas pasisavinant” (Tijūnėlienė, 2004, p. 62). Pedagogo kūrybiškumas pasireiškia parenkant mokymo turinį, įvertinant mokinių asmenines savybes, ugdymo uždavinių numatymu, “ asmenybės vystymosi prognoze ir ugdymo strategija, kryptingumo projektavimu, kūrybingu mokymo priemonių konstravimu, planavimu ir parengimu, mokymo metodų kombinavimu, novatoriškumu, gerosios patirties organizavimu ir apibendrinimu, moksliniu

pedagoginiu darbu” (Jovaiša, 2001, p. 64- 65). R. Lassahn (1999), remdamasis H. Nohlio suformuluota pedagoginio ryšio teorija, pedagoginį darbą lygina su “kūrybine paslaptimi, tapatino su misionieriška kultūros valia ir reikalavo iš auklėtojo išvalgumo, dvasinės poveikio jėgos vienovės, galiausiai lygino su menininku” (Lassahn, 1999, p. 44).

Pedagoginis darbas pasižymi laisve pasirenkant visas išvardytas ugdymo strategijas, todėl pedagogui tenka visa atsakomybė už ugdymo kokybę, turinį ir santykius. Tai ypatinga veikla, kurioje vyksta “ *vertybinis tikslingas kvalifikuotų ir nekvalifikuotų asmenybių bendravimas*” (Jovaiša, 2001, p. 63). Tokioje veikloje integruojamos visos kultūros vertybės, kurios būtinos jaunosios kartos ugdymuisi ir aktyviai gyvenimo veiklai. Svarbiausias elementas čia – bendravimo menas, kurio pagrindas – pedagoginis taktas. Pasak L. Jovaišos (2001), taktas yra „saiko jausmas, gebėjimas kiekvienu konkrečiu atveju greitai ir tiksliai nustatyti santykių būdą ir jį tinkamai pritaikyti reikiamu momentu“. Pasak autoriaus, tai didelė ugdytojo vertybė, padedanti palaikyti gerus santykius su mokiniais ir kolegomis. „Pedagogo taktiško elgesio formavimąsi sąlygoja *socialinis intelektas, dorinės ir estetiškos pažiūros, taurios emocijos*“ (Jovaiša, 2001, p. 65). Pedagoginis taktas, pasak autoriaus, pasireiškia reguliuojant mokinio elgesį (skatinimo ir bausmių taktas), bendraujant su mokiniais (kalba turi būti paprasta, nuoširdi), pedagogo įtaigumu (sugestyvumu) (sugebėjimu sukelti norą keistis). Visą tai galima apibūdinti kaip pedagoginę kultūrą, kurios požymiai, pasak L. Jovaišos (2001), yra šie:

- dvasingumas;
- pilietinis ir tautinis susipratimas;
- mokėjimas sudominti vaikus;
- greitai ir tiksliai išvelgti vaiko vidinius išgyvenimus ir humaniškai į juos reaguoti;
- viską daryti aukščiausiu lygiu;
- valdyti save: savo kalbą, kalbos toną, judesius, žvilgsnį, šypseną, žodžius.

Apibendrinant pedagogo asmenybės ir pedagoginio darbo sąsajas, galima teigti, kad tai sudaro glaudų ryšį nuo kurio priklauso pedagoginio darbo kokybė. Pedagoginis darbas įpareigoja suvokti ugdomojo proceso poveikį, vertybių perteikimą ir atsakomybę už būsimas kartas. Svarbiausias elementas tokiam darbe yra bendravimas, kuriame turi atsispindėti humaniškumas, tolerancija, pagarba ir pasitikėjimas.

1. 2. Pedagoginio pašaukimo raiška vertybių sistemoje

Kai kurių mokslininkų požiūriu, profesinis pašaukimas gali būti lyginamas vertybei. R. Saveljeva (2009), remdamasi McDuff E. M., Mueller Ch. W. (2000), profesinį pašaukimą apibūdina kaip profesinę vertybę, kuri pasireiškia pasiaukojimu profesijai.

Kaip teigia E. Danilevičius (2004), „subjektyvus profesijos aspektas profesinėje veikloje reiškiasi atrandant ir realizuojant profesinį pašaukimą“ (Danilevičius, 2004, p. 58). Šis aspektas, autoriaus manymu, reiškiasi per profesinę veiklą, profesinei veiklai atlikti reikalingas kompetencijas, asmenines savybes ir darbo rinkos tendencijas. Tai pasakytina ir apie pedagogo darbą, nes ugdymo procese didelį vaidmenį vaidina ne tik pedagogo asmenybė, bet ir pedagoginis talentas. V. Kavaliauskienė (2001), cituodama S. Šalkauskį teigia, kad „į pedagogo profesiją gali eiti tik tie žmonės, kurie iš prigimties turi tam pašaukimą“ (Kavaliauskienė, 2001, p. 30).

Svarbus profesijos rinkimosi veiksnys, pasak K. Pukelio, L. Navickienės (2006), yra pašaukimas. Remdamiesi J. Laužiku (1937), J. Vabalu-Gudaičiu (1938), autoriai išskyrė išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius. Išoriniai – tėvų, pažįstamų įtaka, prikalbinimas, uždarbis. „Vidiniais veiksniais J. Laužackas netiesiogiai įvardija pašaukimą, „patraukimą tą darbą dirbti, kai domina ne perspektyva, o darbo turinys“ (Pukelis, Navickienė, 2006, p. 44). Kiek kitokius veiksnius išskiria A. Maceina (1990). Autorius mano, kad pašaukimą lemia *prigimtis* („parengia sugebėjimą dirbti tam tikrą darbą“) ir *gyvenimas visuomenėje* („išryškina sugebėjimus, duoda medžiagos jiems veikti ir kreipia juos tam tikra linkme“). Glaudų pašaukimo ryšį su prigimtimi akcentuoja ir K. Pukelis (1995), „norint realizuoti savo pašaukimą reikia savo prigimtį pertvarkyti pagal jo reikalavimus“ (Pukelis, 1995, p. 101).

E. Danilevičius (2004), remdamasis R. Laužacku (1999), pateikia keturis pašaukimo tipus:

Visuomeninis pašaukimas. Pasak autoriaus, kiekviena profesinė veikla yra reikalinga ne tik asmenybės tobulėjimui, bet ir visuomenės pažangai. Žmogaus pašaukimui įgyvendinti būtina visuomenė. „Harmoningos asmenybės ugdymas – tai pagrindinis pedagogų, socialinių darbuotojų ir profesijos konsultantų uždavinys“ (Danilevičius, 2004, p. 26).

Individualus pašaukimas. Tai žmogaus poreikis į tam tikrą profesinę veiklą. Čia asmuo realizuoja savo prigimtinius gabumus ir talentus, išreiškia save.

Netiesioginis pašaukimas – „tai žmogaus praktinis atsakas į Dievo kvietimą mylėti per konkrečią profesinę veiklą ir gyvenimą šeimoje. Šia prasme asmenybė iš meilės Dievui ir artimui aukoja savo gebėjimus ir laiką visuomenės labui“ (Danilevičius, 2004, p. 26- 27). Teologinis aspektas, pasak autoriaus čia neminimas.

Teologinis pašaukimas. „Ieškoti Dievo yra esminis žmogaus bruožas (plg. Apd 17, 27), tačiau Dievas pirmas kiekvieną žmogų pašaukia vardu (plg. Iz 43,1; Jn 10, 3)“ (Danilevičius, 2004, p. 27).

Žvelgiant į pateiktus tipus, pedagogo darbą galima priskirti prie visuomeninio ir individualaus pašaukimo tipų. Jaunosios kartos ugdymas yra kiekvieno pedagogo pagrindinis uždavinys. Šis atsakingas darbas pedagogui kelia daug įvairių reikalavimų. Šie reikalavimai grindžiami asmenybės bruožais, pedagogui būtinomis kompetencijomis ir t.t. Kaip svarbus bruožas, paminėtinas ir pedagoginis pašaukimas. Pasak L.Jovaišos (2001), „pedagoginis pašaukimas – motyvacinių, potencialių charakterologinių asmenybės bruožų derinys, įgalinantis rinktis ugdymo darbą, jausti pasitenkinimą savo darbo rezultatais ir gyvenimo prasme“ (Jovaiša, 2001, p. 61).

V. Kavaliauskienė (2001), pašaukimą apibūdina kaip asmenybės santykį su konkrečia darbo rūšimi. Pasak autorės, „ pedagoginis pašaukimas sietinas su žmogaus, dirbančio pedagoginį darbą, asmenybės savybėmis“ (Kavaliauskienė, 2001, p. 27). Tai reiškia, kad mokytojo asmens savybės čia turi ypač svarbų vaidmenį. Autorė remdamasi A. Dystervėgu (1988) pastebi, kad „mokytojo pašaukimas“ yra vidinė pedagoginio, darbo pusė, nukreipta į dvasinių („ugdyk vaikų dvasią ir tu išugdysi pasaulį) ir socialinių („įnešk savo (kad ir mažą) įnašą į pasaulio pertvarkymą) vertybių kūrimą“ (Kavaliauskienė, 2001, p. 29).

Pedagoginis pašaukimas gali būti apibūdinamas tam tikrais bruožais. V. Kavaliauskienė (2001), remdamasi L. Jovaiša, pedagoginį pašaukimą apibūdina šiais bruožais:

- 1) Stiprus dvasinių vertybių poreikis.
- 2) Siekimas savo dvasios vertybes perduoti kitiems.
- 3) Empatija, intelektualinis ir emocinis jautrumas individualybei.
- 4) Specialūs pedagoginiai sugebėjimai.
- 5) Asmenybės vertybinė išraiška. (Kavaliauskienė, 2001, p. 31).

Pedagogo darbe nuolat vyksta bendravimas su mokiniais, jų tėvais, kolegomis kitais asmenimis. Bendravimas neatsiejama pedagoginio darbo dalis. Ir čia, reikalingas pedagoginis taktas, kuris pasak V. Rajecko (1999), yra „ labai reikšmingas pedagoginio pašaukimo bruožas“ (Rajeckas, 1999, p. 24).

Apibendrinant pedagoginio pašaukimo esmę galima teigti, kad tai – asmens (pedagogo) savirealizacija pedagoginėje veikloje. Labai svarbų vaidmenį tokioje veikloje vaidina asmens poreikiai, nusiteikimas darbui ir charakteris. V. Kavaliauskienės (2001) pateiktoje pedagoginio pašaukimo struktūroje matomos trys – motyvacinė, potencinė bei charakterologinė – dalys (žr. 1 lentelę).

Pedagoginio pašaukimo struktūra

Pedagoginis pašaukimas		
↓	↓	↓
Motyvacija	Potencija	Charakteris
1. Poreikis a) įgyti naujų kultūrinių vertybių b) dalintis dvasinėmis gėrybėmis c) gyventi pagal dvasines vertybes 2. Interesas a) filosofijai b) mokslinei žinijai 3. Siekis a) auklėti vaikus, daryti jų gyvenimą prasmingesnį b) vertybinės saviraiškos 4. Siekimas a) mokslo, socialinių, dorovinių, estetiškos brandos vertybių b) dvasines vertybes perduoti kitiems c) profesinės gyvenimo prasmės ir laimės 5. Polinkis a) būti aktyviam, plėtoti asmenines galias b) teigiamai vertinti pedagoginę veiklą c) linkėti kitiems sėkmės d) optimistiškai vertinti tikrovę e) ištvirti sunkumus	1. Profesijos žinios 2. Pedagoginiai gabumai ir talentai 3. Pedagoginiai sugebėjimai: - intelektualiniai - kūrybiniai - akademiniai - didaktiniai - komunikaciniai - diagnostiniai - organizaciniai - socialiniai - ekspresyviniai - sugestyviniai	1. Pedagoginis charakteris: - dorovingumas - empatiškumas - humaniškumas - dvasingumas - intelektualinis ir emocinis jautrumas - padorumas - mandagumas - dėmesingumas individualybei - tolerancija - vertinimo objektyvumas - savikritiškumas - pedagoginė meilė

(Kavaliauskienė, 2001, p. 44)

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas žmogus planuodamas savo gyvenimo karjerą pirmiausia stengiasi suprasti ar profesinė veikla atitinka jo poreikius, įvertina savo galimybes, charakterio ypatumus. Įgimti profesiniai gabumai ir talentai labai padeda profesinėje veikloje, bet taip pat galima daug pasiekti mokantis ir dirbant. Tai patvirtina V. J. Černius (1992), teigdamas, kad vieni mokytojai daug pasiekia per patyrimą ir darbą, o „kiti, laimingieji, - atsinešdami į pasaulį tą kūrybingumą, sugebėjimą įsijausti“ (Černius, 1992, p. 26).

1.2.1. Pedagoginis pašaukimas karjeros projektavimo procese

Karjeros projektavimo teorijos pradininkas F. Parsonsas pažymi, kad projektuojant karjerą yra svarbus: savęs pažinimas, profesinis informavimas, profesinis veiklinimas (praktiniai bandymai atlikti veiklas), profesinis konsultavimas.

Pasak E. Danilevičiaus (2008), „kiekvienas asmuo gali pasinaudoti teise laisvai pasirinkti profesiją, kuri jam suteiktų ne vien aukštą darbdavių ar visuomenės įvertinimą ir profesinį prestižą, bet ir teigiamą saviraiškos, visapusišią savo gebėjimų atskleidimą. Šių tikslų įgyvendinimo ir siekiama per karjeros projektavimą“ (Danilevičius, 2008, p. 112).

Profesijos pasirinkimas reikalauja iš žmogaus ypatingo savęs pažinimo, savo pomėgių ir interesų įvertinimo, tam tikrų įgūdžių. Vadinasi, reikalingas susidomėjimas profesine veikla, profesinių žinių ir mokėjimų kaupimas, įgūdžių formavimas. Visi šie komponentai ir sudaro mokytojo veiklos visumą. Pasak S. Kregždės (1998), toks „profesinis-pedagoginis kryptingumas, neretai vadinamas pedagoginiu pašaukimu“ (Kregždė, 1998, p. 33).

Renkantis pedagogo darbą reikia ypatingo apsisprendimo ir motyvacijos, nes, pasak V. Voverio (1983) šis darbas turi nemažą reikšmę visuomenei. J. Vaitkevičius (1998) mano, kad „be noro, be pedagoginio pašaukimo, be aiškios motyvacijos renkantis pedagogo profesiją, vargu ar galima išugdyti gerą mokytoją pedagoginėje mokslo institucijoje, nors ir labai stengtųsi kiti ir jis pats tai daryti“ (Vaitkevičius, 1998, p. 125).

Pasak G. Tolutienės (2012), „profesinio pašaukimo motyvai nėra pavieniai asmens pasirinkimą nulemiantys veiksniai, bet kompleksiniai dariniai, skatinantys unikalią asmenybės profesinės motyvacijos raišką ir veiksmų strategiją profesinėje veikloje“ (Tolutienė, 2012, p. 189). Savo vaidmenį profesinės veiklos pasirinkime vaidina ir vertybės. Vertybės, pasak N. Petkevičiūtės (2006), yra žmogaus dvasinės stiprybės požymis ir veikimo motyvatorius. Autorės teigimu, ateities vizija priklausys nuo vertybių, nes „sprendimai bus priimami atsižvelgus į prioritetus, kuriuos apsprendžia vertybės“ (Petkevičiūtė, 2006, p. 65).

K. Pukelio (1995) teigimu, pašaukimas yra vienas iš svarbiausių kriterijų, kurių pagrindu turi būti rengiamas karjeros planas.

Kaip teigiama Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodikoje, karjeros planavimas susideda iš kelių etapų:

1. Savęs pažinimas.

Šis etapas paremtas savęs ir savo galimybių pažinimu bei įžvalgomis, savo interesų, įgūdžių, vertybių, asmeninių savybių, tikslų nustatymu.

2. Karjeros ir mokymosi galimybių tyrimas.

Tai galimybių tyrimo etapas skaitant literatūrą karjeros klausimais, bendraujant su specialistais,

lankantis jų darbo vietose, tyrinėjant tolesnių studijų galimybes.

3. Sprendimų priėmimas/tikslo nustatymas.

Apibendrinus karjeros galimybių tyrinėjimus, būtina įvertinti kiekvieną savo pasirinkimą, identifikuoti visus „už“ ir „prieš“ kiekvienai alternatyvai, identifikuoti vertybes ir poreikius, kuriuos tenkina kiekviena iš jų, nustatyti kiekvienos alternatyvos rizikos laipsnį, numatyti galimas ateityje pasekmes, pasirinkus vieną iš jų.

4. Pasirinkimo/pasirinkimų realizavimas.

Tai priimtų sprendimų įgyvendinimo, efektyvios darbo paieškos ir įsidarbinimo etapas.

5. Karjeros planavimas atsižvelgiant į numatomus pokyčius.

Įvertinami pasiekimai ir formuluojami nauji planai. (Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika, p. 12).

Apibendrinant galima teigti, kad pašaukimas yra bene svarbiausias kriterijus karjeros planavime. Ne mažiau svarbus ir savęs pažinimas, savo galimybių įvertinimas, tikslų ir sprendimų numatymas ir jų realizavimas, prisitaikymas prie vis kintančių aplinkybių ir padėties visuomenėje.

Kintanti visuomenės ekonominė, kultūrinė ir socialinė padėtis lemia naują požiūrį į profesijos rinkimąsi. Pasak L. Jovaišos (2001a), „anksčiau labiausiai buvo akcentuojami profesiniai interesai, vertybės ir specialieji sugebėjimai, o dabar, matyt, neatmetant šių veiksmų reikšmės, lemiamą vaidmenį renkantis profesiją turi vaidinti intelektas, nes jaunimo formuojamus profesinius poreikius ne visai atitinka profesinio mokymo situacija ir įdarbinimo pasiūla“ (Jovaišos, 2001a, p. 313). Autoriaus teigimu, iškyla uždavinys tiksliai vertinti kintančias aplinkybes ir priimti naujus sprendimus. Čia kaip svarbiausias veiksnys yra intelektas. Realizuoti savo pašaukimą įgalina profesinis intelektas, kuris pasak L. Jovaišos (2001a), vertinamas pagal tokius kriterijus: 1) rūpestingas ir kruopštus darbas bet kokiomis sąlygomis, 2) jėgų ir laiko neribojimas, 3) sėkmės džiaugsmas ir nesėkmių įveikimas, 4) didžiausių sunkumų nepaisymas, 5) nesėkmių vengimas, 6) darbo proceso ir rezultatų tobulinimo siekimas, 7) profesinis stabilumas, 8) profesijos prestižo gynimas, 9) profesinės etikos laikymasis, 10) pasirinktas darbas visuomenės labui kaip gyvenimo prasmė, pagrindas. (Jovaišos, 2001a, p. 314-315).

Apibendrinant pašaukimo motyvus karjeros projektavime, galima teigti, kad daug kas priklauso nuo paties žmogaus susidomėjimo savo ateitimi ir laime. Tam reikalingas tikslingas savęs orientavimas ir saviuokla.

1. 3. KARJEROS PROJEKTAVIMAS IR VERTYBIŲ SISTEMOS RAIŠKA

1.3.1. Karjeros ir karjeros projektavimo samprata

Žodis „karjera“ kilęs iš lotynų ir prancūzų kalbos. Lotynų kalba žodis „*carraria*“ reiškia žmogaus gyvenimo kelią, prancūzų „*carriere*“ – žmogaus veiklos sritį, profesiją. Šie du skirtingi sąvokos aiškinimai rodo, kad galimos skirtingos karjeros sampratos (Augienė, 2009). Viena sąvokos samprata susijusi su gyvenimo planavimu ir jo tikslų įgyvendinimu, kita – su konkrečia žmogaus veikla.

Pasak R. Kučinskienės (2003), vienas pirmųjų į mokslinę vartoseną įtraukęs karjeros terminą buvo amerikietis D. Super. Jis karjerą apibrėžia kaip žmogaus gyvenime „atliekamų įvairių vaidmenų, darbovietėse užimamų pareigų, pakopų, lygmenų visumą“ (Kučinskienė, 2003, p.15). Karjera, jo manymu, apima penkių pagrindinių socialinių vaidmenų (besimokantysis, darbuotojas, šeimos narys, bendruomenės narys, pramogautojas) prisiėmimą ir atlikimą mokykloje, darbe, šeimoje, bendruomenėje ir laisvalaikio metu žmogaus gyvenime. „D. E. Super nuomone, profesinis asmenybės tapimas yra ilgai trunkantis viso gyvenimo procesas, kurio neįmanoma nagrinėti atskirai nuo bendrų įprastos asmenybės raidos dėsnų“ (Augienė, 2009, p. 61).

Pasak N. Petkevičiūtės (2006), karjera yra su darbu susijusios patirties procesas, kuris trunka visą žmogaus gyvenimą. Autorė išskiria du karjeros elementus: objektyvų ir subjektyvų. Pastebima ir reali aplinka, kaip pavyzdžiui, karjeros valdymas tobulinant savo žinias. Tai būtų objektyvus karjeros elementas. „Subjektyvus elementas siejamas su jūsų situacijos suvokimu. Užuoat įgiję daugiau žinių (objektyvus elementas), jūs galėtumėte pakeisti savo aspiracijas/siekus (subjektyvus elementas)“ (Petkevičiūtė, 2006, p. 14).

Šiandien žmogui ypač svarbu suvokti asmeninės ir profesinės karjeros planavimo svarbą. Tikslinga būtų aptarti keletą skirtingos apimties karjeros sampratų. R. Kučinskienė (2003), remdamasi N. Petkevičiūte (1998), teigia:

- kad karjera gali būti kaip laimėjimas;
- karjera kaip profesija;
- karjera kaip nuolatinio darbo nuosekli tąsa;
- karjera kaip viso gyvenimo įvairių vaidmenų seka.

Karjera kaip laimėjimas dažniausia yra vartojama darbo aplinkoje. Tai galima apibūdinti, kaip sėkmingą veiklą, kuri žmogui patinka, tenkina jo ne tik materialinius, bet ir aukštesnius poreikius (saviraiškos, saviugdų).

Karjera kaip profesija. Profesija žmogaus gyvenime tiesiogiai lemia jo tolesnį gyvenimą. Rinkdamasis profesiją kiekvienas galvoja apie tai, kad ji būtų naudinga ne tik materialine prasme, bet ir padėtų asmenybei išreikšti save. Pasak R. Adamonienės, S. Daukilo, B. Krikščiūno ir kt. (2001), „asmenybei reikšmingi socialiniai motyvai: susidomėjimas savo profesija; troškimas tapti aukštos kvalifikacijos specialistu; poreikis veikti laikantis socialinių normų; siekimas autoriteto komandoje ir tarp kolegų; ketinimas geriau įsisavinti savo specialybę; siekimas gauti įvertinimus ir apdovanojimus“ (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001, p. 285).

Kaip nuolatinio darbo nuoseklią tąsą galima sieti su nuolatiniais mokymais ir tobulėjimu savo profesijos srityje. „Nelinkęs nuolat mokytis ir tobulintis (nebūtinai tik mokyklos suole) žmogus vargiai gali tikėtis sėkmingos viso gyvenimo karjeros“ (Kučinskienė, 2003, p. 17).

Karjera apibūdinama *kaip viso gyvenimo įvairių vaidmenų seka*. Ją pradedame dar vaikystėje. Žinoma, tada dar neturime sąmoningo tikslo ir siekių. Tačiau jau vaikystėje pradedami žengti pirmieji karjeros žingsniai. Už mus tai atlieka tėvai, vėliau auklėtojai, mokytojai, draugai. Paauglystėje, kai jau patys suvokiame tikslus, bandome jų siekti. Galima sakyti, kad karjera yra veiksnys, kuris apibūdina visą žmogaus gyvenimo kokybę.

Adamonienė R., Daukila S., Krikščiūnas B. ir kiti (2001) teigia, kad karjeros sąvoka yra „daugiaprasmė ir platesnė už profesijos, užsiėmimo ar darbo sąvokas. Ji apibūdina ne tik profesinę veiklą pobūdį, bet ir dirbantį asmenį bei instituciją (darbovietę), kuri apibrėžia jo veiklą ir poziciją...“ (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001, p. 208). Autoriai mano, kad karjera nėra vienintelė veikla ar užsiėmimas, kuriai žmogus paskiria visą savo gyvenimą. Tai reiškia, kad karjera yra kintantis procesas. Remdamiesi M.B. Arthuro (1991) teigimu, Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt. teigia, kad „karjera – tai nuosekliai kintanti laike asmens profesinės, darbinės veiklos ir su ja susijusio patyrimo seka, trunkanti visą gyvenimą, apimanti jo elgesį ir nuostatas, susijusias su šia veikla“ (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001, p. 208).

A. Stancikienė (2009), remdamasi A. Sakalu ir V. Šilingiene teigia, kad karjera yra kilimas tarnybos laiptais paties darbuotojo iniciatyva. Tačiau, pasak autorės, darbuotojas ne visada siekia eiti vadovaujamąsias pareigas, „kartais jis tiesiog yra patenkintas savo darbine veikla ir siekia toje srityje geresnių rezultatų, našesnio darbo <...> kartais karjera yra daugiau asmeninis, individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu“ (Stancikienė, 2009, p. 107).

R. Kučinskienė (2003), karjerą apibūdina kaip tam tikrą socialinį susitarimą tarp „išsilavinusio ir gebančio kompetentingai veikti individo ir visuomenės, pripažįstančios šios veiklos reikšmingumą ir kokybę bei sutinkančios mokėti už jį tam tikromis vertybėmis, yra

reikšminga šiuolaikinių individų, organizacijų ir visuomenės gerovei ir pažangai“ (Kučinskienė, 2003, p.41). Minėtoje karjeros sampratoje yra pabrėžiama individualumo ir socialumo sąveika.

D. Augienė, L. Bobrova, A. Gumuliauskienė ir kiti (2002) teigia, kad karjera – tai individualus tobulėjimas, sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriais. Karjerą sėkmingai pasiekti galima, tik turint tam tikrų asmeninių (savęs pažinimas ir tinkamas pateikimas), socialinių (geri santykiai su aplinkiniais), edukacinių (gebėjimai skatinantys žmogų save ugdyti), profesinių (susijusios su darbine žmogaus veikla) savybių.

Pasak Laužacko (2005), karjera yra „iš pašaukimo kylančių ir besitęsiančių visą gyvenimą įvairių žmogaus atliekamų socialiai reikšmingų vaidmenų, darbo vietų ir jose užimamų pareigų bei pasiekimų seka, susijusi su saviraiška ir individualiu tobulėjimu bei atspindinti asmenybės gyvenimo viziją ir stilių“. A. Stancikienė (2009) teigia, kad profesinė karjera yra suvokiama individualiai. „Asmuo gilinasi į jį supančią aplinką, susikuria vertybių ir norimo gyvenimo stilių, apibrėžia konkretnes domėjimosi ir talentų sritis, nusistato tikslus bei numato darbo, specializacijos ir organizacijos alternatyvas, kuria iškeltų tikslų įgyvendinimo strategijas“...(Stancikienė, 2009, p. 110). A. Valackienės, A. Dėmenienės (2003) teigimu, planuodamas savo profesinę karjerą, asmuo formuojasi darbo vertybių sistemą, kuri padeda pasirinkti darbą, padaro jį prasmingesnį ir tikslingesnį.

Apibendrinant karjeros sampratą galima teigti, kad tai visą žmogaus gyvenimą trunkantis procesas, kurį sąlygoja asmens elgesys, nuostatos, poreikiai, motyvacija, veikla. Galima teigti, kad karjera yra priklausoma ir nuo daugelio kitų veiksnių, tokių kaip ekonominiai, socialiniai, politiniai, kultūriniai, psichologiniai ir kiti. Šie veiksniai, kaip ir viskas gyvenime nuolat kinta, todėl būtinas nenutrūkstantis tobulėjimo, naujų žinių ir idėjų ieškojimas.

Kaip karjera, taip ir karjeros projektavimas daugumos mokslininkų nuomone yra nuolat kintantis ir visą gyvenimą vykstantis procesas.

„Karjeros projektavimas tai – nuolatinis paramos teikimas asmeniui, ketinančiam racionaliai pasirinkti profesiją, o vėliau apsispręsti dėl optimalaus karjeros plėtojimo kelio pasirinktoje veikloje/profesijoje. Karjeros projektavimas yra grindžiamas objektyvia informacija apie asmens gabumus, gebėjimus, aspiracijas, taip pat nuolat kintančių darbo rinkos poreikių įvertinimu“. (Karjeros projektavimo ir konsultavimo terminų žodynas)

Karjeros projektavimas (*Career designing*), kaip visą gyvenimą trunkantis procesas šiuolaikinėje žinių visuomenėje, D. Augienės (2009) teigimu, yra aktualus dėl daugelio priežasčių:

- darbo rinkos poreikių kaitos,
- žmonėms vis dažniau tenka keisti veiklos pobūdį,

- sėkminga karjera yra pagrindinė sąlyga asmenybės socialinei adaptacijai,
- žinių tapimas esmine sėkmės sąlyga kelia naujus reikalavimus žmogui,
- visuomenei žmogaus karjera labai svarbi, nes racionalus žmoniškųjų išteklių panaudojimas daro įtaką socialinei pažangai.

Panašų požiūrį apie karjeros projektavimą išsako ir kiti mokslininkai. Pasak E. Danilevičiaus (2008), karjeros projektavimas yra „nuolatinės asmens pastangos išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas ir atsižvelgiant į numatomus pokyčius tirti bei planuoti savo profesinę perspektyvą (karjeros planavimo ugdymas), taip pat profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius (karjeros planavimas), siekiant maksimaliai atskleisti savo prigimtinius gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje“ (Danilevičiaus, 2008, p. 110). Autorius mano, kad „karjeros projektavimas yra sisteminis procesas, suteikiantis asmenims galimybę įgyvendinti jų mokymosi, įdarbinimo ir laisvalaikio potencialą, plėtojant savimonę ir gebėjimą priimti sprendimus“ (Danilevičiaus, 2008, p. 110 - 111). Pukelis (2003) taip pat akcentuoja, karjeros projektavimą kaip nuolatinės žmogaus pastangas išvelgti darbo rinkos kaitos tendencijas, atsižvelgiant į pokyčius tirti, planuoti ir įgyvendinti savo profesinės veiklos tobulinimo procesus, išlikti nuolat kintančioje darbo rinkoje ir taip įprasminti gyvenimą.

Tai leidžia daryti prielaidą, kad karjeros projektavimas nėra vienkartinis žmogaus gyvenimo etapas, nes spartūs pokyčiai šiandieninėje visuomenėje diktuoja naujas sąlygas ir žmogaus karjerai. Pasak K. Pukelio, A. Pundzienės (2002), ši kaita gali būti „produktyvi žmogui ir visuomenei tik tuomet, kai vyksta jo pašaukimo erdvėje, t.y. remiasi konkrečiais jo prigimtiniais gabumais arba dominuojančiomis intelekto formomis ir reiškiasi konkrečiais gebėjimais profesinėje veikloje“ (Pukelis, Pundzienė, 2002, p. 99).

Visame karjeros projektavimo procese labai svarbų vaidmenį vaidina ir profesinis pašaukimas. Šį teiginį patvirtina E. Danilevičius (2008), pateikdamas pagrindinius karjeros projektavimo elementus (žr. 1 pav.), kur esminis elementas akcentuojamas profesinis pašaukimas. Autorius pateikia kiekvieno elemento apibrėžimus:

Profesinis interesas – tai atrenkamasis valios aktyvumas, besiremiantis turimomis žiniomis ir patirtomis emocijomis bei pasireiškiantis sąveika „su realios tikrovės objektais ir reiškiniiais“.

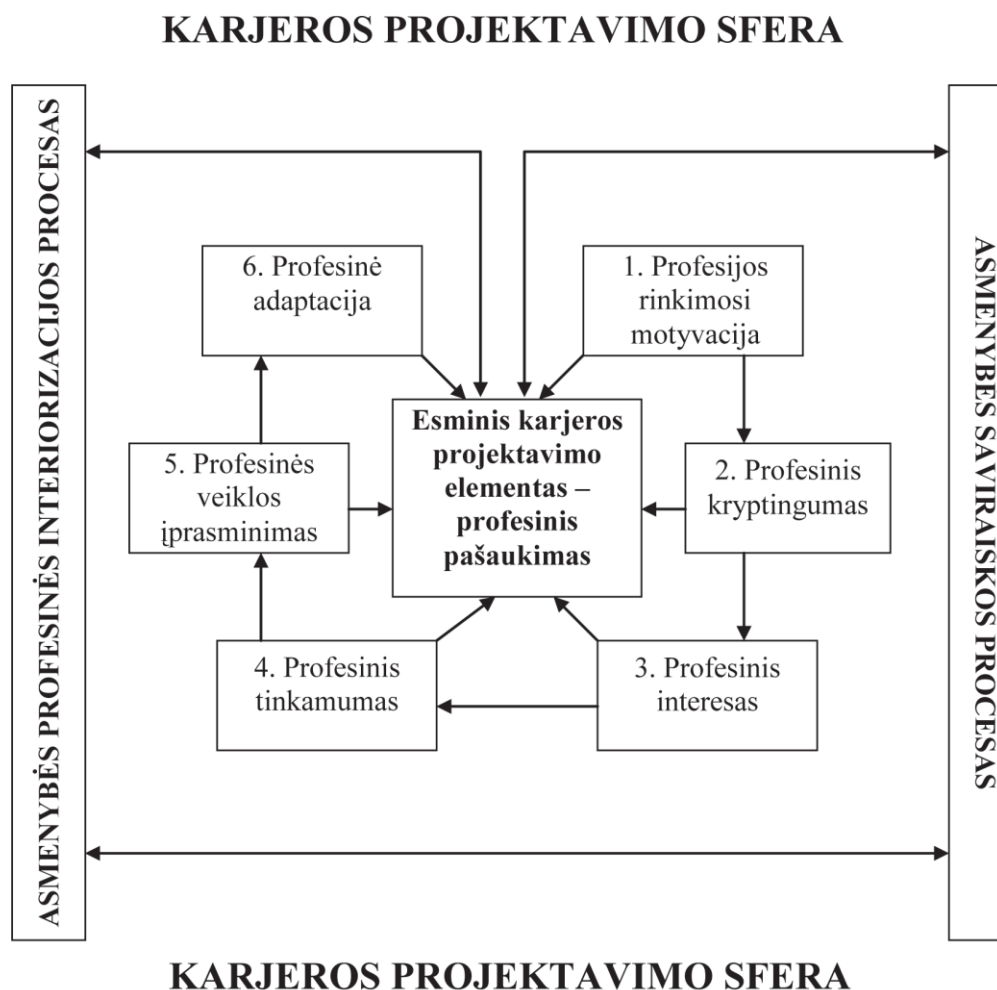
„Profesinis kryptingumas – tai asmenybės polinkis į tam tikrą veiklos sritį, profesiją, aktyvus domėjimasis ja, valingas siekimas, teigiamos nuostatos jos atžvilgiu, teigiamų emocijų išgyvenimas veikloje“.

Profesijos rinkimosi motyvacija – tai besiformuojanti, atsižvelgiant į profesijos visuomeninę reikšmę, asmenybės individualias galimybes ir interesus, asmenybės paskatų konkrečiai darbo veiklai sistema.

Profesinis tinkamumas – žmogaus psichinių, psichofiziologinių ir antropologinių savybių turėjimas, kurių reikia, kad įgijęs atitinkamą kvalifikaciją (tam tikrų žinių, mokėjimų ir įgūdžių), galėtų gerai dirbti profesinį darbą.

Profesinės veiklos įprasminimas – tai saviraiškos elementas, reikalingumo visuomenei ir artimiesiems išraiška, poreikio „dovanoti save“ įgyvendinimo ir egzistencijos pilnatvės požymis.

„Profesinė adaptacija – turimų profesinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių greitas bei lengvas pritaikymas prie konkrečios darbo vietos reikalavimų“ (Danilevičius, 2008, p. 111).

2 pav. Pagrindiniai karjeros projektavimo elementai (E. Danilevičius, 2008, p. 112)

Pasak E. Danilevičiaus (2004), „subjektyvusis profesijos aspektas profesinėje veikloje reiškiasi atrandant ir realizuojant profesinį pašaukimą“. Autoriaus teigimu, šis pašaukimas reiškiasi siekimu įprasminti profesiją, asmeniniu profesiniu kryptingumu, interesu ir motyvacija, noru profesine veikla padėti kitiems, savęs dovanojimu visuomenei. Objektvusis profesijos aspektas E. Danilevičiaus (2004) teigimu, reiškiasi „ per profesijos pasaulio keliamus

reikalavimus, kuriuos sudaro profesinei veiklai reikalingų kompetencijų ir asmeninių savybių portfelio bei pasiūla-paklausa darbo rinkoje“ (Danilevičiaus, 2004, p. 58).

Pirmasis svarbiausias žingsnis planuojant karjerą yra asmenybės pažinimas. Kaip teigiama Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodikoje, „nėra tokio testo, kuris pasakytų, kuo asmuo turėtų „būti“, yra priemonių, padedančių įvertinti save ir surasti labiausiai pagal asmenybės būdo bruožus tinkančias profesines veiklas ir užsiėmimus. Savęs pažinimas – tai atsakymas į klausimus: Kas aš esu? Ko aš noriu? Ką aš galiu? Asmenybės pažinimas apima gabumų, vertybių, pomėgių, interesų, asmenybės ypatybių ir įgūdžių tyrimą“ (Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika, p. 28).

Apibendrinant karjeros projektavimo sampratą, galima teigti, kad tai asmenybės poreikių, saviraiškos realizavimas, gyvenimo įprasminimas ir užsibrėžtų gyvenimo tikslų įgyvendinimas.

1.3. 2. Pedagogų profesinė karjera

Remiantis edukologų A. Gumuliauskienės, R. Macaitienės (2002) mintimis, galima teigti, kad „ pasirengimas karjerai - tai ne tik žinių, mokėjimų, įgūdžių, bet ir vertybinių nuostatų, reikalingų sėkmingam karjeros vyksmui, įgijimas“ (Gumuliauskienė, Macaitienė, 2002, p. 83). Mokytojo karjera, pasak R. Kontautienės, J. Melnikovos (2006), suprantama ne vien kaip karjera hierarchinėje mokyklos valdymo struktūroje, bet kaip galinti būti visai nesusijusi su organizacija, labiau orientuota į kompetencijas, savirealizaciją ir individualaus požiūrio į sėkmę tenkinimą“. Tai leidžia daryti prielaidą, kad tolesnės karjeros kelius numato pats pedagogas, atsižvelgdamas į individualius gyvenimo tikslus, siekius.

Švietimo politikoje į profesinę pedagogų karjerą žiūrima nuo pradinio rengimo iki visą gyvenimą trunkančio tobulinimosi. Anot G. Šmitienės, V. Tubutienės (2008), mokytojo profesiniam tobulėjimui būdingas nenutrūkstamas mokymasis. Pasak autorių, šis procesas įmanomas „ jei mokytojas patenkintas savo profesija, mokykloje yra sukurta mokymasi ir tobulėjimą skatinanti kultūra, jei mokytis palankios paties mokytojo asmenybės savybės“ (Šmitienė, Tubutienė, 2008, p. 27).

Spartūs gyvenimo pokyčiai, naujų technologijų atsiradimas įtakoja ir pedagoginę veiklą. Naujų inovatyvių metodų, naujų mokymo būdų ir technologijų taikymas ugdymo procese, reikalauja iš pedagogo naujų kompetencijų ir nuolatinio mokymosi. Pasak O. Kruglik (O. Круглик) (2009), būtinas naujas požiūris į ugdymo teoriją ir praktiką, pedagoginis ir psichologinis požiūris į mokymą ir savarankiškos intelektualios asmenybės formavimą. Tai reikalauja iš pedagogo tam tikrų kompetencijų, kurios gali būti įgyjamos tam tikrais etapais.

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelyje (2012). išskiriami keturi pedagogo karjeros etapai:

- pradžia, įėjimas (*entry*) - individo profesinės veiklos tam tikroje srityje pradžia, įsitvirtinimas t.t. organizacijoje, savęs atradimas ir pažinimas t.t. profesinėje veikloje. Šis etapas sietinas su bazinėmis pradedančiojo specialisto kompetencijomis.
- kolega (*colleague*) – savarankiškos veiklos etapas, kuomet individas įsitvirtina organizacijoje, atranda savo veiklos nišą, kurioje jaučiasi esąs tvirtas. Etapas sietinas su tokiomis kompetencijomis, kaip profesinio identiteto formavimusi, savarankišku problemų sprendimu, profesionalumo t.t. srityje lavinimu, kūrybiškumo bei inovatyvumo plėtra.
- konsultantas (*consultant*). Šis etapas susijęs su asmeninio profesionalumo augimu, kai specialistai geba ne tik profesionaliai veikti savo srityje, bet ir geba imtis atsakomybės už kitų asmenų profesinį augimą. Šiame etape būtinos tokos kompetencijos kaip patirties sklaida, bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis, kitų specialistų konsultavimas, mentorystė, ugdomasis konsultavimas.
- patarėjas (*adviser*). Šis karjeros etapas sietinas su specialisto veikla regioniniu ar nacionaliniu lygmenimis. Šiame karjeros etape specialistai vaidina esminį vaidmenį organizacijoje, yra susiję su aukščiausio lygmens sprendimų priėmimu, yra naujų idėjų ir organizacijos kaitos iniciatoriai. (Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelis, 2012, p. 71).

Šalia įgytų kompetencijų svarbų vaidmenį pedagoginėje veikloje turi vertybinės nuostatos ir asmenybės ypatumai, kurie aptarti 1.1.3. skyriuje.

Remdamasi mokslininkų atliktais tyrimais, A. Galkienė (2011) akcentuoja „mokytojo asmenybės tipo reikšmingumą mokymo organizavimo kokybei, teigdama, kad tie mokytojai, kurių profesiniai tipai sudaryti pagal palankias profesines nuostatas, drąsiai mokymo procese naudoja įvairias mokymo organizavimo formas, papildomas priemones, demonstruoja savo gebėjimus. O nepasitikintys savo profesiniais gebėjimais mokytojai dažnai nepalankiai vertina pažintinį-emocinį pamokos toną, ypač blogai vertina mokinių drausmę, vengia naudoti įvairesnes mokymo priemones bei demonstruoti savo gebėjimus“ (Galkienė, 2011, p. 83). Kiekvienas mokinys yra individualus ir į mokytojo mokymą ar pastabas reaguoja individualiai, todėl pasak V. Voverio (1983), tik „geras, patyręs pedagogas geba pajusti to reagavimo kryptį, poveikį bei vertinimą ir drauge atitinkamai planuoti bei koreguoti savo veiklą“ (Voveris, 1983, p. 46).

Galima teigti, kad asmens emocinė būseną, jo savybės ir dvasinės vertybės atsispindi jo veikloje. Tai patvirtina ir E. Martišauskienė (2007), kuri teigia, kad pedagogo vaidmuo visuomet sietinas su vertybinėmis nuostatomis. „Nuo to, kaip pedagogas supranta tikrovę (dėstomą dalyką

ir patį ugdytinį), kur išvelgia jos esmę, priklauso, ką ir kaip jis išryškina, o svarbiausia, liudys savo santykiu, nes pedagoginė veikla yra tikslinga, tai yra pats pedagogas turi ją aiškiai suprasti”.(Martišauskienė, 2007, p. 140). A. Dževečka (2003) , tyrinėjęs pedagogų vertybes, išskiria paties pedagogo asmenybės brandą, jo „ asmenybės pagrindo, t.y. vertybių , atitikimas ugdytojo funkcijos reikalavimams“. Pasak autoriaus, tik toks pedagogas „ padės asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą“ (Dževečka, 2003, p. 7).

Žinių visuomenėje keičiasi pats mokytojo vaidmuo. Žinių perteikėją keičia „ mokytojas – mokymosi organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, mokymosi talkininkas, patarėjas, partneris, tarpininkas tarp mokinio ir įvairių šiuolaikinių žinių šaltinių“ (Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos gairės, 2003-2012, p. 154). Tokio mokytojo priedermė- padėti mokiniams savarankiško mokymosi kelyje, taip pat rūpintis savo pačių mokymusi.

Siekiant nuolatinio mokymosi ir kvalifikacijos tobulinimo pedagogams yra rengiami projektai. „Numatant mokytojų karjeros galimybes modelio rengėjai laikosi šių nuostatų:

- Mokytojo karjera remiasi kompetencijų tobulinimu;
- Kompetencijų vertinimas būtinai susietas su atestacija;
- Mokytojas pats valdo savo karjerą (planuoja, realizuoja);
- Mokytojo karjeros valdymo procesas neatsiejamas nuo permanentinės pagalbos teikimo (profesijos tobulinimo konsultantas, metodinė taryba, mokyklos vadovas)“ (Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelio projektų pristatymas, 2011).

Lietuvos švietimo plėtotos strateginėse gairėse (2003-2012) nurodoma, kad šiandienos mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemos nukreiptos į šiandienos mokytojui būtinų vertybinių nuostatų stiprinimą, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimą. Daug dėmesio skiriama stiprinant šias vertybines nuostatas:

- savigarbą ir pagarbą kitam asmeniui, jo nuomonei bei įsitikinimams;
- toleranciją;
- veiklų patriotizmą ir pilietiškumą;
- pasitikėjimą savimi;
- pagarbą demokratijos principams (žmogaus teises ir laisves, teisėtumui, socialiniam teisingumui ir kitiems), nusiteikimą juos ginti bei puoselėti;
- pagarbą Lietuvos kultūros tradicijai ir nusiteikimą ją perteikti bei puoselėti;
- pagarbą Europos kultūros tradicijai ir pasaulio kultūrų įvairovei.(Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos gairės, 2003-2012, p. 159).

Rengiant pedagogus siekiama, kad studentai įgytų ypatingo pobūdžio žinių ir gebėjimų:

- sukurti su mokiniais sąveiką;

- mokėti su aktoriui būdingu išraiškingumu subtiliai kurti;
- įvaldyti būdus, kaip daryti įtaką didesnei auditorijai;
- valdyti savo psichofizinį aparatą ir esant kūrybiškai savijautai sėkmingai bendrauti su mokiniais, mokėti palaikyti su jais sąveiką;
- mokytis efektyviai atsiskleisti per oficialius pasisakymus”(Tijūnėlienė, 2004, p. 61).

Apibendrinant pedagogo profesinę karjerą, galima remtis K. Pukelio (2004) mokytojų rengimo idealinio modelio parametrais, kurie pasak K. Pukelio (2004), yra grindžiami teorijos ir praktikos sąveika. Pagrindiniai ugdymo veiklos bruožai rengiant mokytojus, K. Pukelio teigimu yra: 1) *mokytojo asmenybės reikšmė*; 2) *lavinimo* (kiekybinis ugdymo aspektas) *ir auklėjimo* (kokybinis ugdymo aspektas) *dialektinė vienovė*; 3) *būtinybė gerai pažinti žmogaus gyvenimo prasmę ir jo prigimties esmę* (ugdymo idėja gaunama derinant žmogaus gyvenimo prasmę su jo prigimtimi); 4) *disponuoti atitinkamais mokėjimais ir įgūdžiais*, laiduojančiais efektyvų ugdymo idėjos įkūnijimą auklėtinio asmenybėje, jos tapimą auklėtinio asmenybės savastimi, jo gyvenimo principu“ (Pukelis, 2004, p. 74-75).

2. SOCIALINIŲ-ANTROPOCENTRINIŲ PEDAGOGŲ VERTYBIŲ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Prieš pradėdant empirinį tyrimą buvo studijuojama mokslinė literatūra, kuri padėjo nustatyti pedagogų vertybių sistemos struktūrą ir raišką. Remiantis analizuota literatūra suformuluota **hipotezė**: tikėtina, kad karjeros projektavimą įtakoja vertybės.

Tyrimas buvo vykdomas 2013 m. spalio – lapkričio mėn. Buvo iškeltas **tikslas** – ištirti socialinių – antropocentrinių vertybių įtaką pedagogų karjeros projektavimui.

Tyrimo objektas – socialinės – antropocentrinės pedagogų vertybės.

Tyrimo metodai: Kokybiniai: Švietimo dokumentų turinio analizei pasirinktas *kontent - analizės* metodas. Kontent analizė taikoma apdorojant duomenis kokybiniu aspektu. Tokios analizės pagrindą sudaro kategorijos ir subkategorijos, kurios sudaromos atsižvelgiant į darbo temą, tyrimo tikslą ir uždavinius. Pasak R. Tidikio (2003), kontent–analizė yra technika, leidžianti, objektyviai sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Šio metodo „esmė - išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi“ (Tidikis, 2003, p. 498). Dokumentų turinio kontent - analizės metodu analizuojami dokumentai pateikiami 2 lentelėje.

Kiekybiniai: *anketinė pedagogų apklausa*. Tyrimo instrumentas – anketa (žr. 2 priedas).

Sudarant anketą, buvo remiamasi E. Danilevičiaus (2008) pateiktais karjeros projektavimo elementais: profesinė motyvacija, profesinis kryptingumas, profesinis interesas, profesinis tinkamumas, profesinės veiklos įprasminimas, profesinė adaptacija. Anketoje yra 18 klausimų, tame tarpe 10 uždaro tipo sukonstruotų pagal penkių balų ranginę skalę. 8 anketos klausimai yra atviro tipo. Atviro tipo klausimai analizuojami kokybiniu požiūriu.

Šia apklausa siekiama ištirti pedagogų nuomonę apie karjeros projektavimo ypatumus.

Penkių rangų vertybių skalė (žr. 1 priedas) atskleidžia mokytojų santykį su asmeninėmis ir bendrosiomis vertybėmis. Ši skalė parengta pagal T. Swartz (1983) metodologiją. Skalės vertybių grupavimas atitinka R. Vasiliausko (2005) vertybių skirstymą pagal jų funkcionavimo aspektus: (vertybės, susijusios su savimi; bendravimo su kitais; vertybės susijusios su visuomene; vertybės susijusios su aplinka). Vertybių skirstymas:

Antropocentrinės vertybės

Vertybės, susijusios su savimi (vidinė harmonija, malonumas, dvasinis gyvenimas, jausmų pasaulis, gyvenimo prasmė, gerbūvis, kūrybingumas, savitvarda, išmintis,

nepriklausomumas, santūrumas, atkaklumas, drąsa, tikslingumas, sveikata, gebėjimai, susitaikymas, protas, gyvenimo džiaugsmas, priklausomybė, noras nebūti skolingam, brandi meilė, gebėjimas pasiekti sėkmės, švara).

Socialinės vertybės

Bendravimo su kitais vertybės (elgesio kultūra, nuolankumas, sąžiningumas, socialinė galia, šeimos saugumas, socialinis pripažinimas, autoritetas, tikra draugystė, ištikimybė, tolerancija, pagarba tėvams, kitiems vyresniesiems, įvaizdžio saugojimas, pareigingumas, naudingumas, atsakomybė, atlaidumas).

Vertybės, susijusios su visuomene (lygybė, laisvė, socialinė tvarka, tautinis saugumas, pasaulio saugumas, pagarba tradicijoms, atsiribojimas, gyvenimo įvairovė, socialinis teisingumas, įtakingumas, religingumas).

Vertybės, susijusios su aplinka (meilė gamtai, grožio suvokimas, rūpestis aplinka, žingeidumas).

Vertybės ranguojamos balais nuo 1 iki 5, kur balas 5 reiškia, kad vertybė yra svarbiausia, 1 – visai nesvarbi.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Kiekybinio tyrimo imtį sudaro atsitiktiniu atrankos būdu parinkti respondentai. Tyrimo populiaciją sudaro apie 500 Radviliškio rajono pedagogų. Statistinis imties dydis nustatytas naudojant Paniotto formulę:

$$n = 1 / (\Delta^2 + 1/N)$$

n = reikiamų respondentų skaičius;

Δ = paklaida ($\Delta = 0,05$);

N = tiriamos visumos skaičius.

$$n = 1 / ((0,05)^2 + 1/500) = 1 / (0,0025 + 0,002) = 1 / 0,0045 = 222$$

Pagal apskaičiuotą imtį, tyrime turi dalyvauti ne mažiau kaip 222 respondentai.

Tyrimas atliktas Radviliškio rajone 2013 m. lapkričio mėnesį. Pedagogų apklausa atlikta suderinus laiką su mokyklų vadovybe. Buvo išdalinta 230 anketų. Po apklausos sugrįžo 176, jos ir analizuojamos.

Empirinio tyrimo etapai:

Tyrimo instrumentai buvo sudaromi 2013 rugsėjo – spalio mėn.

Lapkričio mėn. atliktas pedagogų anketavimas ir švietimo dokumentų kontent – analizė.

Gruodžio mėn. atlikta anketų duomenų analizė.

Duomenys apdoroti Microsoft Excell (2003) programa, tyrimo rezultatai išreiškiami procentais.

Duomenys apie respondentus

Tyrimė dalyvavo 176 Radviliškio rajono pedagogai. Iš jų 149 moterys ir 27 vyrai. Lyties požiūriu duomenys neanalizuojami, todėl tyrimė visi respondentai sudaro 100%. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių pateikiamas 2 lentelėje.

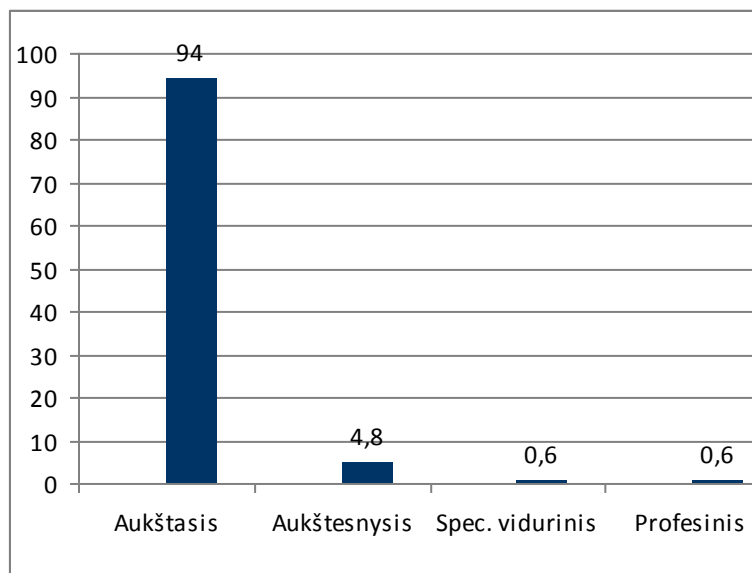
2 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (%)

Amžius	Skaičius	Procentai
Nuo 20 iki 30	14	8
Nuo 31 iki 40	30	17
Nuo 41 iki 50	76	43
Nuo 51 iki 60	52	30
Nuo 61 iki 65	4	2
Viso:	176	100

Kaip matoma lentelėje, daugiausia respondentų (43%) yra nuo 41 iki 50 metų amžiaus, mažiausia (2%) - nuo 61 iki 70 metų amžiaus.

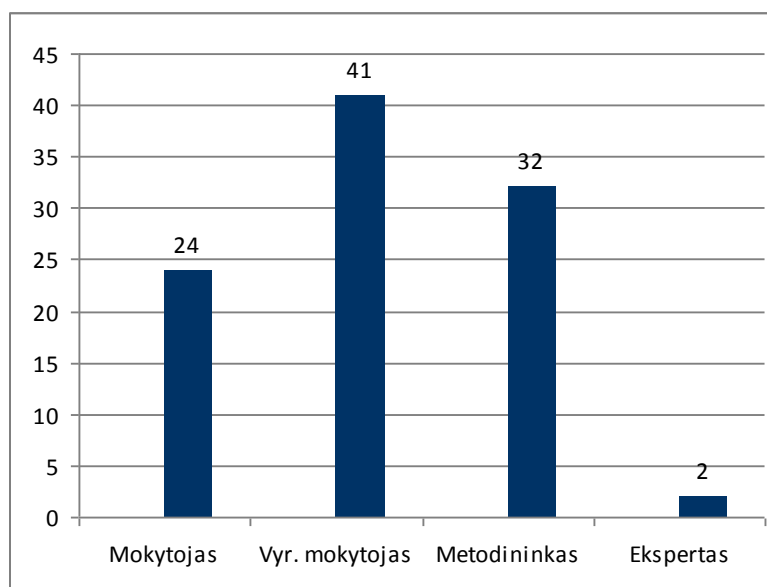
Duomenys apie respondentų išsilavinimą nurodomi 3 paveiksle.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N = 176, %)

Tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dauguma respondentų (94%) turi aukštąjį išsilavinimą. 4,8% respondentų turi aukštesnįjį išsilavinimą ir tik 0,6% - turi spec. vidurinį ir profesinį išsilavinimą. Atsižvelgiant į rezultatus, galima teigti, kad dauguma pedagogų turi aukštąjį išsilavinimą.

Analizuojant pedagogų turimą kvalifikaciją, buvo gauti duomenys, kad daugiausia apklausoje dalyvavusių pedagogų pagal turimą kvalifikacijos kategoriją yra vyresnieji mokytojai - 41%, 32% – mokytojai metodininkai, 24% – mokytojai bei 2% – mokytojai ekspertai (žr. 4 pav.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kvalifikacijos kategoriją (%)

Duomenys apie respondentų pedagoginio darbo stažą vaizduojami 3 lentelėje.

3 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą

Pedagoginio darbo stažas	Skaičius	Procentai
Nuo 1 iki 10 metų	26	14
Nuo 11 iki 20 metų	59	33
Nuo 21 iki 30 metų	60	34
Nuo 31 iki 40 metų	26	14
41 ir daugiau	3	1
Viso:	174	96%

(pastaba: 2 respondentai neatsakė į šį klausimą)

Tyrimo duomenys parodo, kad daugiausia (34%) respondentų pedagoginį darbą dirba nuo 21 iki 30 metų. Nuo 11 iki 20 metų darbo stažo turi 33% respondentų. Lentelėje pateikti tyrimo duomenys leidžia teigti, kad dauguma tiriamųjų pedagoginį darbą dirba ilgiau nei 10 metų.

2.2. L R Švietimą ir pedagogų karjerą reglamentuojančių dokumentų analizė

Analizuojami dokumentai apima Lietuvos Respublikos švietimo paskirtį, tikslus, pedagogo profesinę veiklą ir kompetencijas. Remiantis Boweer (2002) nuomone, A. Juodaitytė, D. Martišauskienė (2008), nurodo, kad švietimo politiką reglamentuojančių dokumentų analizės paskirtis yra „atskleisti neįgyvendintų vertybių sistemą, kuri gali būti realizuojama viešais veiksmais...“ (Juodaitytė, Martišauskienė, 2008, p. 119).

Švietimo dokumentų turinio analize siekiama išsiaiškinti, kiek šiuose dokumentuose akcentuojamos vertybės ir karjeros projektavimo kontekstas. Dokumentuose nėra išskiriamos tik pedagogams būdingos vertybės, bet vertybės, kurių pagalba ugdomas žmogus. Vertybės akcentuojamos kaip svarbus asmens ugdymosi ir tobulėjimo veiksnys, susijęs su tolimesnio gyvenimo perspektyvomis. Vertybės įgyjamos ugdymo metu, bendraujant su pedagogais, kitais asmenimis. Tik turėdamas savo vertybių bagažą, pedagogas gali jas perduoti mokiniams. Atliekant dokumentų tyrimo analizę, išskiriamos „vertybių“, „mokymosi visą gyvenimą“ ir „karjeros“ kategorijos. Išskirtos kategorijos yra susijusios tarpusavyje, nes vertybės yra aktualios visuose gyvenimo etapuose. Šiuo atveju, karjera ir mokymasis visą gyvenimą reikalauja iš asmens naujo požiūrio į savo turimas vertybes, į vertybes, kurių trūksta visuomenėje ir kurių reikia ugdant jaunąją kartą. Kiekviena kategorija dar skirstoma į subkategorijas. Atskiruose dokumentuose išsiskiria kiek kitokios kategorijos ir subkategorijos. Šį skirtumą lemia dokumentų turinys ir paskirtis.

4 lentelė

Lietuvos Respublikos švietimą ir pedagogų karjerą reglamentuojantys dokumentai

Dokumentų grupės	Dokumentų pavadinimas
Švietimo strateginiai dokumentai	LR švietimo įstatymas (2011); LR valstybinės švietimo strategijos (2003–2012 m.) nuostatos (2003); Profesinio orientavimo strategija (2003); Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2008).
Pedagogo profesinę veiklą reglamentuojantys dokumentai	Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007); Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija (2012).

Vertybės ir karjeros kategorijos Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vertybės	Vertybių ugdymas	<p>„Švietimas(...) perduoda vertybes,“ [1.]</p> <p>„išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas,“ [3.1])</p> <p>„ugdyti vaiko vertybines orientacijas, kontroliuoti ir koreguoti jo elgesį;“ [47.5]</p> <p>„perteikti asmeniui (...) Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes“ „ [3.4.]</p>
	Tautinės kultūros ugdymas	<p>„Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, „ [1.]</p> <p>„perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, „ (...) taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą, „ [3.4.]</p> <p>„ugdyti tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines ir patriotines nuostatas, pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui laiduoti mokinių asmenybės galių plėtotę.“ [49.2.2.]</p>
Mokymasis visą gyvenimą		<p>„sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą;“ [3.2.]</p> <p>„sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą“. [5.4.]</p>
Karjera	Kvalifikacijos tobulinimas	<p>„nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų ir (ar) kvalifikaciją“ [3.2.]</p> <p>„kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują;“ [5.1.]</p> <p>„padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje.“ [12.1.]</p> <p>„– padėti asmeniui įgyti šiuolaikinių pažinimo ir technologijų lygį ir ūkio poreikius atitinkančią aukštojo mokslo kvalifikaciją...“ [13.1.]</p> <p>„tobulinti savo kvalifikaciją;“ [49.2.4.]</p>
	Kompetencijų tobulinimas	<p>„profesinio informavimo, profesinio konsultavimo ir ugdymo karjerai priemonėmis padėti asmeniui rinktis jam tinkamą švietimą ir užimtumą, įgyti karjeros planavimo ir valdymo kompetencijas ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą.“ [18.1.]</p> <p>„tobulinti turimą ar įgyti kitą kvalifikaciją arba įgyti kompetencijų,“ [12.4.]</p>
	Pedagoginės veiklos tobulinimas	<p>„užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą;“ [49.2.1.]</p> <p>„ugdyti remdamasis mokinių gebėjimais ir polinkiais, stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais,“ [49.2.2.]</p> <p>„bendradarbiauti su kitais mokytojais, kad būtų pasiekti mokymo tikslai;“ [49.2.8.]</p> <p>„gerbti mokinį kaip asmenį, nepažeisti jo teisių ir teisėtų interesų;“ [49.2.9.]</p>

Analizuojant Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą (2011), išskiriamos „Vertybių“, „Mokymosi visą gyvenimą“ ir „Karjeros“ kategorijos. Vertybės šiame įstatyme konkretinamos per „Vertybių ugdymo“ ir „Tautinės kultūros ugdymo“ subkategorijas. Kategorija „Mokymasis visą gyvenimą“ neskirstoma į subkategorijas. Nenutrūkstamas mokymasis visą gyvenimą yra būtinas, atsižvelgiant į laikmečio pokyčius. Šioje kategorijoje akcentuojami asmens poreikiai mokytis ir sąlygos „*nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą*“. Kategorija „Karjera“ kontekstualizuojama trimis subkategorijomis: „Kvalifikacijos tobulinimas“, „Kompetencijų tobulinimas“, „Pedagoginės veiklos tobulinimas“.

Kategorijos „Vertybės“ turinys konkretinamas per dvi subkategorijas („Vertybių ugdymas“, „Tautinės kultūros ugdymas“). Dokumente labiau išplėtotas „Tautinės kultūros ugdymo“ turinys. Tautinės kultūros ugdymą atskleidžia teiginiai, kuriuose nusakoma, kad švietimas „*saugo ir kuria tautos tapatybę*“, perteikia asmeniui „*tautinės ir etninės kultūros pagrindus*“, garantuoja „*tautos, krašto kultūros tęstinumą*“. Tautinės kultūros ugdymui svarbu mokinių nuostatų ugdymas, kuris šiame dokumente pasireiškia kaip vertybės: „*dorovės, pilietinės, tautinės ir patriotinės nuostatas, pagarbą tėvams, (...) mokinių asmenybės galių plėtotę*“. Kiek siauresnis subkategorijos „Vertybių ugdymas“ turinys akcentuoja vertybių perteikimą, kuris nusakomas kaip ugdymo tikslas - „*išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas*“, „*kontroliuoti ir koreguoti jo elgesį*“, perteikti „*humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes*“.

Kategorija „Mokymasis visą gyvenimą“ neturi subkategorijos, bet jos turinys atskleidžia pagrindinius veiksnius: sąlygas ir mokymosi poreikius. Dokumente jie įvardijami kaip pažinimo poreikiai ir galimybė „*tobulėti mokantis visą gyvenimą*“.

Kategorija „Karjera“ pasireiškia per „Kvalifikacijos tobulinimo“, „Kompetencijų tobulinimo“ ir „Pedagoginės veiklos tobulinimo“ subkategorijas. Labiau išplėtotas „Kvalifikacijos tobulinimo“ ir „Pedagoginės veiklos tobulinimo“ subkategorijų turinys. „Kvalifikacijos tobulinimo“ kontekstas aktualizuojamas nustatant „*asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų*“, akcentuojamas ir „*pirmosios kvalifikacijos įgijimas*“ bei galimybė tobulinti „*ar įgyti naują*“. Laikmečio pokyčiai diktuoja naujas sąlygas asmens išsilavinimui, kvalifikacijos tobulinimui, bet ir pasirengimui „*dalyvauti kintančioje darbo rinkoje*“. Todėl dokumente akcentuojama pagalba „*asmeniui įgyti šiuolaikinį pažinimo ir technologijų lygį*“. Akcentuojant „Kompetencijų tobulinimo“ turinį, daugiausia dėmesio yra skiriama asmens pasirengimui profesinei karjerai. Pagalba suteikiama „*profesinio informavimo, profesinio konsultavimo ir ugdymo karjerai priemonėmis*“, kurios sąlygoja tinkamą švietimo pasirinkimą, reikalingų kompetencijų įgijimą. „Pedagoginės veiklos tobulinimo“

turinys nukreiptas į mokinių poreikius „*ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą*“. Ugdymo kokybė nusakoma remiantis „*mokinių gebėjimais ir polinkiais*“, stiprinant „*mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais*“. Akcentuojama pagarba mokiniui kaip asmeniui, „*nepažeisti jo teisių ir teisėtų interesų*“.

Toliau analizuosime vertybių ir karjeros ugdymo veiksnius Valstybinėse Švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose (2003) (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Vertybių ir karjeros ugdymo veiksniai Valstybinėse Švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose (2003)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vertybių ugdymas	Vertybinių nuostatų ugdymas	„švietimo turinys susiejamas su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimu“.[11.3.1.5] „Lietuvos švietimas yra grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos vertės ir orumo, artimo meilės, prigimtinės žmonių lygybės, žmogaus laisvių ir teisių, tolerancijos,...Švietimas ugdo asmens nusistatymą ir gebėjimą remtis šiomis vertybėmis savo gyvenime ir veikloje.“[2.8.] „...orientuotos į bendrųjų gebėjimų, vertybinių nuostatų ugdymą ...“[11.3.1.3.]
	Tautinės kultūros ugdymas	„stiprinti nacionalinį saugumą;“[5.4.] „išsaugoti tautinę tapatybę;“[5.5.] „švietimo turinys siejamas su dabarties moralinėmis ir pilietinėmis nuostatomis.“[11.3.1.4.] „plėtoti demokratinę krašto kultūrą;“[5.2.]
Mokymosi visą gyvenimą sąlygos ir galimybės	Mokymosi visą gyvenimą galimybė	„sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi,“[1.3.] „išplečiamos finansinės mokymosi visą gyvenimą galimybės.“[11.2.3.2]
	Poreikių ir gebėjimų plėtotė	„...galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus;“ „sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius,“
Karjeros ugdymo veiksniai	Kvalifikacijos tobulinimas	„padėti asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, „[4.2.] „Visiems mokytojams sudaromos galimybės tobulinti kvalifikaciją arba įgyti naujų kvalifikacijų;“ „pasirūpinama naujomis mokytojų darbo vietomis ir galimybėmis įgyti naujų kvalifikacijų;“ „sukuriama integrali mokytojų rengimo bei kvalifikacijos tobulinimo sistema,...“ „sukuriama Lietuvos mokyklų teikiamų kvalifikacijų ir jų paklausos darbo rinkoje nuolatinio derinimo sistema;“

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Karjeros ugdymo veiksniai	Mokytojų rengimo kokybės gerinimas	<p>„ nuolat vertinamas mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemų veiksmingumas... “[11.3.2.1]</p> <p>„ parengiami mokytojų rengimo standartai ir reikalavimai studijų planams. „[11.3.2.3.]</p> <p>„sukuriami integrali mokytojų rengimo bei kvalifikacijos tobulinimo sistema, orientuota į kintantį mokytojo vaidmenį žinių visuomenėje... “[11.3.2.2]</p> <p>„ užtikrinamas mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo ir naujų kvalifikacijų įgijimo programų, atitinkančių švietimo reformos poreikius, reikiamas finansavimas. “[11.3.2.5]</p>

Valstybinėse Švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose (2003), vertybių ir karjeros ugdymo veiksmų turinį apibūdina tokios kategorijos: „Vertybių ugdymas“, „Mokymosi visą gyvenimą sąlygos ir galimybės“, „Karjeros ugdymo veiksniai“. „Vertybių ugdymui“ skiriamos dvi subkategorijos: „Vertybinių nuostatų ugdymas“, „Tautinės kultūros ugdymas“. „Mokymosi visą gyvenimą sąlygos ir galimybės“ reiškiasi per „Mokymosi visą gyvenimą galimybę“ ir „Poreikių ir gebėjimų plėtotę“. „Karjeros ugdymo veiksniai“ pasireiškia per dvi subkategorijas: „Kvalifikacijos tobulinimas“, „Mokytojų rengimo kokybės gerinimas“.

Kategorijos „Vertybių ugdymas“ kontekstas išreikštas per „Vertybinių nuostatų ugdymą“, kurio turinys išplėtotas plačiau, nei „Tautinės kultūros ugdymas“. Vertybinių nuostatų ugdymas“ siejamas su „ bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimu“, švietimas grindžiamas „Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis“. Ugdymas nukreiptas į asmenį, jo „bendrųjų gebėjimų, vertybinių nuostatų ugdymą“. „Tautinės kultūros ugdymas“, Valstybinėse Švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose (2003), apibrėžiamas kaip veiksnys, kuris reikalingas norint „stiprinti nacionalinį saugumą“ ir „išsaugoti tautinę tapatybę“ bei „krašto kultūrą“.

Kategorija „Mokymosi visą gyvenimą sąlygos ir galimybės“ turi dvi vienodai išplėtotas subkategorijas („Mokymosi visą gyvenimą galimybę“ ir „Poreikių ir gebėjimų plėtotę“). Jų turinį atskleidžia mokymąsi visą gyvenimą sąlygojantys veiksniai: „sąlygos tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi“ ir „finansinės mokymosi visą gyvenimą galimybės“. „Poreikių ir gebėjimų plėtotę“ galimybės realizuojamos atsižvelgiant į poreikius „atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus“.

Kategorija „Karjeros ugdymo veiksniai“ reiškiasi per vienodai išplėtotas subkategorijas („Kvalifikacijos tobulinimas“, „Mokytojų rengimo kokybės gerinimas“). „Kvalifikacijos tobulinimo“ turinys akcentuoja pedagogo kvalifikacijos tobulinimą, kuris reiškiasi per pasirūpinimą „ naujomis mokytojų darbo vietomis ir galimybėmis įgyti naujų kvalifikacijų“. Kiekvienas darbuotojas turi kelti savo kvalifikaciją praėjus tam tikram laikotarpiui. Tai įtakoja vykstantis globalizacijos procesas. To pasekoje yra būtina „mokyklų teikiamų kvalifikacijų ir jų

paklausos darbo rinkoje nuolatinio derinimo sistema“. Subkategorijos „Mokytojų rengimo kokybės gerinimas“ turinys akcentuojama mokytojų rengimo kokybės gerinimą. Gerinant šį procesą „*sukuriama integrali mokytojų rengimo bei kvalifikacijos tobulinimo sistema, orientuota į kintantį mokytojo vaidmenį žinių visuomenėje*“. Daug dėmesio skiriama mokytojų rengimo sistemos tobulinimui ir vertinimui. Tą konstatuoja teiginiai: „*vertinamas mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemų veiksmingumas*“, „*parengiami mokytojų rengimo standartai*“, užtikrinamas finansavimas.

Karjeros ugdymo veiksmų analizė Profesinio orientavimo strategijoje (2003) pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė

Karjeros ugdymo veiksniai Profesinio orientavimo strategijoje (2003)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Profesinio orientavimo funkcijos	Karjeros planavimas	„ <i>padeda asmenims neatsižvelgiant į jų amžių ir gyvenimo etapą pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą.</i> “ [6.] „ <i>padėti besimokantiems išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, susipažinti su darbo pasauliu bei padėti jiems įgyti gebėjimus profesinei karjerai planuoti...</i> “ [7.1.] „ <i>padedant priimti sprendimus, susijusius su galimybėmis pasirinkti tolesnį mokymąsi ir/arba planuoti profesinę karjerą;</i> “ [7.2.]
	Įdarbinimas	„ <i>konsultavimas asmenų, kuriems gresia nedarbas</i> “ [7.5.] „ <i>teikti Lietuvos žmonėms kokybišką informaciją apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes;</i> “ [17.1.] „ <i>gerinti jaunų žmonių ir suaugusiųjų įsidarbinimo gebėjimus...</i> “ [17.3] „ <i>atsakomybę už savo profesinę veiklą, siekiant išvengti nedarbo</i> “ [17.4]
	Užimtumas	„ <i>informacijos sklaidą apie užimtumo ir mokymosi galimybes,</i> “ „ <i>užimtumą, darbo jėgos prisitaikymą prie rinkos sąlygų, verslumą bei lygias galimybes...</i> “
Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas	Mokymosi poreikiai ir galimybės	„ <i>užtikrinti, kad kiekvienas individas galėtų lengvai gauti geros kokybės informaciją bei patarimus, susijusius su mokymosi galimybėmis visoje Europoje ir per visą gyvenimą.</i> “ [9.] „ <i>užtikrina ryšį tarp mokymosi poreikių ir mokymo galimybių,</i> “ „ <i>...lygios galimybės būtų prieinamos visiems asmenims,</i> “ [12.]
	Gebėjimų ir žinių atnaujinimas	„ <i>padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei greitai kintančioje darbo rinkoje.</i> “ „ <i>Mokymasis visą gyvenimą laikomas nuolatinio gebėjimų ir žinių atnaujinimo procesu,</i> “ [13.]

Profesinio orientavimo strategijoje (2003) karjeros ugdymo veiksniai išreiškiami per tokias kategorijas: „Profesinio orientavimo funkcijos“ ir „Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas“. „Profesinio orientavimo funkcijos“ kontekstualizuojamos per tris subkategorijas: „Karjeros planavimas“, „Įdarbinimas“, „Užimtumas“. „Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas“ skirstomas į „Mokymosi poreikių ir galimybių“, „Gebėjimų ir žinių atnaujinimo“ subkategorijas.

Kategorijos „Profesinio orientavimo funkcijos“ turinys atsiskleidžia per subkategorijas, kurios nusako tam tikrą veiklą. Labiausiai išplėtotą „Karjeros planavimo“ subkategorija. Jos turinys akcentuoja pagalbą asmeniui pasirenkant „savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse“, išsiaiškinti „būsimosios profesinės karjeros tikslus“. Karjeros planavimas nėra labai lengvas procesas. Tam, kad išvengti klaidų, reikalinga kompetentinga pagalba. Profesinio orientavimo strategijoje (2003) akcentuojama pagalba „besimokantiems išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, susipažinti su darbo pasauliu bei padėti jiems įgyti gebėjimus profesinei karjerai planuoti“. Kaip svarbi „Profesinio orientavimo funkcija“ Profesinio orientavimo strategijoje (2003) išsiskiria „Įdarbinimo“ subkategorija. Dokumente akcentuojama kokybiška informacija apie „mokymosi ir įsidarbinimo galimybes“, kvalifikuota pagalba įsidarbinant jaunimui ir suaugusiems. Ne mažiau svarbus šiandieninėje visuomenėje ir užimtumo klausimas. Profesinio orientavimo strategijoje (2003), „Užimtumo“ subkategorijos turinį sudaro: „informacijos sklaidą apie užimtumo ir mokymosi galimybes“, „darbo jėgos prisitaikymą prie rinkos sąlygų, verslumą bei lygias galimybes“.

Kategorijos „Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas“ sklaidą apibūdina dvi vienodai išplėtos subkategorijos, kuriose akcentuojamas mokymosi poreikių ir galimybių užtikrinimas bei gebėjimų ir žinių atnaujinimas. Subkategorijoje „Mokymosi poreikiai ir galimybės“ akcentuojamas „lygios galimybės (...) visiems asmenims“ mokytis, galimybė „gauti geros kokybės informaciją bei patarimus, susijusius su mokymosi galimybėmis visoje Europoje ir per visą gyvenimą“. „Gebėjimų ir žinių atnaujinimo“ veiklos turinys nukreipiamas į pagalbą „padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei greitai kintančioje darbo rinkoje“.

Taigi, Profesinio orientavimo strategijoje (2003) išskirtus karjeros ugdymo veiksmuose akcentuojami žmogaus poreikiai, galimybės. Kvalifikuota pagalba siekiama užtikrinti asmens užimtumą, įsidarbinimo ir mokymosi galimybes, profesinės karjeros planavimą.

8 lentelėje analizuojamos Karjeros galimybės Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2008). 8 lentelė

Karjeros galimybės Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2008)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Suaugusiųjų švietimo funkcijos	Mokymosi galimybės	„akcentuojama suaugusiųjų švietimo plėtros svarba“...[5.] „padidinti Lietuvos gyventojų galimybes mokytis visą gyvenimą...“[7.] „skatina tęstinio suaugusiųjų mokymosi galimybių plėtrą ir suaugusiųjų švietimo sistemos raidą;“[8.1.1.]
	Kvalifikacijos tobulinimas	„organizuoja suaugusiųjų švietimo teikėjų kvalifikacijos tobulinimą,“[8.1.2.]“ „Personalo, dirbančio mokymosi visą gyvenimą srityje, kvalifikacijos įgijimas ir tobulinimas“[13.1.]

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Karjeros projektavimo veiksniai	Poreikių ir gebėjimų tobulinimas	„...įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims įgyti, tobulinti ir keisti kvalifikaciją ir kompetencijas, padedančias įsitvirtinti darbo rinkoje.“ [23.2]
	Profesinės karjeros galimybės	„Aukštosiose mokyklose veikia karjeros centrai, kurių tikslas – supažindinti studentus su profesinės karjeros galimybėmis, teikti informacinę, metodinę ir konsultacinę pagalbą pasirengimo darbo rinkai bei įsidarbinimo klausimais, palengvinti studentų/absolventų integraciją į darbo rinką.“ [16.3]
	Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo priemonės	„valstybinę pedagogų rengimo, mokytojų kvalifikacijos nustatymo ir pripažinimo, perkvalifikavimo, mokytojų ir mokyklų vadovų kvalifikacijos tobulinimo, atestacijos, pagalbos mokytojui politiką“ [8.1.1] „rengia ir įgyvendina programas, skirtas suaugusiųjų mokytojų kvalifikacijos tobulinimui bei metodinės veiklos sklaidai.“ [8.2.2.] „ MKC prisideda prie pedagogų, švietimo institucijų vadovų kvalifikacijos tobulinimo...“ [8.2.4.] „LMITKC planuoja ir vykdo- pedagogų kvalifikacijos tobulinimą karjeros planavimo gebėjimų ugdymo srityje.“ [8.2.7.] „ITC- vykdo pedagogų ir švietimo darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą informacinių technologijų taikymo srityje.“ [8.2.8.]

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2008) išskiriamos dvi kategorijos: „Suaugusiųjų švietimo funkcijos“ ir „Karjeros projektavimo veiksniai“. „Suaugusiųjų švietimo funkcijos“ atskleidžiamos per dvi subkategorijas: „Mokymosi galimybės“ ir „Kvalifikacijos tobulinimas“. „Karjeros projektavimo veiksniai“ kontekstualizuojami per tris subkategorijas: „Poreikių ir gebėjimų tobulinimą“, „Profesinės karjeros galimybės“, „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo priemonės“.

Kategorijos „Suaugusiųjų švietimo funkcijos“ turinys reiškiasi vienodai išplėtotomis subkategorijomis. „Mokymosi galimybių“ turinyje „akcentuojama suaugusiųjų švietimo plėtros svarba“, siekiama „padidinti Lietuvos gyventojų galimybes mokytis visą gyvenimą“ ir skatinti „suaugusiųjų švietimo sistemos raidą“. Mokymų plėtrai reikalingi kompetentingi mokytojai, todėl subkategorijos „Kvalifikacijos tobulinimas“ pagrindinis aspektas yra: „Personalo, dirbančio mokymosi visą gyvenimą srityje, kvalifikacijos įgijimas ir tobulinimas“.

Kategorijos „Karjeros projektavimo veiksniai“ skiriami į tris subkategorijas („Poreikių ir gebėjimų tobulinimas“, „Profesinės karjeros galimybės“ ir „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo priemonės“). Labiausiai išplėtotas subkategorijos „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo priemonės“ turinys. Subkategorijoje „Poreikių ir gebėjimų tobulinimas“ akcentuojamas kaip priemonė, padedanti įgyti „įvairių poreikių ir gebėjimų (...), tobulinti ir keisti kvalifikaciją ir kompetencijas, padedančias įsitvirtinti darbo rinkoje“. „Profesinės karjeros galimybių“ subkategorijoje akcentuojama pagalba studentų/absolventų integracijai į darbo rinką. Aukštosiose mokyklose veikiančios karjeros centrai turi tikslą: „supažindinti studentus su

profesinės karjeros galimybėmis, teikti informacinę, metodinę ir konsultacinę pagalbą pasirengimo darbo rinkai bei įdarbinimo klausimais“. Subkategorija „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo priemonės“ turinys nurodo institucijas ir centrus, kurie teikia paslaugas pedagogų kvalifikacijos tobulinimo srityje. Dokumente akcentuojamos ir šių institucijų funkcijos: „rengia ir įgyvendina programas, skirtas suaugusiųjų mokytojų kvalifikacijos tobulinimui“, rengia „persikvalifikavimo (...), atestacijos, pagalbos mokytojui politiką“. LMITKC (Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centras) „planuoja ir vykdo pedagogų kvalifikacijos tobulinimą karjeros (...) srityje“. ITC (Švietimo informacinių technologijų centras) – vykdo pedagogų kvalifikacijos „tobulinimą informacinių technologijų taikymo srityje“.

Taigi, karjeros galimybės Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2008), visas dėmesys yra skiriamas žmogaus tobulėjimui ir mokymuisi visą gyvenimą. Suteikiama pagalba ne tik įgyti tinkamą kvalifikaciją, bet ir įsitvirtinti darbo rinkoje.

Toliau paanalizuosime pedagogų profesinių kompetencijų ugdymo ir kvalifikacijos tobulinimo sąlygas. (žr. 9 lentelę)

9 lentelė

Pedagogų profesinių kompetencijų ugdymo ir kvalifikacijos tobulinimo sąlygos Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Profesinių kompetencijų ugdymo sąlygos	Motyvacija	„nuolatinio kvalifikacijos tobulinimo asmeninę ir institucinę motyvaciją,“[1.] „nuolatinio ir testinio kvalifikacijos tobulinimo būtinybės suvokimo skatinimas,“[3.1]) „pedagogas turi turėti vidinę vertybinę nuostatą ir būti išoriškai motyvuojamas nuolatos tobulinti savo veiklą;“[5.3.]
	Kompetencijų tobulinimas	„pedagogų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai suvokiami kaip galimybė darbuotojams įgyti stokojamas kompetencijas“[6.2.] „ pedagogo profesinio tobulinimosi poreikiai suvokiami kaip galimybė realizuoti asmeninius gebėjimus, polinkius bei siekius, įveikti problemas, „[6.1.]
	Poreikiai	„ pedagogų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai suvokiami kaip galimybė įvesti naujus dalykus, programas, temas, technologijas, skleisti svarbias pilietines ir tautines nuostatas, organizuoti grėsmių ugdytinių sveikatai prevenciją.“[6.3.]

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas	Kvalifikacijos tobulinimo sritys ir formos	<i>bendrosios kompetencijos; vadybinės organizacinės kompetencijos; kultūrinės kompetencijos; socialinės kompetencijos; dalykinės kompetencijos; didaktinės kompetencijos; individualus tobulinimasis; kolegialus dalijimasis patirtimi, specializuoti renginiai (kursai, seminarai, mokymai, praktikos).[15.1-16.3.]</i>
	Mokymus vykdančios institucijos	<i>„aukštosios mokyklos, valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, kiti juridiniai asmenys, fiziniai asmenys (dirbantys pagal patentą, registravę individualią veiklą)“ [17.1-17.4]</i>
	Kvalifikacijos tobulinimo priemonės ir funkcijos	<i>„...teikti informaciją apie švietimo politikos ir praktikos naujoves“,[18.1] „palaikyti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo paslaugų teikėjų – juridinių asmenų akreditavimo sistemą..“[18.2] „rūpintis pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programų turiniu ir renginių registracija „[18.3] „...teikti informaciją apie pedagogų kvalifikacijos tobulinimo galimybes;“[18.5] „vykdyti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo paslaugų teikėjų veiklos stebėseną....“ [18.6]</i>

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012) išskiriamos dvi kategorijos: „Profesinių kompetencijų ugdymo sąlygos“ ir „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas“. „Profesinių kompetencijų ugdymo sąlygos“ atskleidžiamos per šias subkategorijas: „Motyvacija“, „Kompetencijų tobulinimas“ ir „Poreikiai“. Kategorija „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas“ skirstoma į šias subkategorijas: „Kvalifikacijos tobulinimo sritys ir formos“, „Mokymus vykdančios institucijos“, „Kvalifikacijos tobulinimo priemonės ir funkcijos“.

Kategorijos „Profesinių kompetencijų ugdymo sąlygos“ turinys atskleidžiamas per tris beveik vienodai išplėtotas subkategorijas. „Motyvacijos“ subkategorijoje akcentuojamas „nuolatinio ir tęstinio kvalifikacijos tobulinimo būtinybės suvokimo skatinimas“. Akcentuojama, kad „pedagogas turi turėti vidinę vertybinę nuostatą ir būti išoriškai motyvuojamas nuolat tobulinti savo veiklą“. Tokia motyvacija turėtų skatinti ir naujų kompetencijų įgijimą ir tobulinimą. Subkategorijoje „Kompetencijų tobulinimas“ turinys atskleidžia pedagogų kvalifikacijos tobulinimo poreikius, kurie „suvokiami kaip galimybė darbuotojams įgyti stokojamas kompetencijas“ ir kaip galimybė „realizuoti asmeninius gebėjimus, polinkius bei siekius“. Subkategorija „Poreikiai“ atskleidžia ne tik pedagogų asmeninius interesus, bet ir „svarbias pilietines ir tautines nuostatas, organizuoti grėsmių ugdytinių sveikatai prevenciją.“

Kategorijos „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas“ turinio kontekstas pasireiškia trimis subkategorijomis („Kvalifikacijos tobulinimo sritys ir formos“, „Mokymus vykdančios institucijos“, „Kvalifikacijos tobulinimo priemonės ir funkcijos“). Iš šių trijų subkategorijų mažiausiai išplėtotas „Mokymus vykdančios institucijos“ turinys. Subkategorijoje „Kvalifikacijos tobulinimo sritys ir formos“ nurodomos kompetencijos, kurios būtinos

šiuolaikiniam pedagogui. Taip pat akcentuojama kaip tos kompetencijas įgyjamos: „*kolegialus dalijimasis patirtimi, specializuoti renginiai (kursai, seminarai, mokymai, praktikos)*. Subkategorijoje „Mokymus vykdančios institucijos“ – kompetencijų įgijimui ir tobulinimui nurodomos institucijos, kurios atlieka mokymus. Subkategorijoje „Kvalifikacijos tobulinimo priemonės ir funkcijos“ akcentuojamos paslaugos ir funkcijos, kurias atlieka anksčiau minėtos institucijos. Daug dėmesio yra skiriama informavimui, taip pat vykdyti „*paslaugų teikėjų veiklos stebėseną*“, „*pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programų turiniu ir renginių registracija*“, „*juridinių asmenų akreditavimo sistema*“.

Pedagogų kompetencijos ir jų raiška analizuojamos 10 lentelėje.

10 lentelė

Kompetencijos ir jų raiška Mokytojo profesijos kompetencijų apraše (2007)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendrakultūrinė kompetencija	Tautinė kultūra	„ <i>saugoti ir plėtoti daugialypę, tautinių mažumų patirtimi praturtintą Lietuvos kultūrą</i> “; [5.1.] „ <i>dalyvauti kuriant pilietinę visuomenę</i> “; [5.2.] „ <i>gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą</i> “; [5.3.]
	Vertybės	„ <i>vertinti namų aplinkos vaidmenį ir šeimos vertybių skirtumus bendraujant su mokiniais ir jų tėvais (globėjais, rūpintojais)</i> “; [5.7.] „ <i>mokyti mokinius vadovaujantis bendražmogiškomis vertybėmis</i> “; [5.8.]
Profesinės kompetencijos	Pagalba mokiniui	„ <i>mokinių motyvavimo ir paramos jiems</i> “; [6.6.] „ <i>kurti saugią, mokinio emocinį, socialinį, intelektualinį, dvasinį vystymąsi palaikančią ugdymo(si) aplinką</i> “; [8.1.] „ <i>kurti toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią aplinką</i> ...“; [8.3.] „ <i>kurti pokyčiams palankią ugdymo(si) aplinką, kurioje mokinys jaučiasi saugus ir pasitikintis savimi bei kitais</i> “; [8.4.] „ <i>padėti mokiniams spręsti mokymosi problemas</i> “; [12.4.]
	Sprendimų priėmimas ir mokinių vertinimas	„ <i>taikyti įvairias psichosocialines ir edukacines intervencijas, padedančias valdyti konfliktus ir priimti sprendimus</i> “; [10.2.] „ <i>vertinti mokinių pasiekimus pagal vienodus vertinimo kriterijus</i> “; [11.2.] „ <i>ugdyti mokinių gebėjimą įsivertinti ir pasitikėti savimi</i> “; [12.1.]
	Mokinio ir jo poreikių pažinimas	„ <i>empatiškai identifikuoti mokinio emocinius sunkumus ir ypatingą nerimą</i> “; [13.2.] „ <i>mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo</i> “; [6.7.] „ <i>pripažinti mokinio individualumą kaip vertybę, laiduojančią mokymosi pažangą</i> “; [13.6.]
	Profesinis tobulėjimas ir karjeros projektavimas	„ <i>objektyviai vertinti savo galias profesinėje veikloje išlaikant savigarbę ir pasitikint savimi</i> “; [14.1.] „ <i>projektuoti karjerą: planuoti, sistemingai tobulinti savo profesinę veiklą</i> “; [14.2.]

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendrosios kompetencijos	Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymas	<p>„naudoti verbalinius ir neverbalinius komunikavimo būdus skatinant mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą;“ [16.3.]</p> <p>„bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiais skirtingų kultūrų asmenimis darbo srityje ir socialinėje aplinkoje bei gebėti spręsti konfliktus;“ [17.1.]</p> <p>„skatinti aktyvų mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą klasėje;“ [17.2.]</p> <p>„bendradarbiauti su kolegomis, pagalbiniais personalu, profesinio orientavimo ir kitais specialistais, kuriant ugdymo(si) prielaidas ir vertinant mokymosi pasiekimus.“ [17.3.]</p> <p>„bendrauti su mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais) pripažįstant jų vaidmenį, teises ir atsakomybę sudarant ugdymo(si) sąlygas;“ [17.4.]</p> <p>„bendradarbiauti su pagalba vaikui ir šeimai teikiančiomis organizacijomis.“ [17.5.]</p>
	Komunikacinė saviraiška	„konceptualiai ir vaizdžiai išreikšti savo idėjas bei interpretuoti mintis, faktus ir jausmus skirtinguose profesinės veiklos kontekstuose naudojant komunikacijos priemones;“ [16.4.]
	Profesinės karjeros tobulinimas	<p>„organizuoti savo mokymąsi individualiai ir grupėje;“ [19.1.]</p> <p>„įvertinti profesinės praktikos privalumus ir trūkumus numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas;“ [19.2.]</p> <p>„nuolat tikslingai atnaujinti žinias ir lavinti įgūdžius.“ [19.3.]</p>

Mokytojo profesijos kompetencijų apraše (2007), išskiriamos trys kompetencijų kategorijos: „Bendrakultūrinė kompetencija“, „Profesinės kompetencijos“, „Bendrosios kompetencijos“. „Bendrakultūrinė kompetencija“ reiškiasi per „Tautinės kultūros“ ir „Vertybių“ subkategorijas. „Profesinės kompetencijos“ realizuojamos keturiomis subkategorijomis: „Pagalba mokiniui“, „Sprendimų priėmimas ir mokinių vertinimas“, „Mokinio ir jo poreikių pažinimas“, „Profesinis tobulėjimas ir karjeros projektavimas“. „Bendrosios kompetencijos“ reiškiasi „Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymo“, „Komunikacinės saviraiškos“, „Profesinės karjeros tobulinimo“ subkategorijomis.

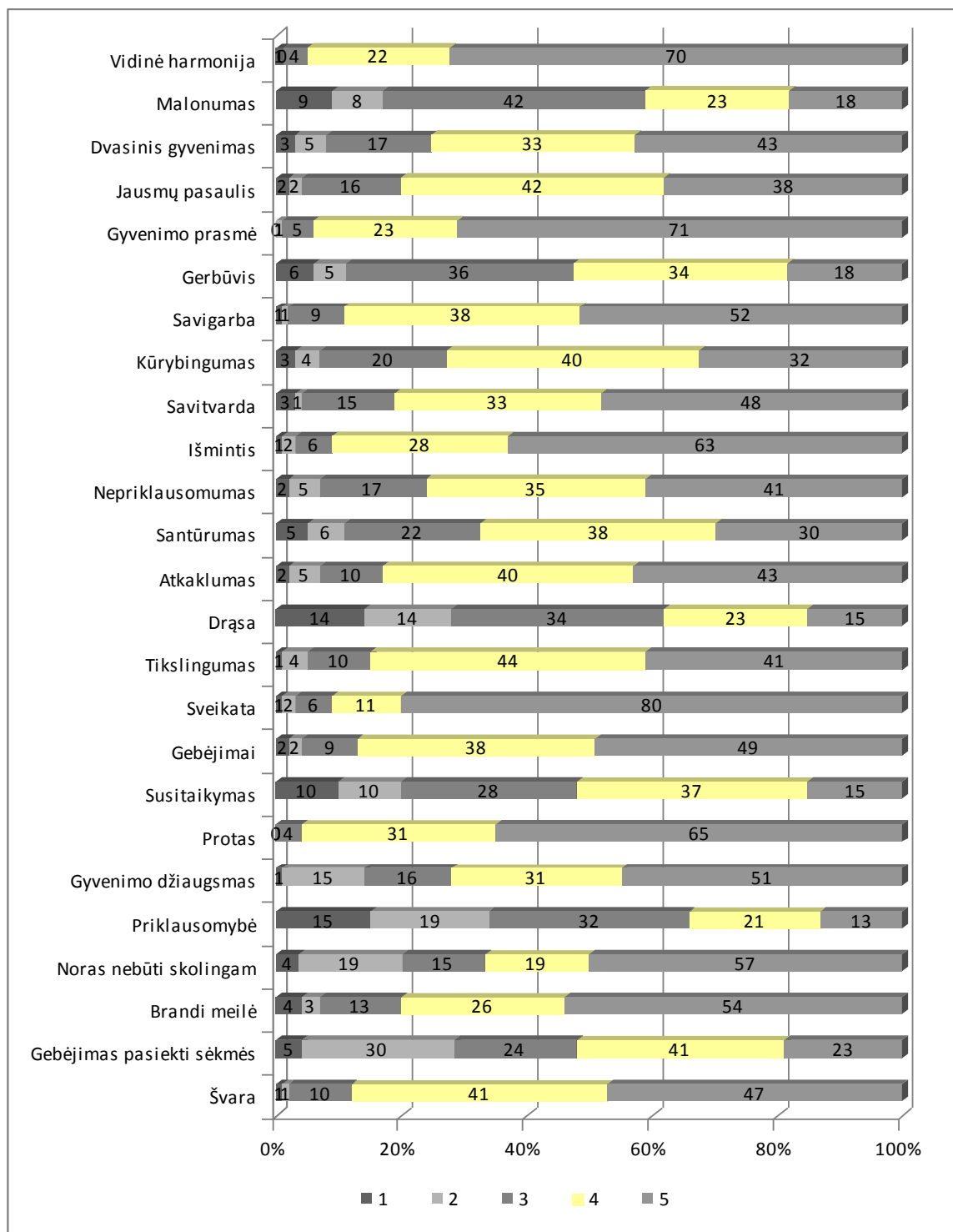
Kategorijos „Bendrakultūrinė kompetencija“ turinys išplėtotas per dvi vienodai išreikštas subkategorijas („Tautinė kultūra“ ir „Vertybės“). Subkategorijos „Tautinė kultūra“ turinys atskleidžia, kad svarbu yra „gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą“. Taipogi kalbama, jog reikia „saugoti ir plėtoti daugialypę, tautinių mažumų patirtimi praturtintą Lietuvos kultūrą“. Kaip svarbus pedagogo veiklos indėlis yra dalyvavimas „kuriant pilietinę visuomenę“. Subkategorijos „Vertybės“ turinys pasireiškia per „namų aplinkos vaidmenį ir šeimos vertybių“ sklaidą bendravime su „mokiniais ir jų tėvais (globėjais, rūpintojais)“.

Kategorija „Profesinės kompetencijos“ Mokytojo profesijos kompetencijų apraše (2007), atsiskleidžia per keturias subkategorijas („Pagalba mokiniui“, „Sprendimų priėmimas ir mokinių vertinimas“, „Mokinio ir jo poreikių pažinimas“, „Profesinis tobulėjimas ir karjeros projektavimas“). Labiausiai išplėtotą subkategoriją „Pagalba mokiniui“. Tai suprantama, nes pedagoginis darbas yra labiausiai nukreiptas į mokinį, jo poreikius ir t.t. Subkategorijoje labiausiai akcentuojamas saugios ugdymo aplinkos kūrimas: „*mokinio emocinį, socialinį, intelektinį, dvasinį vystymąsi palaikančią*“, „*toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią*“, „*pokyčiams palankią ugdymo(si) aplinką*“. Pagalba mokiniui pasireiškia ir „*mokinių motyvavimo ir paramos jiems*“ bei padedant „*spręsti mokymosi problemas*“. Ne mažiau svarbus pedagoginėje veikloje yra sprendimų priėmimas ir teisingas mokinių vertinimas. Subkategorijoje „Sprendimų priėmimas ir mokinių vertinimas“ akcentuojama pedagogui reikalingų psichologinių ir edukacinių žinių svarba, kuri padėtų „*valdyti konfliktus ir priimti sprendimus*“, teisingai vertinti mokinių pasiekimus „*pagal vienodus vertinimo kriterijus*“, ugdytų „*mokinių gebėjimą įsivertinti ir pasitikėti savimi*“. Specifinių profesinių gebėjimų reikalauja mokinio pažinimas, jo poreikių, pažangos įvertinimas. Tai bene svarbiausia pedagoginės veiklos ypatybė. Subkategorijoje „Mokinio ir jo poreikių pažinimas“ atskleidžiama ypatinga profesinės kompetencijos svarba pedagogui. Juk „*empatiškai identifikuoti mokinio emocinius sunkumus ir ypatingą nerimą*“ reikia ne tik edukacinių, bet ir psichologinių žinių. Subkategorijoje „Profesinis tobulėjimas ir karjeros projektavimas“ akcentuojamas pedagogo kompetencijų tobulinimas, kuris įpareigoja pedagogą „*objektyviai vertinti savo galias profesinėje veikloje*“, „*planuoti, sistemingai tobulinti savo profesinę veiklą*“.

Kategorijos „Bendrosios kompetencijos“ turinį apibūdina trys subkategorijos („Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymas“, „Komunikacinė saviraiška“, „Profesinės karjeros tobulinimas“). Labiausiai išplėtotas subkategorijos „Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymas“ turinys. Čia akcentuojamas pedagogo bendravimas ne tik su mokiniais, jų tėvais, bet ir su kolegomis, įvairiomis organizacijomis. Bendrauti su „*įvairiais skirtingų kultūrų asmenimis darbo srityje ir socialinėje aplinkoje*“, „*skatinti aktyvų mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą*“. Subkategorijos „Komunikacinė saviraiška“ turinys pasireiškia galimybe „*konceptualiai ir vaizdžiai išreikšti savo idėjas (...) skirtinguose profesinės veiklos kontekstuose naudojant komunikacijos priemones*“. Subkategorija „Profesinės karjeros tobulinimas“ vienas iš svarbiausių veiksnių pedagogo darbe. Mokytojo profesijos kompetencijų apraše, profesinės karjeros tobulinimas akcentuojamas kaip galimybė organizuoti savo mokymąsi, atnaujinant žinias ir įgūdžius, „*numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas*“.

2.3. Socialinių-antropocentriųjų pedagogų vertybių tyrimo analizė: kiekybinis vertinimas

Pagal R. Vasiliausko (2005) sudarytą vertybių funkcionavimo sistemą, pirmiausia išskiriamos vertybės, susijusios su savimi. Šios vertybės priskiriamos antropocentrinėms vertybėms. Respondentų vertybių skirstymas rangais pavaizduotas 5 paveiksle.

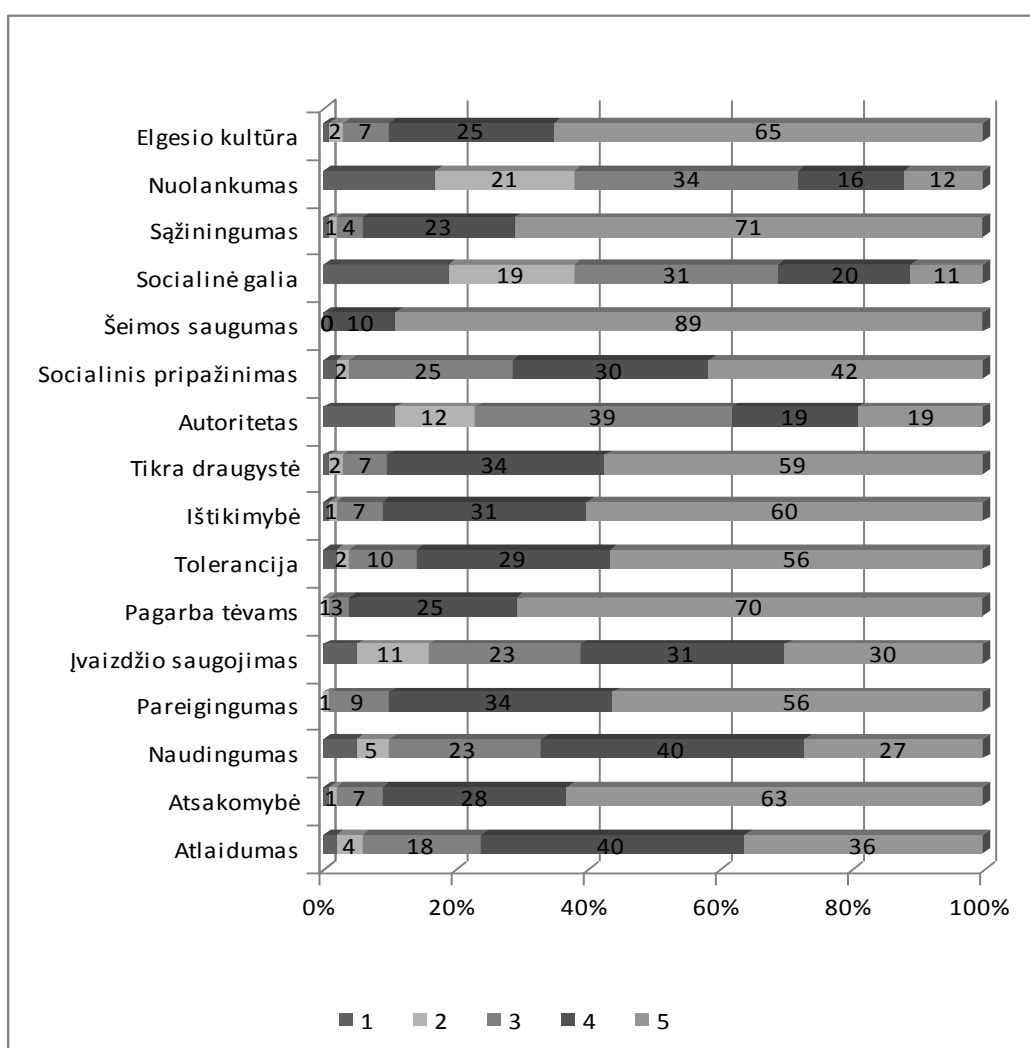
5 pav. Vertybių, susijusių su savimi rangavimas (N= 176)

Analizuojant gautus duomenis, matome, kad svarbiausia vertybe laikoma sveikata (80%). Didžiausiu balu, daugumos respondentų nuomone, vertinama gyvenimo prasmė (71%).

bei vidinė harmonija(70%), protas (65%), išmintis (63%). Mažiau vertinamas – malonumas (18%), gerbūvis (18%), drąsa (15%) ir priklausomybė (13%).

Vertybių hierarchinėje sistemoje, anot R. Vasiliausko (2005), yra būdingi ne tik atskiri, bet ir bendri bruožai. Tokios vertybės kaip gyvenimo prasmė, sveikata, meilė, protas, darbas ir grožis yra universalios. Autoriaus teigimu, tokios vertybės atspindi žmogaus poreikius, suvienija, jungia ir įkūnija moralinius principus. Atlikto tyrimo duomenys ir rodo, kad labiausiai vertinamos universalios vertybės: sveikata, gyvenimo prasmė, vidinė harmonija, meilė. Mažiau vertinamas gerbūvis, malonumas, susitaikymas, priklausomybė, sėkmės siekimas. Tai vertybės, kurios turi pragmatizmo apraiškų.

Bendravimo su kitais vertybių rangavimo duomenys pateikiami 6 paveiksle.

6 pav. Bendravimo su kitais vertybių rangavimas (N = 176)

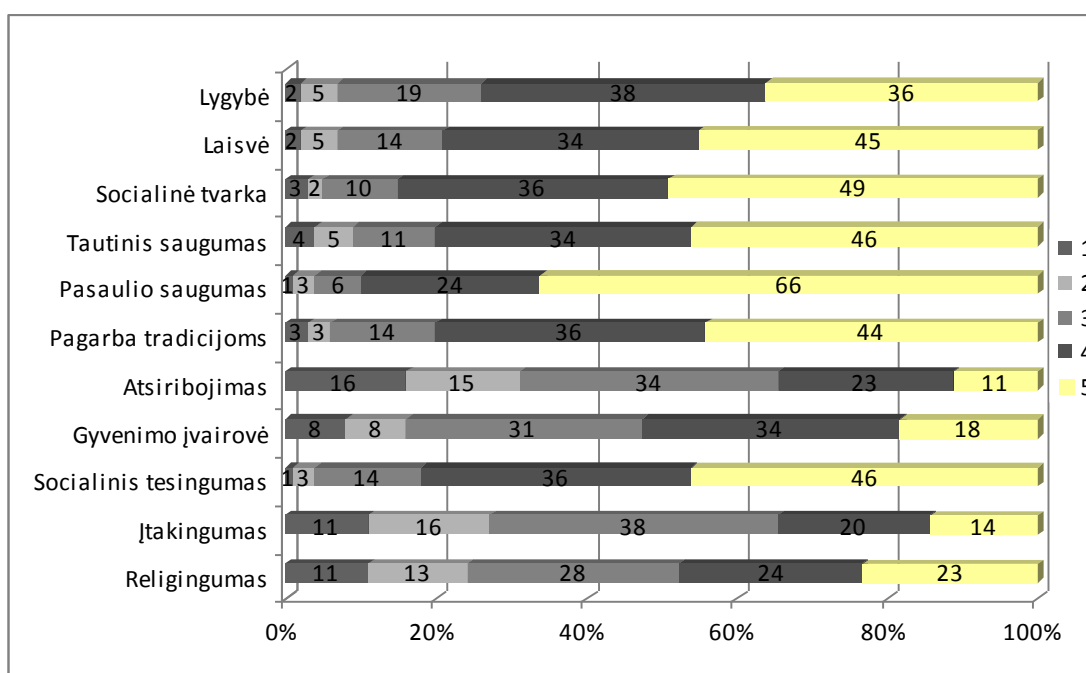
Bendravimo su kitais vertybės priskiriamos socialinių vertybių grupei. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad šeimos saugumas respondentų nuomone yra svarbiausia vertybė. Aukščiausią balą tam skyrė net 89% respondentų. Ne mažiau vertinamas ir sąžiningumas (71%) bei pagarba

tėvams ir kitiems vyresniesiems (70%). 65% tiriamųjų aukštai vertina elgesio kultūrą, atsakomybę (63%).

Vertybės žmogaus gyvenime reiškiasi ne tik žiniomis, bet ir elgesiu. Tai ypač aktualu pedagogo darbe, nes tik pats rodydamas gerą pavyzdį savo mokiniam, pedagogas gali siekti ugdymo kokybės. Pasak R. Vasiliausko (2005), žmogaus elgesį lemia tai, kaip jis supranta „savo vietą aplinkoje, kokį socialinį vaidmenį jis turi atlikti, ko aplinkiniai iš jo laukia“ (Vasiliauskas, 2005, p. 13).

Respondentų nuomone mažiausiai vertinama - socialinė galia (11%), nuolankumas (12%) ir autoritetas (19%).

Tyrimo duomenys apie vertybių, susijusių su visuomene rangavimas. (žr. 7 pav.)

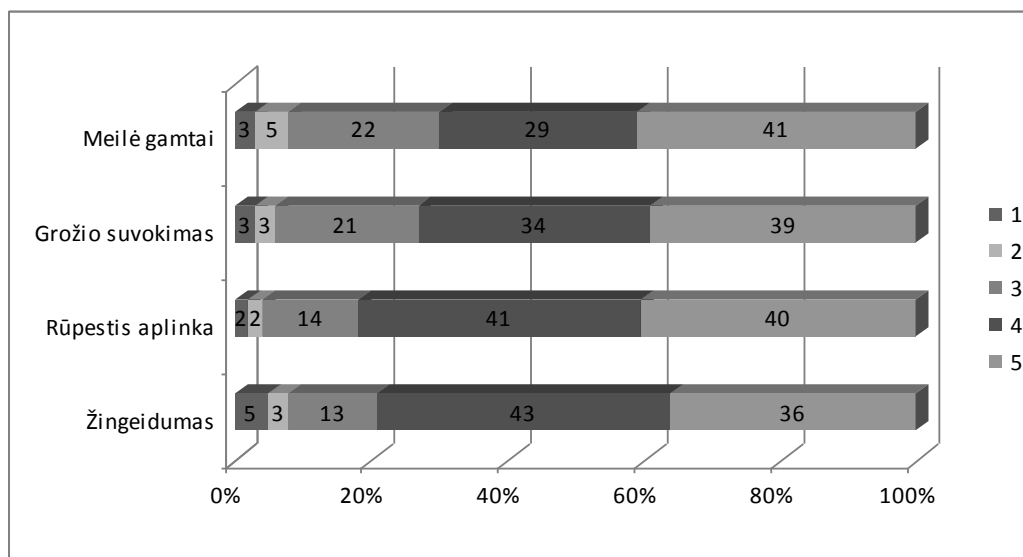
7 pav. Vertybių, susijusių su visuomene rangavimas (N = 176)

Respondentų nuomone labiausiai vertinas pasaulio saugumas (66%). Kaip svarbi vertybė išskiriama socialinė tvarka. Šiai vertybei aukščiausią rangą suteikė 49% apklaustųjų. Socialinį teisingumą ir tautinį saugumą aukščiausiu balu vertina 46% respondentų. Mažiausiai vertinamas atsiribojimas (11%), gyvenimo įvairovė (18%), religingumas (23%).

Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad saugi aplinka visuomenėje, socialinė tvarka ir teisingumas yra aukštai vertinamos vertybės. Ši tendencija buvo aktuali visais laikais. Vertinant pedagogo vaidmenį visuomenėje, galima remtis R. Vasiliausko (2005) įžvalgomis, kuriose teigiama, kad vertybės ugdyme yra kaip „priemonė, siekiant išsaugoti visuomenės ir kultūros vientisumą pereinant iš kartos į kartą“ (Vasiliauskas, 2005, p. 14). Vertybės socialiniame kontekste reiškiasi ne tik visuomenėje, bet ir santykyje su aplinka. R. Vasiliauskas

(2005) teigia, kad žmogus nuolat susiduria su įvairiais aplinkos reiškiniais, kuriuos pedagogas turi vertinti pagal savo vertybių prizmę.

Respondentų požiūrio į vertybių, susijusių su aplinka rezultatai pateikiami 8 paveiksle.

8 pav. Vertybių, susijusių su aplinka rangavimas (N = 176)

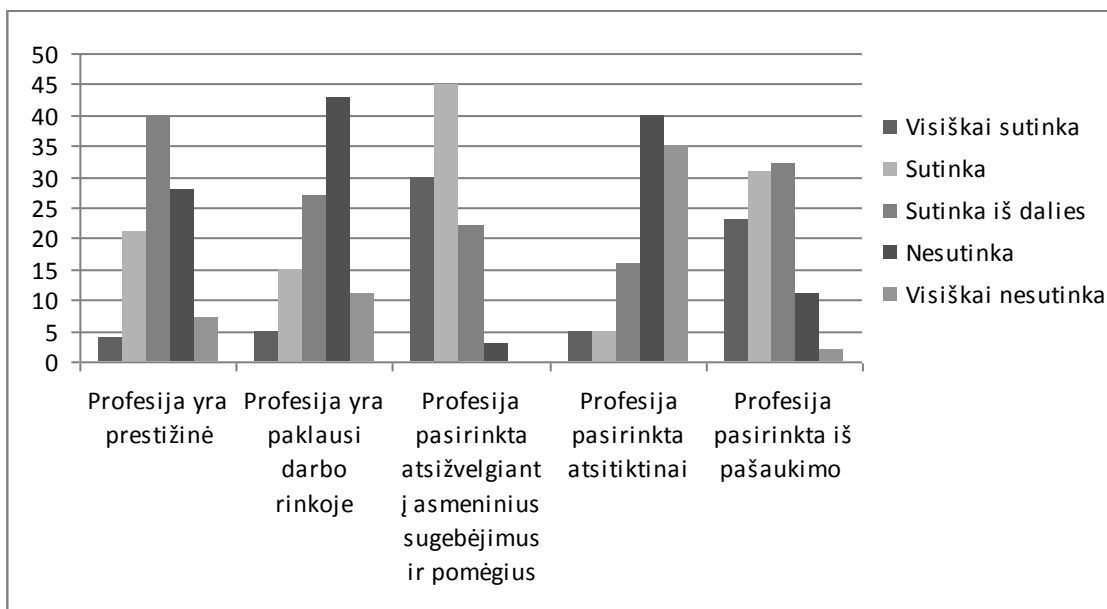
Tyrimo duomenys rodo, kad vertybės, susijusios su aplinka nėra ryškiai išskiriamos, pagal pasirinkimo dažnį į penkis reikšmingumo lygmenis, apylygiai pasirinkti keturi ir penki balai.

Vertinant tyrimo duomenis, galima pastebėti, kad pedagogai labiau vertina vertybes, kurios yra susijusios savimi, bendravimo su kitais ir visuomene. Šios vertybių sistemos grupės yra aktualios pedagogo profesinėje veikloje, todėl jos ir išskiriamos.

Vertybių pasirinkimą V. Pruskus (2005) vertina teigdamas, kad kiek vertybė yra svarbi individui asmeniškai, jis tai parodo savo veiksmais. Vieniems „vertybė yra tai, kad jie jaučiasi esą reikalingi kitiems žmonėms, jaučia pasitenkinimą, galėdami jiems padėti. Kitiems vertybė – tai pirmiausia galimybė patiems pasinaudoti kitais žmonėmis, jų gerumu, palankumu darant karjerą“ (Pruskus, 2005, p. 110).

2.4. Pedagogų karjeros projektavimas vertybių įtakoje: kiekybinio tyrimo analizė

Karjeros projektavime svarbia vietą užima priežastys, kurios lemia tam tikros profesijos pasirinkimą. Tyrime, respondentams buvo pateikta eilė priežasčių, kurios gali įtakoti pedagogo profesijos pasirinkimą. Tyrimo duomenys vaizduojami 9 paveiksle.

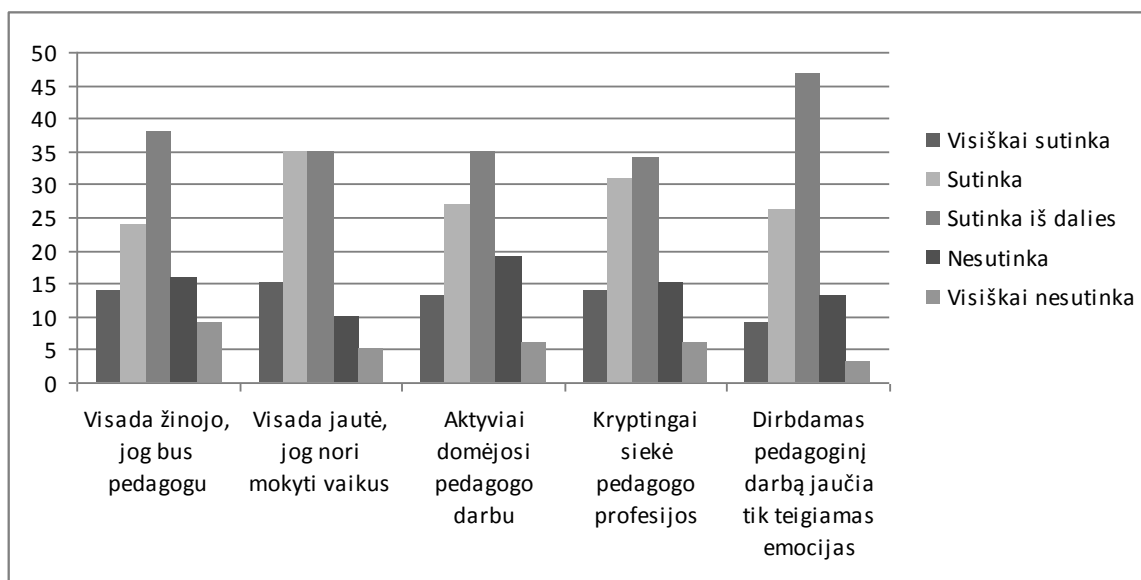

9 pav. Priežastys, įtakojusios pedagogo profesijos pasirinkimą (N= 176, %)

Gauti duomenys rodo, kad 45% respondentų pedagogo profesiją pasirenko atsižvelgdami į asmeninius sugebėjimus ir pomėgius. 23% respondentų visiškai sutinka, 31% - sutinka, kad profesiją pasirenko iš pašaukimo. 40% apklaustųjų nesutinka, kad pedagogo profesija yra pasirinkta atsitiktinai. Galima teigti, kad rinkdamiesi profesiją, pedagogai darė tai atsakingai, įvertindami savo gebėjimus, asmenines galimybes.

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad geras savęs pažinimas, savo galimybių, pomėgių ir interesų pažinimas, lemia sėkmingą profesijos pasirinkimą. Šią prielaidą patvirtina F. Parsons bruožų ir faktorių teorija, kurioje teigiama, kad sėkmingą profesijos pasirinkimą lemia: geras savęs pažinimas, geras pasirinktos profesijos ypatumų išmanymas ir gebėjimas suderinti šias veiksmų grupes. D. E. Super profesinio pasirinkimo teorijoje nurodoma, kad „pasirinkdamas profesiją žmogus iš esmės pasirenka vieną pagrindinių priemonių išreikšti savajam Aš, t.y. profesinė individo elgsena yra būdas jo profesiniam savivaizdžiui (*Vocational self*) įgyvendinti“ (Augienė, 2009, p. 62). Čia taip pat galima išvelgti individo sugebėjimus, interesus ir asmenybės ypatumus.

Profesijos rinkimosi motyvacija, individualios asmens galimybės ir interesai nepakankamai nusako asmens polinkį į tam tikrą profesiją. Todėl kitas svarbus kriterijus yra aktyvus asmenybės polinkis į tam tikrą veiklą, profesiją, aktyvus domėjimasis, nuostatų ir teigiamų emocijų išgyvenimas veikloje. Tai profesinis kryptingumas, kurio veiksniai analizuojami 10 paveiksle.

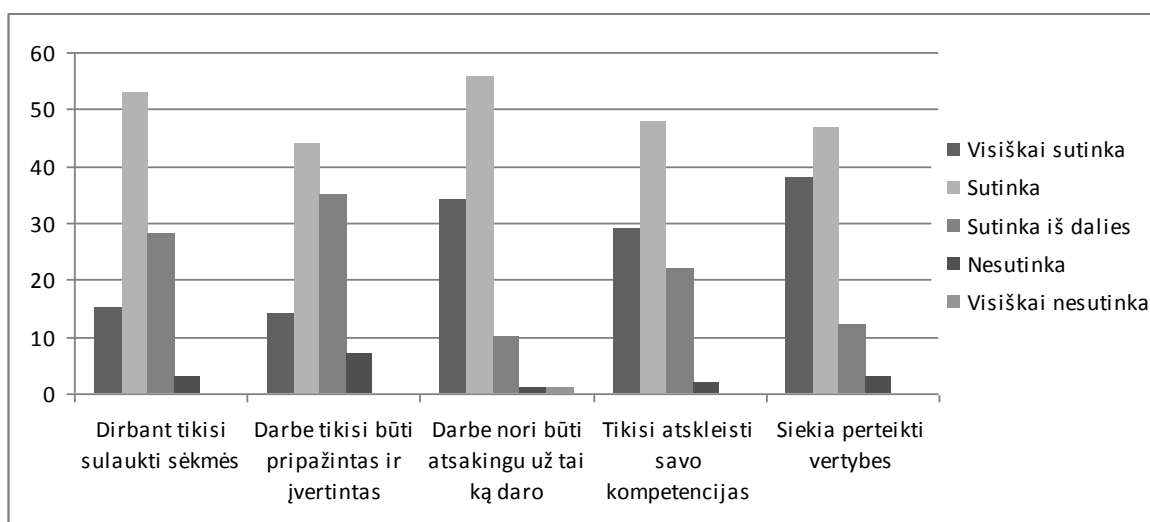

10 pav. Veiksniai, įtakoiantys profesinį kryptingumą (N= 176, %)

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad 35% respondentų visada jautė, jog nori mokyti vaikus, 31% nurodo, kad kryptingai siekė pedagogo profesijos. 9% apklaustųjų visiškai sutinka, 26% - sutinka, kad dirbdami pedagoginį darbą jaučia tik teigiamas emocijas, net 47% - tam pritaria tik iš dalies. Pasitenkinimas darbu priklauso nuo turimų galimybių realizuoti savo gebėjimus. D. E. Super profesinio pasirinkimo teorijoje, teigiama, kad pasitenkinimas darbu priklauso ne tik nuo galimybės realizuoti savo gebėjimus, interesus, bet ir „nuo darbo tipo, aplinkos, nuo to, ar individas gali atlikti svarbų vaidmenį ir jo tobulėjimas“ (Augienė, 2009, p. 64).

27% respondentų sutinka, jog aktyviai domėjosi pedagogo darbu ir 31%- kryptingai to siekė. Tai leidžia daryti prielaidą, kad nemaža dalis pedagogų domėjosi ir kryptingai siekė pedagogo profesijos. Toks aktyvus kryptingumas arba motyvacija, anot N. Petkevičiūtės (2006), „skatina žmogaus elgesį ir jį nukreipia“ (...) motyvai padeda pajusti savo veiklos prasmę, dalyvauja ją kontroliuojant ir keičiant“ ((Petkevičiūtė, 2006, p. 38).

Pedagogų profesinių interesų ir lūkesčių realizavimo galimybės pedagoginėje veikloje, nagrinėjamos 11 paveiksle.

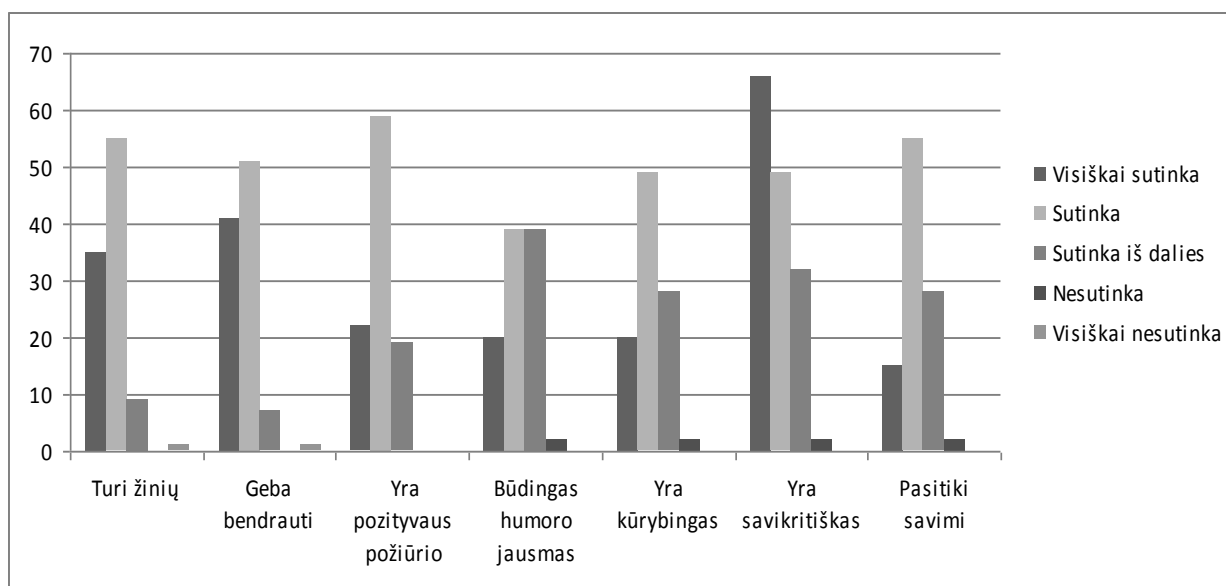

11 pav. Pedagogų profesinis interesas (N= 176, %)

11 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad 56% pedagogų darbe nori būti atsakingi už tai ką daro, 53% - dirbant tikisi sulaukti sėkmės. Tai rodo, kad pedagogai jaučia atsakomybę už savo darbo kokybę, kuri ir lemia sėkmės pojūtį. Net 47% pedagogų darbe siekia perteikti vertybes. Vertybės, pasak N. Petkevičiūtės (2006), yra „dvasinės stiprybės požymis ir tikrieji veikimo motyvatoriai.(...) Kiekviename žingsnyje sprendimai bus priimami atsižvelgus į prioritetus, kuriuos apsprendžia vertybės“ (Petkevičiūtė, 2006, p. 65).

Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad pedagogai (38%) visiškai sutinka, kad vertybių perteikimas svarbus pedagogo veiklos aspektas. Galima teigti, kad šiuo atveju, respondentų nuomonė patvirtina, kad vertybės daro įtaką karjeros projektavimui, jos pasirinkimui ir pasitenkinimui darbu.

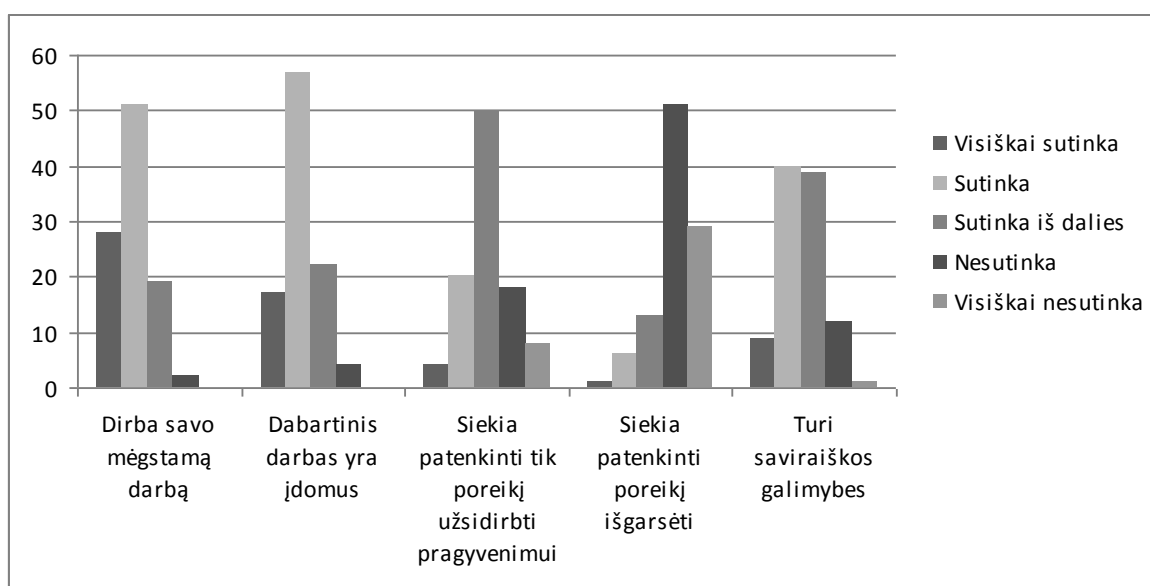
Toliau nagrinėjami pedagogų profesinio tinkamumo kriterijai.

12 pav. Profesinio tinkamumo kriterijai (N = 176, %)

12 paveiksle nurodyti duomenys rodo, kad 66% pedagogų yra savikritiški, 59% - pozityvaus požiūrio ir 55%- pasitiki savimi. Tai leidžia daryti prielaidą, kad respondentai yra atsakingi vertindami savo gebėjimus, pasitikėjimas ir pozityvumas leidžia sėkmingai atlikti savo pareigas. D. E. Super teorijoje, žmogaus *Aš* akcentuojamas kaip svarbiausias karjeros vystymo aspektas. Pasak D. Augienės (2009), tai „atitinka šiuolaikinę karjeros sampratą, pagal kurią individo pozicija ir atsakomybė yra pagrindas sėkmingai karjeros raidai“ (Augienė, 2009, p. 69).

Svarbus elementas karjeros projektavime yra profesinės veiklos įprasminimas. Respondentų požiūris šiuo klausimu analizuojamas 13 paveiksle.

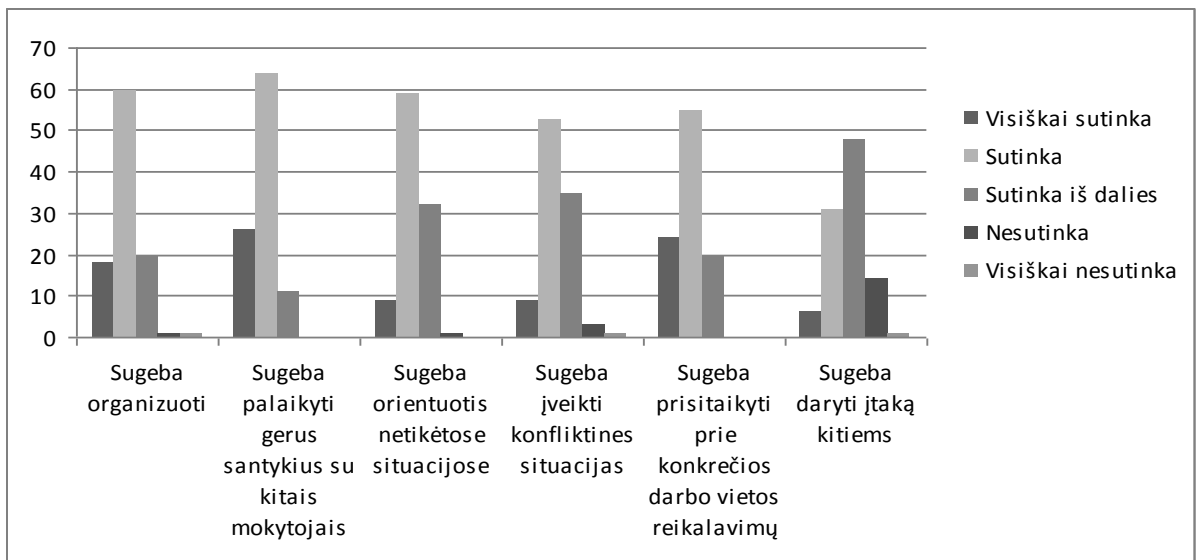

13 pav. Profesinės veiklos įprasminimas (N = 176, %)

Analizuojant pedagogo profesinės veiklos įprasminimą, gauti rezultatai rodo, kad 51% pedagogų mano, jog dirba mėgstamą darbą, 57% - sutinka, kad pedagogo darbas yra įdomus. 51% pedagogų nesutinka, kad dirbdami pedagogo darbą siekia išgarsėti.

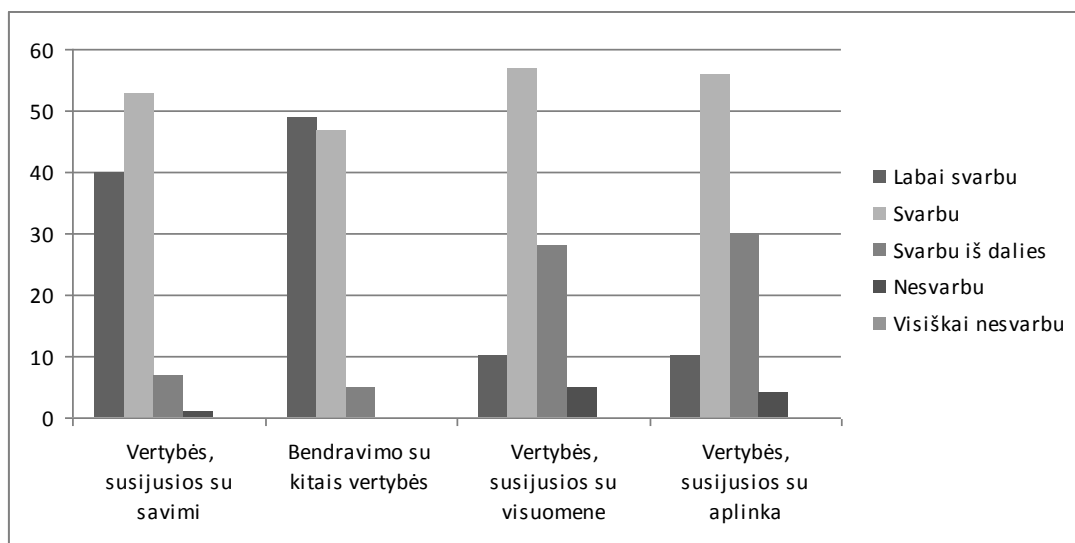
Gauti duomenys rodo, kad daugiau negu pusė pedagogų yra patenkinti savo profesine veikla. Pasak E. Ginzberg, karjeros pasirinkimui ypač svarbi „sąveika tarp individo, jo aplinkos ir pasitenkinimo, kurį suteikia darbas“ (Augienė, 2009, p. 73).

Gerai savijautai ir sėkmingam darbui įtakos turi ir emocinė aplinka, darbo vietos aplinka, santykiai su kolegomis ir t.t. Pedagogų nuomonė apie profesinės adaptacijos veiksnius, vaizduojama 14 paveiksle.

14 pav. Profesinės adaptacijos veiksniai (N = 176, %)

Analizuojant duomenis išsiskyrė tai, kad 64% pedagogų sugeba palaikyti gerus santykius su kitais mokytojais. Tyrimo duomenys rodo, kad labai mažas procentas respondentų visiškai sutinka, kad sugeba organizuoti, orientuotis netikėtose ir konfliktinėse situacijose. Tai rodo, kad tokios situacijos reikalauja iš asmens ypatingų veiksmų, nuostatų, kurias sunku valdyti ir kontroliuoti. Gerai savijautai darbe svarbus emocinis klimatas, o netikėtos ir konfliktinės situacijos tik apsunkina adaptaciją. Pasak N. Petkevičiūtės (2006), bet kuris išreikštas veiksmas „turi tam tikrą pagrindą (įvykiai, kitų pastabos, situacijos ir pan.). Tačiau išreikšto veiksmo pobūdis ir kokybė yra sąlygoti individo vertybių, nuostatų ir charakterio“ (Petkevičiūtė, 2006, p. 70). Taigi, pedagogo vadovavimasis vertybėmis, pasak R. Vasiliausko (2005), gal ir ne visada pastebimas, tačiau vertybės „visada išlieka kaip svarbus veiksnys, darantis poveikį mokytojo ir mokinių santykiams ir ugdymo procesui“ (Vasiliauskas, 2005, p. 58).

15 pav. Pedagogų nuomonė vertybių atžvilgiu (N= 176, %)

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad dauguma pedagogų mano, jog visų tipų vertybės yra svarbios pedagogo veikloje, tačiau 49% pedagogų teigia, kad labiau svarbios bendravimo su kitais vertybės. Pedagogo profesinėje veikloje, vertybės yra svarbiausias kriterijus ne tik nulemiantis asmenybės tikslus, bet žmogaus vadovavimasis jomis dirbant, bendraujant, vertinant mokinių pasiekimus.

Remiantis R. Vasiliausku (2005), galima teigti, kad pedagogą su vertybėmis sieja ne tik žinios, bet ir elgesys. Žmogaus elgesį, pasak autoriaus, „lemia tai, kaip jis supranta visuomenės elgesio normas, reikalavimus, apskritai savo vietą aplinkoje, kokį socialinį vaidmenį jis turi atlikti, ko aplinkiniai iš jo laukia“ (Vasiliauskas, 2005, p. 13).

2.5. Pedagogų karjeros projektavimas vertybių įtakoje: kokybinis vertinimas

Pedagogo profesijos pasirinkimui įtakos turi ne tik asmeniniai interesai, galimybės ir poreikiai, bet ir tėvai, draugai bei kiti asmenys. Kad tai išsiaiškint, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas: *Kokie asmenys įtakojo pedagogo profesijos pasirinkimą?*

11 lentelė

Asmenys, paskatinę rinktis pedagogo profesiją (N = 12)

Kategorijos	Skaičius	Subkategorijos	Skaičius	Teiginiai (kalba netaisyta)
Mokytojai	3	Pirmoji mokytoja	1	„pirmoji mokytoja. Tik ją pamačiusi jau žinojau, kuo būsiu užaugusi“
		Pradinių kl. mokytoja	1	„pradinių klasių mokytoja“
		Buvę mokytojai	2	„buvę mokytojai“ „mokytojai“
Šeima	2	Tėvai	1	„tėvai“
		Mama	1	„mamos pavyzdys, kuri buvo puiki chemijos mokytoja“
Giminės	2	Dėdė	1	„dėdė, jis man buvo autoritetas“.
		Teta	1	„teta – ji irgi pedagogė“ „giminės“
Asmeninis pasirinkimas	2	Asmeninis apsisprendimas	3	„pati pasirinkau šią profesiją“ „aš pati“ „tai buvo pačio pasirinkimas...“
		Svajonė	1	„tai mano vaikystės svajonė“

Analizuojant duomenis apie asmenis, paskatinusius rinktis pedagogo profesiją, buvo išskirtos keturios kategorijos: „Mokytojai“, „Šeima“, „Giminės“, „Asmeninis pasirinkimas“. Šių kategorijų tyrinys atsiskleidžia per subkategorijas.

Kategorijos „Mokytojai“ turinys išreiškiamas per tris vienodai išplėtotas subkategorijas: „Pirmoji mokytoja“, „Pradinių klasių mokytoja“, „Buvę mokytojai“. Vertinant subkategorijų turinį atskleidžiančius teiginius, galima pastebėti, kad svarbų vaidmenį profesijos pasirinkimui turi mokytojas. Šiuo atveju labiau išskiriama „*pirmoji*“ ir „*pradinių klasių mokytoja*“. Tai leidžia daryti prielaidą, kad pirmasis susitikimas su mokytoju formuoja teigiamas nuostatas ir profesinį apsisprendimą dar vaikystėje.

Kategorijos „Šeima“ turinys išreiškiamas per dvi subkategorijas („Tėvai“, „Mama“). Šeimos įtaka neabejotinai turi poveikį profesiniam apsisprendimui. Tai lemia teigiamas pavyzdys – „*mamos pavyzdys, kuri buvo chemijos mokytoja*“.

Kategorijos „Giminės“ subkategorijos „Dėdė“, „Teta“, atskleidžia, kad asmenys su kurias bendraujama artimoje aplinkoje, t.y. šeimoje, turi įtakos profesiniam pasirinkimui. Svarbų vaidmenį vaidina asmuo, kuris yra autoritetas: „*dėdė, jis man buvo autoritetas*“, artimo žmogaus pavyzdys „*teta – ji irgi pedagogė*“.

Kategorija „Asmeninis pasirinkimas“ atskleidžiama per dvi subkategorijas: „Asmeninis apsisprendimas“, „Svajonė“. Labiau išplėtotą „Asmeninis apsisprendimas“ subkategorija. Jos turinys atskleidžia, kad profesijos pasirinkimą apsprendžia pats asmuo, įvertindamas savo interesus, galimybes, poreikius. Kartais tokį apsisprendimą lemia ir svajonės. Subkategorijos „Svajonė“ turinys kaip tik atskleidžia, jog „*tai mano vaikystės svajonė*“.

Vertinant visas išanalizuotus duomenis galima teigti, kad labai svarbų vaidmenį turi ne tik šeima bei artimos aplinkos žmonės, bet ir buvę mokytojai, kurie dar vaikystėje padėjo susiformuoti asmens profesiniam tapatumui. Visgi, tyrimo duomenys atskleidžia, kad pedagogai labiausiai vertina savo pačių apsisprendimą renkantis profesiją.

Sėkmingą karjeros projektavimą lemia ir realūs, suderinti su asmens interesais, gebėjimais ir vertybėmis, gyvenimo tikslai ir siekiai. Norint tai išsiaiškinti respondentams buvo pateiktas atviras klausimas: *Kas, Jūsų nuomone yra svarbiausia renkantis profesiją?* Veiksniai, kurie labiausiai turi įtakos profesiniam pasirinkimui, analizuojami 12 lentelėje.

12 lentelė

Veiksniai, lemiantys pedagogo profesijos pasirinkimą (N=12)

Kategorijos	Skaičius	Subkategorijos	Skaičius	Teiginiai (kalba netaisyta)
Gebėjimai	3	Komunikavimas	3	„ <i>bendravimo (komunikavimo) gebėjimai</i> “ „ <i>gebėjimas rasti bendrą kalbą su vaikais</i> “ „ <i>gebėjimas betarpiškai bendrauti su vaikais</i> “
		Praktinė veikla	3	„ <i>gebėjimas dirbti</i> “ „ <i>gebėjimas perteikti žinias kitiems</i> “ „ <i>kompetencijos</i> “.
		Asmeninės savybės	4	„ <i>būdo savybės</i> “ „ <i>asmeniniai pomėgiai ir sugebėjimai</i> “

				„ <i>asmeniniai gebėjimai</i> “ „ <i>suvokimas, ar žmogaus dvasinė ir fizinės galios tinka konkrečiai profesijai</i> “
Pašaukimas	1		2	„ <i>pasirinkta iš pašaukimo</i> “ „ <i>gal pašaukimas?</i> “
Norai	3	Perteikti žinias	2	„ <i>noras (...)perteikti žinias kitiems</i> “ „ <i>noras ir gebėjimas perteikti žinias kitiems</i> “
		Būti su jaunimu	1	
		Tobulėti	1	„ <i>noras visada būti su jaunimu</i> “ „ <i>mokytis naujų dalykų, tobulėti kartu su mokiniais.</i> “
Vertybės			2	„ <i>drąsa, ištvėrmė, žinios</i> “ „ <i>kantrybė, tolerancija, meilė vaikams</i> “
Darbo rinkos tendencijos	1	Paklausa darbo rinkoje	1	„ <i>kad ji būtų paklausi darbo rinkoje.</i> “

Asmens profesinį pasirinkimą sąlygojantys veiksniai, skiriami į penkias kategorijas: „Gebėjimai“, „Pašaukimas“, „Norai“, „Vertybės“, „Darbo rinkos tendencijos“. Kategorijos skirstomos į subkategorijas, nusakančias turinio esmę.

Kategorija „Gebėjimai“ reiškiasi per tris subkategorijas: „Komunikavimas“, „Praktinė veikla“, „Asmeninės savybės“. Labiausiai išplėtotas subkategorijos „Asmeninės savybės“ turinys atskleidžia, kad pedagogo profesinei veiklai reikia tam tikrų asmens savybių, pomėgių ir sugebėjimų. Kiti gebėjimai įvardijami kaip „kompetencijos“, „gebėjimas perteikti žinias kitiems“, „gebėjimas rasti bendrą kalbą su vaikais“.

Kategorija „Pašaukimas“ subkategorijos neturi. Jos turinys konstatuoja, kad pedagogo profesija „pasirinkta iš pašaukimo“. Kitas teiginys nusakomas su abejojimu „gal pašaukimas?“.

Kategorija „Norai“ reiškiasi per tris beveik vienodai išplėtotas subkategorijas („Perteikti žinias“, „Būti su jaunimu“, „Tobulėti“. Subkategorijos „Perteikti žinias“ turinys atskleidžia svarbią pedagoginio darbo savybę „perteikti žinias kitiems“. Kita subkategorija „Būti su jaunimu“ parodo, kad pedagogas visada nori „būti jaunas“ ne tik išoriškai, bet savo mąstymu, veiksmais ir veikla. Toks pedagogo požiūris padeda geriau suprasti ką jaunas žmogus išgyvena, ką jis jaučia, ir kaip jį sudominti. Subkategorija „Tobulėti“ atskleidžia, kad noras tobulėti yra būtina sąlyga šiuolaikiniam pedagogui.

Kategorija „Vertybės“ neturi subkategorijos, o jos turinys atskleidžia svarbiausias vertybes: kantrybę, toleranciją, meilę vaikams, ištvėrmę ir drąsą. Be šių vertybių neįsivaizduojamas pedagogo darbas.

Kategorija „Darbo rinkos tendencijos“ atskleidžia, kad profesijos paklausa darbo rinkoje yra svarbi sąlyga sėkmingai karjerai.

Apibendrinant visus veiksnius galima teigti, kad sėkmingą karjerą lemia: Žinojimas ko nori? Ką sugebi geriausiai? Ko šiuo metu reikia darbo rinkai?

Norint išsiaiškinti nuomonę apie pedagoginį darbą, respondentams buvo pateiktas neužbaigtas sakinys: *Pedagogo darbas man yra...* Respondentų nuomonė analizuojama 13 lentelėje.

13 lentelė

Pedagoginio darbo esmės suvokimas (N= 12)

Kategorijos	Skaičius	Subkategorijos	Skaičius	Teiginiai (kalba netaisyta)
Gyvenimo įprasminimas	3	Gyvenimo būdas ir stilius	2	„daug daugiau nei darbas. Tai gyvenimo stilius“
		Pragyvenimo šaltinis	2	„gyvenimo būdas ir pragyvenimo šaltinis“
		Mėgstamas darbas	1	„mėgstamas darbas ir pragyvenimo šaltinis“
Vertybės	1	Atsakomybė	2	„atsakomybė už mokinius“ „labai svarbus, nes jaučiu didžiulę atsakomybę už vaikus“
Poreikiai	3	Saviraiška	2	„gebėjimas save realizuoti ir padėti realizuotis kitiems, dėl saviraiškos ir didelės atsakomybės prieš mokinius“
		Savirealizacija	2	„veikla, kuri suteikia saviraiškos galimybes, svarbi ir atsakinga veikla (darbas)“
		Veikla (darbas)	2	
Kompetencijos	2	Žinių perteikimas	2	„savo žinių perteikimas mokiniams“ „tarsi tarpinė stotelė, kur aš įgysiu patirties, reikalingos kitame darbe. Taip pat šiame darbe galiu dalintis žiniomis su vaikais“.
		Patirties įgijimas	1	

Analizuojant kaip pedagogai vertina pedagoginį darbą, buvo išskirtos keturios kategorijos („Gyvenimo įprasminimas“, „Atsakingumas“, „Poreikiai“, „Kompetencijos“). Kiekvienos kategorijos turinys atskleidžiamas per subkategorijas.

Kategorija „Gyvenimo įprasminimas“ kontekstualizuojama per tris vienodai išplėtotas subkategorijas: „Gyvenimo būdas ir stilius“, „Pragyvenimo šaltinis“, „Mėgstamas darbas“. Vertinant subkategorijos „Gyvenimo būdas ir stilius“ turinį, matome, kad pedagogams tai nėra tik darbas, bet „gyvenimo stilius“ ir „gyvenimo būdas“. Subkategorijoje „Pragyvenimo šaltinis“ atsiskleidžia ir materialusis darbo aspektas. Tai rodiklis, kuris atskleidžia, kad kiekvienas darbas turi būti atlygintinas, turėti materialų įvertinimą, kaip būtinybė reikalinga žmogaus pragyvenimui.

Kategorija „Vertybės“ atskleidžiama per subkategoriją „Atsakomybė“. Vertinant subkategorijos turinį, matome, jog pedagogai „jaučia didžiulę atsakomybę už vaikus“, todėl pedagogo darbas yra „labai svarbus“.

Kategorija „Poreikiai“ analizuojama per tris subkategorijas („Saviraiška“, „Savirealizacija“, „Veikla (darbas)“). Subkategorija „Saviraiška“ atskleidžia, kad pedagoginis darbas suteikia „saviraiškos galimybę“, kuri padeda net tik „save realizuoti“, bet „realizuotis

kitiems“ (subkategorija „Savirealizacija“). Šiuo atveju, žvelgiama į mokinių poziciją, nes jaučiama atsakomybė „prieš mokinius“. Subkategorija „Veikla (darbas)“ akcentuoja, kad pedagogo veikla yra „svarbi ir atsakinga“.

Kategorijos „Kompetencijos“ turinys atskleidžiamas per dvi subkategorijas („Žinių perteikimas“ ir „Patirties įgijimas“). Labiau išplėtotą subkategoriją „Žinių perteikimas“. Šios subkategorijos turinys nurodo pedagogo profesinės kompetencijos išraišką, t.y. žinių perteikimą mokiniams. Subkategorija „Patirties įgijimas“ atskleidžia, kad patirtis yra svarbus aspektas kiekviename darbe.

Apibendrinant pedagoginio darbo esmės suvokimą galima teigti, kad pedagogai suvokia savo darbo svarbą ir atsakomybę už mokinius. Atsidavusiam savo darbui pedagogui, veikla nėra vertinama kaip darbas, bet kaip gyvenimo būdas.

Globalizacijos procesas keičia ne tik žmogaus gyvenimo būdą, bet ir reikalauja naujų įgūdžių. Pedagogui labai svarbu dirbti, prisitaikant prie naujų iššūkių. 14 lentelėje analizuojamos savybės, kurios būtinos šiuolaikiniam pedagogui.

14 lentelė

Savybės būtinos šiuolaikiniam pedagogui (N=12)

Kategorijos	Skaičius	Subkategorijos	Skaičius	Teiginiai (kalba netaisyta)
Vertybės	3	Vertybės, susijusios su savimi	4	„kūrybiškumas“, „darbštumas“, „pozityvus ir kūrybiškas požiūris į darbą“, „emocinis stabilumas“
		Bendravimo su kitais vertybės	5	„atsakomybė“, „ tolerancija“, „mylėti vaikus“, „empatiškumas“, „suprasti, atjausti-būti žmogumi“
		Vertybės, susijusios su aplinka	1	„ žingeidumas“
Gebėjimai	2	Darbas su mokiniais ir jų tėvais	2	„gebėjimas dirbti ne tik su mokiniais, bet ir jų tėvais“ „gebėti tolerantiškai žvelgti į mokinius ir tėvus“
		Bendravimas	3	„gebėjimas bendrauti“, „gebėjimas valdyti publiką (vaikus)“, „komunikabilumas“
Kompetencijos	2	Naujovių taikymas	6	„domėjimasis naujovėmis“, „novatoriškumas“, „lankstumas naujovėms“, „gebėjimas priimti naujoves“, „medijų naudojimas“, „IKT išmanymas“
		Dalykinės žinios	3	„projektų rašymas, kalba(užsienio)“, „mokėjimas perteikti žinias“, „išmanyti mokomą dalyką“
Tobulėjimas	1	Nuolatinis mokymasis	3	„noras nuolat tobulėti, būti lanksčiam“, „nuolat mokytis“, „nuolatinis tobulinimasis“

Šiuolaikiniam pedagogui būtinos savybės atskleidžiamos per keturias kategorijas: „Vertybės“, „Gebėjimai“, „Kompetencijos“, „Tobulėjimas“.

Kategorija „Vertybės“ reiškiasi per tris subkategorijas: „Vertybės, susijusios su savimi“, „Bendravimo su kitais vertybės“, „Vertybės, susijusios su aplinka“. Subkategorijos „Vertybės, susijusios su savimi“ turinys konstatuoja, kad pedagogo darbe svarbu „*kūrybiškumas*“, „*darbštumas*“ ir „*emocinis stabilumas*“. Šios vertybės yra priskiriamos antropocentrinių vertybių grupei, nes nusako asmens santykį su vertybe. Kitos subkategorijos „Bendravimo su kitais vertybės“ ir „Vertybės, susijusios su aplinka“ priklauso socialinių vertybių grupei. Jų turinys nusako vertybių raišką socialiniame kontekste. Pedagogo veikloje bendravimas vyksta nuolat ir tokios vertybės, kaip „*atsakomybė*“, „*tolerancija*“, „*empatiškumas*“ leidžia geriau suprasti, atjausti ir mylėti tuos, su kuriais bendraujama.

Kategorija „Gebėjimai“ turinį atskleidžia per dvi subkategorijas. Labiau išplėtotas subkategorijos „Darbas su mokiniais ir jų tėvais“ turinys nusako, kad pedagogui tenka dirbti ne tik su mokiniais, bet ir jų tėvais. O čia kartais reikia daug daugiau kantrybės ir tolerancijos. Subkategorija „Bendravimas“ nusako svarbiausią pedagoginio darbo akcentą „gebėjimą bendrauti“.

Kategorija „Kompetencijos“ kontekstualizuojama per dvi vienodai išplėtotas subkategorijas („Naujovių taikymas“ ir „Dalykinės žinios“). Subkategorijos „Naujovių taikymas“ turinys nusako, tai kas svarbu šiuolaikiniam pedagogui, tai „domėjimasis naujovėmis“, „gebėjimas priimti naujovėms“, „IKT išmanymas“. Subkategorijos „Dalykinės žinios“ turinys atskleidžia, kad ir dalykinės žinios turi būti perteikiamos naujai, t.y. „projektų rašymas“, akcentuojama ir užsienio kalbos svarba.

Kategorija „Tobulėjimas“ atskleidžiama per subkategoriją „Nuolatinis mokymasis“. Jos turinys akcentuoja, kad norint prisitaikyti prie vis modernėjančio pasaulio, būtinas nuolatinis žinių ir įgūdžių atnaujinimas bei mokymasis.

Nuomonė apie vertybių raišką pedagoginiame darbe pateikiama 15 lentelėje.

15 lentelė

Vertybių raiška pedagogo darbe (N=12)

Kategorijos	Skaičius	Subkategorijos	Skaičius	Teiginiai (kalba netaisyta)
Vertybių raiška	5	Pavyzdys	1	„ <i>Būti kitiems pavyzdžiu. Jis visada yra matomas</i> “
		Atsakomybė	1	„ <i>mokytojas yra atsakingas už vaikų ateitį, o ugdyti reikia išminties</i> “

Vertybių raiška	Tobulėjimas	3	„Mokytojas turi mokyti kitus ir mokytis pats“ „Pedagogas privalo nuolat tobulėti, gebėti atjausti kitus, įveikti, išspręsti įvairias situacijas“ „vaikai daug klausia įvairiomis temomis, ir patys nori būti pastebėti, išgirsti“
	Auklėjimas ir ugdymas	5	„jos yra pagrindinės perteikiant žinias ir mokant mokytis“ „jos padeda pažvelgti į kiekvieną mokinį kaip į asmenybę ir jį ugdyti“ „dirbant su jaunais žmonėmis, padedama surasti vietą gyvenime, būti gerais žmonėmis.“
	Pasitenkinimas darbu	3	„kad vyktų ugdymo procesas sklandžiai ir jaustum pasitenkinimą atliktu darbu“ „leidžia patirti gyvenimo džiaugsmą, pasiekti gerų profesinių rezultatų“ „kūrybingas pedagogas moka užimti grupę, o kantrybės reikia norint sulaukti rezultatų“

Analizuojant duomenis buvo išskirta kategorija „Vertybių raiška“, kuri reiškiasi per penkias subkategorijas: „Pavyzdys“, „Atsakomybė“, „Tobulėjimas“, „Auklėjimas ir ugdymas“, „Pasitenkinimas darbu“. Subkategorija „Pavyzdys“ parodo, kad pedagogas visada yra matomas ir jo asmuo visada yra pavyzdys mokiniams. Subkategorija „Atsakomybė“ atskleidžia, kad pedagogas jaučia didžiulę atsakomybę, nes jam patikėta „*vaikų ateitis*“. Subkategorijos „Tobulėjimas“ turinys nusako, kad nuolatinis mokymasis ir savo gebėjimų bei kompetencijų tobulinimas yra pagrindinė sąlyga kokybiškam darbui. „Auklėjimas ir ugdymas“ nusako pedagogo darbo svarbią funkciją, kuri yra susijusi su vertybėmis. Subkategorija „Pasitenkinimas darbu“ atskleidžia, kad labai svarbu emocijos, kurias suteikia darbas, nes tai „*leidžia patirti gyvenimo džiaugsmą, pasiekti gerų profesinių rezultatų*“.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogo darbas neabejotinai sietinas su vertybėmis. Nepaisant įvairių sąlygų ir egzistuojančių pokyčių, pedagogo paskirtis išlieka ta pati – „priartinti mokinį prie visuomenės idealiųjų vertybių“ (Vasiliauskas, 1992, p. 10).

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima daryti tokias išvadas:

1. Vertybės apibūdinamos kaip socialinis fenomenas, kurio sistema formuojasi socializacijos procese, t.y. santykyje su kitais žmonėmis, visuomene, kultūrine aplinka. Vertybėse atsispindi visa žmogaus esmė, jo poreikiai, gyvenimo būdas, charakteris, siekiai. Analizuojant vertybių raidą, pastebima, kad vertybės kristalizavosi šimtmečiais ir būdavo perduodamas iš kartos į kartą. Istoriniame patyrimo susiformavusių vertybių puoselėtojas ir perteikėjas yra pedagogas.
2. Pedagogo veikloje labiausiai pasireiškia socialinės ir antropocentrinės vertybės. Socialinės vertybės reiškiasi per santykį su kitais žmonėmis t.y. mokiniais, jų tėvais, kolegomis. Antropocentrinių vertybių raiška siejama su pačiu žmogumi ir jo asmeniniu tobulėjimu. Įvertinant savo galimybes, poreikius, asmeninius interesus, pedagogui svarbu atsižvelgti į prioritetus, kuriuos apsprendžia vertybės.

Empirinio tyrimo išvados atliktos naudojant mišraus tipo metodus (kokybinį ir kiekybinį).

Lietuvos Respublikos švietimą ir pedagogų karjerą reglamentuojančių dokumentų turinio content analizė atskleidė:

3. Dokumentuose akcentuojamos vertybės reiškiasi per tautinės kultūros, vertybių ir vertybinių nuostatų ugdymą. Tai veikla nukreipta į tapatumo išsaugojimą, vertybių ugdymą, pagalbą mokiniui ugdymo procese. Vertybės dokumentuose nesusietos su karjeros projektavimu.
4. Akcentuojamos mokymosi visą gyvenimą galimybės, kurios realizuojamos atsižvelgiant į asmens poreikius tobulėti, kelti savo kvalifikaciją, planuoti savo profesinę karjerą. Asmens poreikiai tenkinami suteikiant kvalifikuotą pagalbą, siekiant užtikrinti asmens užimtumo, įsidarbinimo, mokymosi ir karjeros galimybes. Pedagogų profesinės kvalifikacijos tobulinimui, profesinių kompetencijų ugdymui sudaromos visos galimybės ir priemonės.
5. Apibendrinant visus analizuotus dokumentus, galima teigti, kad pagrindinis dėmesys yra skiriamas asmens ugdymui, jo poreikių, vertybinių nuostatų, karjeros ir mokymosi visą gyvenimą poreikių tenkinimui. Galima akcentuoti, kad daugiausia dėmesio yra skiriama profesinių kompetencijų įgijimui ir tobulinimui.

Tyrimo duomenis pagrindžia ir kitų autorių atlikti tyrimai:

- Vertybių ugdymui ir perteikimui didelės įtakos turi šeima, mokykla, visuomenė, tačiau labai svarbus veiksnys, pasak B. Bitino (2000), išlieka „atskleisti šių veiksmų

sąveiką taip, kad išryškėtų juos determinuojantis bendrasis veiksnys“ (Bitino, 2000, p. 183).

- Ekonominiai ir socialiniai pokyčiai diktuoja naujas sąlygas ir profesinėje veikloje. Karjeros projektavimas, pasak D. Augienės (2009), kaip ir mokymasis visą gyvenimą tampa aktualus. Kad ugdymo procesas vyktų atsižvelgiant į gyvenimo pokyčius ir vertybių kaitą, anot D. Augienės (2009), „ svarbu organizuoti tų sričių kvalifikacijos kėlimą, kur žinių pokyčiai yra esminiai (pvz., informatikos)“ (Augienė, 2009, p. 27).
 - Visuotinės globalizacijos procesai, anot V. Pruskaus (2005), skatina įvairias transformacijas, todėl „būtina aiškiai įvardyti savo kultūrinį tapatumą ir vertybinius prioritetus“ (Pruskus, 2005, p. 33).
6. Pedagogo profesijos pasirinkimui įtakos turi ne tik šeima, bet ir buvę mokytojai. Visgi, tyrimas parodė, kad labiausiai vertinamas asmeninis apsisprendimas. Tyrimo rezultatai parodė, kad profesijos pasirinkimą sąlygoja ir kiti veiksniai: gebėjimai, noras, pašaukimas ir vertybės. Pedagoginio darbo esmė suprantama kaip didžiulė atsakomybė už mokinius. Savo veiklą pedagogai vertina ne kaip darbą, bet kaip gyvenimo būdą bei prasmingą veiklą, kurią galima įvardyti kaip pedagogo pašaukimą.
 7. Tyrimas atskleidė, kad šiuolaikiniam pedagogui yra svarbios vertybės, susijusios su savimi ir bendravimo su kitais vertybės. Vertybių, susijusių su savimi vertinime, labiausiai vertinama: sveikata, gyvenimo prasmė, vidinė harmonija, išmintis ir protas. Mažiausiai vertinamos – malonumas, gerbūvis ir priklausomybė. Tai rodo, kad svarbios išlieka universalios vertybės ir mažai vertinamos (pragmatiškos), naudos teikiančios vertybės. Bendravimo su kitais vertybių vertinime aukščiausiu balu vertinamas: šeimos saugumas, sąžiningumas, pagarba tėvams ir kitiems vyresniesiems, elgesio kultūra ir atsakomybė. Mažiausiai vertinama – socialinė galia, nuolankumas ir autoritetas. Rezultatai atskleidžia, kad pedagogo elgesys ir santykis su vertybėmis yra pavyzdys mokiniams ne tik perteikiant žinias, bet ir ugdant vertybines nuostatas.
 8. Tyrimo rezultatai patvirtina darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad vertybės turi įtakos karjeros projektavimui. Pedagogo veikloje ir konkrečioje situacijoje realizuojamos vertybės (atsakomybė, pareigingumas, pagarba) atskleidžia pedagogo santykį su vertybėmis. Jos realizuojamos atsižvelgiant į kito asmens (mokinių) poreikius, prarandant net savo tapatybę.

REKOMENDACIJOS

1. Skatinti ir kurti visapusišką būsimų pedagogų pasirengimą profesinei veiklai.
2. Aukštosiose mokyklose turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys būsimų pedagogų mokymosi motyvacijos skatinimui, atsakomybės, pareigingumo, pagarbos asmeniui ir kitų vertybių ugdymui.
3. Pedagoginėse studijose turėtų būti skiriama daugiau praktinės veiklos, nes tik praktikoje pastebimi sugebėjimai, tam tikros asmeninės savybės, įvertinama ar veikla atitinka asmens poreikius, interesus ir pašaukimą.
4. Pokyčiai visuomenėje ir vertybių kaita kelia naujus reikalavimus pedagogo karjerai. Todėl būtinas nuolatinis mokymasis, naujų įgūdžių, kompetencijų įgijimas.

LITERATŪRA:

1. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiaulių universiteto leidykla.
2. Augienė D., Bobrova L., Gumuliauskienė A. ir kiti (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai.
3. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. ir kiti. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius.
4. Aramavičiūtė V. (2005). Vertybės kaip gyvenimo prasmės pamatas. [Žiūrėta 2012-12-20] Prieiga per internetą:<
http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/14/18-27.pdf>
5. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. (2009). Vertybės: švietimo strategijos ir realybė. [Žiūrėta 2013-02-10] Prieiga per internetą: <
http://www.smm.lt/strategija/docs/vssi/090219/1%20sekcija/Vertrybiu_kaita_Str_VPU.pdf>
6. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. (2006). Vertybių ugdymas – pedagoginių kompetencijų pamatas. [Žiūrėta 2013-06-10]. Prieiga per internetą: <
<http://archive.minfolit.lt/arch/8501/8916.pdf>>
7. Astra L. (1993). *Gyvenimo laikas*. Vilnius. Pradai
8. Barkauskaitė M. (1998). Mokytojų, studentų ir mokinių vertybių tyrimo lyginamoji charakteristika. Prieiga per internetą:<<http://biblioteka.vpu.lt/bibl/elvpu/10490.pdf#page=9>>
9. *Baltoji knyga. Profesinis rengimas*. (1999). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
10. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Enciklopedija. Vilnius.
11. Bobrova L. (2012). Universitetinių studijų kūno kultūros ir sporto programų studentų gyvenimo stiliaus projektavimas vertybinių orientacijų kontekste. Daktaro disertacija. Šiauliai.
12. Černius V. J. (1992). *Mokytojo pagalbininkas*. Kaunas. Litera.
13. Danilevičius E. (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. [Žiūrėta 2012 – 12- 27] Prieiga per internetą:<
<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/92/danilev110-115.pdf>>
14. Danilevičius E. (2004). Asmenybės profesinės interiorizacijos modeliavimas mokymo turinio kaitoje. Daktaro disertacija. Kaunas.

15. DEMIRHAN ISCAN I H. Values education and some suggestion to teachers. *{H. U. Journal of Education}*, 40 (2011), 245-255. Duomenų bazės EBSCO
16. Dževečka A. (2003). Lietuvos pedagogų vertybių hierarchijos problema. *Pedagogika*, Nr. 67, p. 7-11.
17. *Etikos etiudai 6. Dorovinės vertybės.* (1982). Vilnius. Mintis
18. Gumuliauskienė A., Macaitienė R. (2002). Būsimųjų pedagogų profesinės vertybės. [Žiūrėta 2013-05-06] Prieiga per internetą: <
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367157071815/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
19. Galkienė A. (2011). Šiuolaikinio mokytojo vaizdinys: mokinių požiūris. Prieiga per internetą:< <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2011/101/gal82-91.pdf>>
20. Grincevičienė V. (2003). Mokytojo kompetencijos: į pedagogo asmenybę orientuoti moksleivių lūkesčiai. [Žiūrėta 2013 – 08 – 03] Prieiga per internetą: <
<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/71/Grinceviciene.pdf>>
21. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas. Šviesa.
22. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Studijų knyga. Šiaulių universiteto leidykla.
23. Jovaiša L. (2001a). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Analitinių straipsnių monografija. Vilnius. Agora.
24. Juodaitytė A., Martišauskienė D. (2008). Ikimokyklinio ugdymo kokybės valdymo prasmų kontekstualizavimas Lietuvos Respublikos Švietimo dokumentuose. *Mokytojų rengimas*. Nr. 11 (2), p. 116-134.
25. Kavaliauskienė V. (2001). *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Monografija. Klaipėdos universiteto leidykla.
26. *Karjeros projektavimo ir konsultavimo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: <
<http://glossary.ambernet.lt/main.php?lang=lth#>>
27. *Karjeros projektavimo vadovas: sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse*. Kaunas: VDU leidykla, 2004
28. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Monografija. Klaipėdos universitetas.
29. Kregždė S. (1998). Mokytojo kaip profesionalo formavimosi psichologija. *Ugdymo psichologija*. T. 1, Nr. 1, p. 32-35.
30. Kontautienė R., Melnikova J.(2006). Mokytojų profesinės adaptacijos ir karjeros sąlygos bei galimybės mokyklose. *Mokytojų ugdymas*. ŠU, Nr. 6. p. 30
31. Lassahn R. (1999). *Pedagogikos įvadas*. Vilnius. Margi raštai.

32. Lepeškienė V. (1999). Mokytojo vertybių ir asmenybės ypatumai: tarpkultūrinių skirtumų ir poveikio galimybių tyrimas. *Ugdymo psichologija*. T. 2, Nr. 2, 38-48.
33. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*.(2011). Prieiga per internetą: <
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2=>
34. *Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas*. (2011). [Žiūrėta 2013-08-06]
Prieiga per internetą: <
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404449>
35. *Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos gairės projektas* (2003-2012). [Žiūrėta 2013-09-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/uploads/documents/Veikla_strategija/2003_2012_metu_Valstybin_%20svietimo_strategija/svietimo.gaires.pdf>
36. *Lietuvos Respublikos valstybinės švietimo strategijos (2003–2012 m.) nuostatos*. (2003).
37. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.
38. Luobikienė I. (2001). *Sociologija 11-12 kl.* Vilnius. Rosma.
39. Maceina A. (1990). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas.
40. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. (2001) –Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
41. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*. (2008). Prieiga per internetą:<
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329216&p_query=&p_tr2=>
42. *Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas*.(2007). Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291726&p_query=&p_tr2=>
43. Martišauskienė E. (2007). Bendruomenė kaip ugdymo veiksnys. Mokytojų vertybinės nuostatos ir jų sklaida pedagoginėje veikloje. Prieiga per internetą: <
http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/19/135-146.pdf>
44. Martišauskienė E.(2009). Mokytojų vertybinių nuostatų įkūnijimas ugdymo procese. [Žiūrėta 2013 -05- 26]. Prieiga per internetą: <
<http://archive.minfolit.lt/arch/20501/20671.pdf>>
45. Martišauskienė E., Tavoras V. (2012). Mokytojų vertybinės orientacijos kaip jų meninės individualybės formavimosi veiksnys. *Acta Paedagogica Vilnensia*, Nr. 28, p. 73-82
46. SUPER D.E. 1980. *The Psychology of Careers*. New York.
47. *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelis*. (2012). Projektas “ Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir persikvalifikavimo sistemos plėtra”. Vilnius. [Žiūrėta 2013-02-11] Prieiga

- per internetą:<
http://www.upc.smm.lt/projektai/pkt/naujienos/modelis/PKT_modelis.pdf>
48. *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija*. (2012). Prieiga per internetą:<
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425929&p_query=&p_tr2=2>
49. *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelio projektų pristatymas*. (2011). Konferencijos pristatymas. Vilnius. [Žiūrėta 2013-08-06] Prieiga per internetą: <
http://www.upc.smm.lt/projektai/perkva/pranesimai/7_Mokytojo%20profesine%20karjera.pdf>
50. *Profesinio orientavimo strategija*. (2003). Prieiga per internetą:
<<https://www.google.lt/#q=profesinio+orientavimo+strategija>>
51. *Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika*. Projektas „Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas (Nr. ESF – 2.4.-065). VDU Prieiga per internetą: <
http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesines_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdymo_d_metodika.pdf
52. Pukelis K. (1995). *Mokytojų rengimas ir tautinė kultūra*. Kaunas. Aušra.
53. Pukelis K., Pundzienė A. (2002). Profesinis konsultavimas karjeros projektavimui: paradigmų kaita. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 5. Kaunas: VDU leidykla. p. 96-105.
54. Pukelis K. (2003). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6. Kaunas: VDU leidykla. p. 66-75.
55. Pukelis K. (2004). *Mokytojų rengimo idealinio modelio parametrai*. Monografija. Kaunas VDU
56. Pukelis K., Navickienė L. (2006). Karjeros projektavimas: svarbi efektyvaus nacionalinės kvalifikacijų sistemos funkcionavimo sąlyga. [Žiūrėta 2013-07-18] Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/9001/9336.pdf>>
57. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas. Asmeninė/individualioji/perspektyva*. Kaunas VDU leidykla.
58. Rajeckas V. (1999). *Pedagogika- ugdymo mokslas ir menas*. Vilnius. [Žiūrėta 2012-07-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/15343.pdf>>
59. Ralys K. (2011). Visuomenės vertybių analizė filosofijos, religijos, edukologijos kontekste. Prieiga per internetą: <
<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2011/101/ral17-23.pdf>>

60. Stancikienė A. (2009). Teoriniai profesinės karjeros valdymo aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 29. Prieiga per internetą:
http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/A_Stancikiene_Profesine%20karjer_a.pdf
61. Stanišauskienė V. (2009). *Rengimosi karjerai proceso socioeducaciniai pagrindai*. Monografija. Kaunas. Technologija.
62. Saveljeva R. (2009). Socialinių pedagoginių praktikumų organizavimas: profesinio pašaukimo plėtotės aspektu. *Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos. VI, VII tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. (2009), p. 80-87. ŠU leidykla.
63. Swartz T. A. (1983). Brand Symbols and Message Differentiation // *Journal of Advertising Research*, 23-5, p. 59-64.
64. Šmitienė G., Tubutienė V. (2008). Pedagogų mokymo(si) visą gyvenimą ir profesinės karjeros etapai. Suaugusiųjų mokymasis ir konsultavimas. *Mentoriaus rengimo vadovėlis. Dėstytojo knyga*. Leidykla „Technologija“. p. 25 – 36.
65. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.
66. Tijūnėlienė O. (2002). Mokytojo dorybės kaip jo autoriteto raiška. [Žiūrėta 2013 – 08-01] Prieiga per internetą: < <http://archive.minfolit.lt/arch/17001/17162.pdf>>
67. Tijūnėlienė O. (2004). Šiuolaikinis mokytojas: asmenybė, savybės, kompetencijos. *Mokytojų ugdymas*. Nr. 3. p. 58-70. Klaipėdos universitetas.
68. Tijūnėlienė O. (2006). Vertybių filosofijos idėjų sklaida Lietuvoje - vertybių pedagogikos raidos veiksnys. Kun. Izidoriaus Tamošaičio nuostatų interpretacija. *SOTER* 2006.18(46). Prieiga per internetą:
 <<http://archive.minfolit.lt/arch/6001/6487.pdf>>
69. Tijūnėlienė O. (2006). Mokytojo autoriteto kaip pozityvaus ugdomojo veiksnio problema: teorija ir empirika. [žiūrėta 2013-07-04]. Prieiga per internetą:< <http://archive.minfolit.lt/arch/6001/6488.pdf>>
70. Tolutienė G. (2012). Profesinio pašaukimo vaidmuo andragogo veikloje: teorinės ir empirinės paieškos. *Andragogika*, 1 (3), p. 177-190. [Žiūrėta 2013- 08-13] prieiga per internetą:< http://www.ku.lt/tsi/files/2012/10/Andragogika_2012_13_siuntimui.pdf>
71. Vasiliauskas R. (1992). *Vertybių ugdymas*. Vilnius. VPU
72. Vasiliauskas R. (2005). *Vertybių pedagogika*. Vilnius.
73. Vasiliauskas R. (2011). Mokymasis – vertybių ugdymo veiksnys: aksiologinės prasmės įžvalgos. [Žiūrėta 2013 -02-01] Prieiga per internetą: < http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/2011_27/79-90.pdf>

74. Valackienė A., Dėmenienė A. (2003). Profesijos pasirinkimas ir pažangios technologijos. *Pedagogika*, Nr. 67, p. 30 – 36.
75. Vaitkevičius J. (1998). Pedagogų rengimas kaip problema. [Žiūrėta 2013-02-22]. Prieiga per internetą: < <http://biblioteka.vpu.lt/bibl/elvpu/10490.pdf#page=9>>
76. Voveris V. (1983). *Pedagogo profesija*. Kaunas. Šviesa.
77. Žygaitienė B. (2011). Būsimų technologijų mokytojų požiūrio į dorovines vertybes kaitos tendencijos. Prieiga per internetą:
<<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2011/103/zyg15-22.pdf>>
78. Žuklijienė Z. (2007). Socialinių – antropocentrinių vertybių raiška šiuolaikinės mokyklos gyvenimo kokybės vadybiniame kontekste. Magistro darbas. Šiauliai
79. Стикуте Е. (2011). Учитель латышской литературы и его особая миссия. [Žiūrėta 2013-09-11] Prieiga per internetą: <
<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2011/104/ctuk104-108.pdf>>
80. Сенко, Ю. В. (1997). Учебный процесс: сотворчество педагогов и учащихся. *Педагогика*, 3,44.
81. Круглик О. П. (2009). ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В СТРУКТУРЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГОВ. *Мokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos. VI, VII tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. (2009), p. 189- 192. ŠU leidykla. Prieiga per internetą:
<<http://etmc.su.lt/naujienu%20medziaga/MUkonf2009.pdf>>

PRIEDAI

Vertybių tyrimas
(pagal Swartz metodologiją)

Esu Dijana Simaitienė, karjeros edukologijos magistrantė. Prašau Jūsų pagalbos, įvertinant vertybių svarbą gyvenime. Tyrimo medžiaga bus naudojama numatant gaires pedagogo karjeros projektavimui vertybių įtakoje.

Jūsų atsakymai yra visiškai konfidencialūs ir savanoriški. Jei sutinkate dalyvauti tyrime, susipažinkite su šiais nurodymais:

- a) *Perskaitykite Jums pateiktą vertybių sąrašą.*
b) *Įvertinkite kiekvienos vertybės svarbą Jūsų gyvenime pagal šią skalę:*

5	4	3	2	1
Svarbiausia				visai nesvarbi

Pvz.: 1. 5 Meilė.

- c) *Jūsų vertybės ir įsitikinimai nebus svarstomi, svarbi tik Jūsų nuomonė.*

Ačiū, kad sutinkate dalyvauti tyrime.

Pradėkite! Sėkmės!

1. ___ **Vidinė harmonija** (santarvė su savimi).
2. ___ **Malonumas** (visų troškimų patenkinimas).
3. ___ **Dvasinis gyvenimas** (dvasinių, ne materialinių dalykų akcentavimas).
4. ___ **Jausmų pasaulis** (emociniai patyrimai).
5. ___ **Gyvenimo prasmė** (gyvenimo tikslas).
6. ___ **Elgesio kultūra** (paslaugumas, geros manieros).
7. ___ **Gerbūvis** (turtas, pinigai).
8. ___ **Savigarba** (tikėjimas savo vertingumu).
9. ___ **Kūrybingumas** (unikalumas, vaizduotė).
10. ___ **Savitvarda** (gebėjimas atsispirti, pasipriešinti vilionėms, susivaldyti).
11. ___ **Išmintis** (brandus požiūris į gyvenimo reiškinius).
12. ___ **Nepriklausomumas** (pasitikėjimas, ekonominis savarankiškumas).
13. ___ **Santūrumas** (kraštutinių jausmų ir poelgių vengimas).
14. ___ **Atkaklumas** (sunkus darbas siekiant tikslų).
15. ___ **Nuolankumas** (kuklumas, nusizeminimas).
16. ___ **Drąsa** (nuotykių, rizikos ieškojimas).
17. ___ **Tikslingumas** (gebėjimas pasirinkti tikslus, jų siekti).
18. ___ **Sveikata** (fizinė ir emocinė).
19. ___ **Gebėjimai** (kompetencija, gebėjimas efektyviai veikti).
20. ___ **Susitaikymas** (savo lemties, aplinkybių priėmimas, nesipriešinimas).
21. ___ **Sąžiningumas** (tikrumas, nuoširdumas visose situacijose).
22. ___ **Protas** (gebėjimas logiškai mąstyti).
23. ___ **Gyvenimo džiaugsmas** (mėgavimasis maistu, laisvalaikiu, pačiu gyvenimu ir t.t.).
24. ___ **Socialinė galia** (kitų kontroliavimas, dominavimas).
25. ___ **Priklausomybė** (suvokimas, kad kiti rūpinasi manimi).

26. ___ **Noras nebūti skolingam** (*skolų vengimas*).
27. ___ **Brandi meilė** (*gilus emocinis ir dvasinis ryšys*).
28. ___ **Šeimos saugumas** (*mylimų žmonių, artimųjų saugumas*).
29. ___ **Socialinis pripažinimas** (*kitų žmonių pripažinimas, pagarba*).
30. ___ **Autoritetas** (*teisė vadovauti, komanduoti*).
31. ___ **Tikra draugystė** (*artimi, padedantys draugai*).
32. ___ **Ištikimybė** (*draugams, grupei ir kt.*).
33. ___ **Tolerancija** (*pagarba kitokiai nuomonei, pažiūroms, idėjoms*).
34. ___ **Pagarba tėvams, kitiems vyresniesiems** (*pagarbos rodymas*).
35. ___ **Įvaidžio saugojimas** (*savo "veido" saugojimas*).
36. ___ **Pareigingumas** (*įsipareigojimų prisiėmimas*).
37. ___ **Naudingumas** (*darbas kitų labui*).
38. ___ **Atsakomybė** (*patikimumas visose situacijose*).
39. ___ **Atlaidumas** (*gebėjimas atleisti*).
40. ___ **Gebėjimas pasiekti sėkmės** (...).
41. ___ **Švara** (*tvarkingumas ir švarumas*).
42. ___ **Lygybė** (*lygios galimybės visiems*).
43. ___ **Laisvė** (*veiksmų ir minčių laisvė*).
44. ___ **Socialinė tvarka** (*visuomenės stabilumas*).
45. ___ **Tautinis saugumas** (*tautos laisvė, nepriklausomybė*).
46. ___ **Pasaulio saugumas** (*be karų, konfliktų*).
47. ___ **Pagarba tradicijoms** (*laiko išbandytų papročių išsaugojimas*).
48. ___ **Atsiribojimas** (*nuo pasaulio rūpesčių ir problemų*).
49. ___ **Gyvenimo įvairovė** (*iššūkliai, naujovės, pokyčiai*).
50. ___ **Socialinis teisingumas** (*nepakantumas neteisybei, rūpestis silpnesniais*).
51. ___ **Įtakingumas** (*gebėjimas įtakoti, paveikti žmones, įvykius*).
52. ___ **Religingumas** (*laikymasis religinių tradicijų, papročių*).
53. ___ **Meilė gamtai** (*noras joje būti*).
54. ___ **Grožio suvokimas** (*gamtos, meno, pasaulio ir kt.*).
55. ___ **Rūpestis aplinka** (*gamtos saugojimas*).
56. ___ **Žingeidumas** (*domėjimasis pasauliu, aplinka, siekis tyrinėti*).

Anketa pedagogui

Gerb. pedagogai, šia apklausa siekiama išsiaiškinti socialinių-antropocentriųjų vertybių įtaką karjerai. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės numatyti karjeros projektavimo proceso gerinimo galimybes vertybių įtakoje. Apklausa yra anoniminė.

Svarbu, kad atsakytumėte į visus klausimus.

Savo atsakymo variantą žymėkite X arba įrašykite

1. Kokie asmenys paskatino rinktis pedagogo profesiją?(parašykite).....

2. Priežastys, įtakojusios pedagogo profesijos pasirinkimą:

	Motyvai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Profesinė motyvacija	1. Profesija yra prestižinė					
	2. Profesija yra paklausi darbo rinkoje					
	3. Profesija pasirinkta atsižvelgiant į asmeninius sugebėjimus ir pomėgius					
	4. Profesija pasirinkta atsitiktinai					
	5. Profesija pasirinkta iš pašaukimo					

3. Kas, Jūsų nuomone yra svarbiausia renkantis profesiją?(parašykite).....

4. Veiksniai įtakojantys profesinį kryptingumą.

	Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Profesinis kryptingumas	1. Visada žinojote, jog būsite pedagogu					
	2. Visada jautėte, jog norite mokyti vaikus					
	3. Aktyviai domėjotės pedagogo profesija					
	4. Kryptingai siekėte pedagogo profesijos					
	5. Dirbdamas pedagoginį darbą, jaučiate tik teigiamas emocijas					

5. Pedagogo profesijoje esate suinteresuotas, nes:

	Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Profesinis interesas	1. Dirbant tikitės sulaukti sėkmės					
	2. Darbe tikitės būti pripažintas ir įvertintas					
	3. Būti atsakingu už tai ką darote					
	4. Tikitės atskleisti savo kompetencijas					
	5. Siekiate perteikti vertybes					

6. Jūs esate tinkamas pedagogo profesijai, nes..

	Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Profesinis tinkamumas	1. Turite žinių					
	2. Gebate bendrauti					
	3. Esate pozityvaus požiūrio					
	4. Jums būdingas humoro jausmas					
	5. Esate kūrybingas					
	6. Esate savikritiškas					
	7. Pasitikite savimi					

7. Nurodykite tris savybes, kurios yra būtinos šiuolaikiniam pedagogui.....

.....

8. Profesinę veiklą Jūs įprasminate, nes jaučiate, kad:

	Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Profesinės veiklos įprasminimas	1. dirbate savo mėgstamą darbą					
	2. dabartinis jūsų darbas įdomus					
	3. siekiate patenkinti tik poreikį užsidirbti pragyvenimui					
	4. siekiate patenkinti poreikį išgarsėti					
	5. turite saviraiškos galimybes					

9. Jei būtų galimybė ar rinktumėtės kitą profesiją?.....

.....

Kodėl?.....

.....

10. Gebėjimai, kurie Jums padeda adaptuotis pedagoginiame darbe:

Profesinė adaptacija	Gebėjimai	Visiškai sutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Visiškai nesutinku
	1. sugebate organizuoti					
	2. sugebate palaikyti gerus santykius su kitais mokytojais					
	3. sugebate orientuotis netikėtose situacijose					
	4. sugebate įveikti konfliktines situacijas					
	5. sugebate prisitaikyti prie konkrečios darbo vietos reikalavimų					
	6. sugebate daryti įtaką kitiems					

11. Užbaikite sakinius:

a) Pedagogas darbas man yra.....

.....

b) Pedagogas darbe svarbios šios vertybės:

c) Šios vertybės svarbios, nes.....

.....

12. Nurodykite, kurios iš keturių tipų vertybių Jums yra svarbiausios.

Vertybės	Labai svarbu	Svarbu	Svarbu iš dalies	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu
1. Susijusios su savimi					
2. Bendravimo su kitais					
3. Susijusios su visuomene					
4. Susijusios su aplinka					

13. Jūs esate:

- Vyras
- Moteris

14. Jūsų amžius (įrašykite).....

15. Jūsų išsilavinimas (įrašykite).....

16. Jūsų kvalifikacinė kategorija (pažymėkite):

- Mokytojas
- Vyresnysis mokytojas
- Mokytojas metodininkas
- Mokytojas ekspertas

17. Pedagoginio darbo stažas (įrašykite).....

18. Jūsų darbo vieta:

- Miestas
- Kaimas

Dėkoju už Jūsų bendradarbiavimą

Vertybių skirstymas pagal jų funkcionavimo aspektus

		Vertybės		
Antropocentrinės vertybės	Vertybės susijusios su savimi	Vidinė harmonija		
		Malonumas		
		Dvasinis gyvenimas		
		Jausmų pasaulis		
		Gyvenimo prasmė		
		Gerbūvis		
		Savigarba		
		Kūrybingumas		
		Savitvarda		
		Išmintis		
		Nepriklausomumas		
		Santūrumas		
		Atkaklumas		
		Drąsa		
		Tikslingumas		
		Sveikata		
		Gebėjimai		
		Susitaikymas		
		Protas		
		Gyvenimo džiaugsmas		
		Priklausomybė		
		Noras nebūti skolingam		
		Brandi meilė		
		Gebėjimas pasiekti sėkmės		
		Švara		
		Socialinės vertybės	Bendravimo su kitais vertybės	Elgesio kultūra
				Nuolankumas
Sąžiningumas				
Socialinė galia				
Šeimos saugumas				
Socialinis pripažinimas				
Autoritetas				
Tikra draugystė				
Ištikimybė				
Tolerancija				
Pagarba tėvams, kitiems vyresniesiems				
Įvaizdžio saugojimas				
Pareižingumas				
Naudingumas				
Atsakomybė				
Atlaidumas				
Vertybės, susijusios su visuomene	Lygybė			
	Laisvė			
	Socialinė tvarka			
	Tautinis saugumas			
	Pasaulio saugumas			
	Pagarba tradicijoms			
	Atsiribojimas			
	Gyvenimo įvairovė			
	Socialinis teisingumas			
	Įtakingumas			
	Reližingumas			
	... su aplinka		Meilė gamtai	
Grožio suvokimas				
Rūpestis aplinka				
Žingeidumas				

